

BIBLIOTEKA

E

8.5H-1-82
F 89

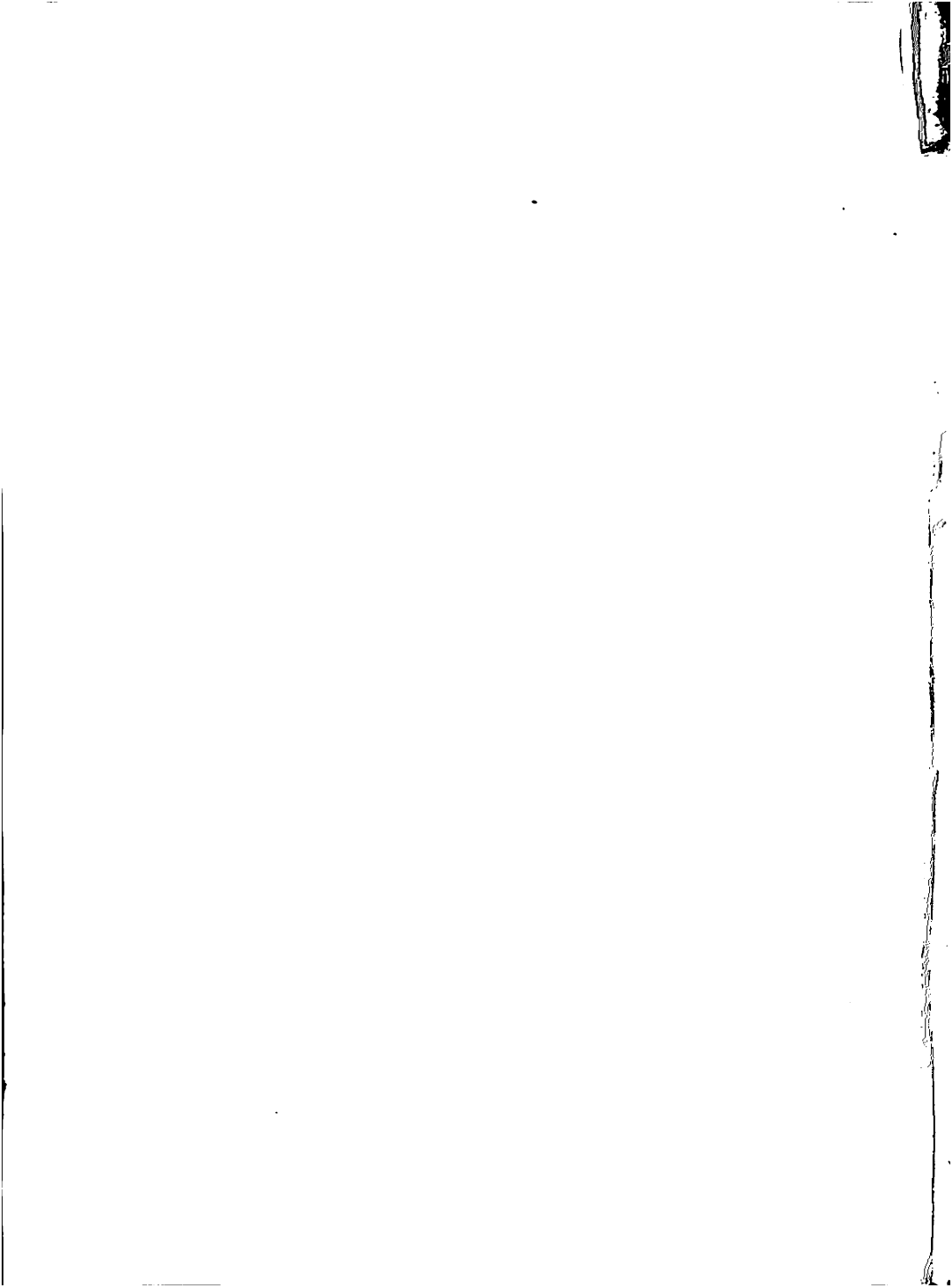
SHËTIT

GJIROKASTËR

SHËTIT
ME QUMËS
SHËTIT

Antologji e poetëve të Rilindjes

PARATHËNIE

Ky libër me poezi të zgjedhura të poetëve më të shquar të Rilindjes sonë Kombëtare botohet në prag të 70-vjetorit të shpalljes së Pavarësisë. Dhe kjo është e natyrshme përderisa kjo poezi ka marrë pjesë aktive në përgatitjen e ngjarjes së madhe. Ajo ka ecur njësh me kohën, është pjellë dhe dëshmi e saj e pazëvendësueshme. Si në asnjë periudhë tjetër letrare të së kaluarës, në këto poezi janë pasqyruar tiparet e kohës, fryma e saj heroike e patriotike, drita e vetmohimi i saj. Zhaurimën e epokës së Rilindjes, zhurmën e topave dhe të dyfekëve, jehonën e këngëve dhe demonstratave, të prangave, të zinxhirëve të thyer, të kuajve që çonin Qeverinë në Vlorë, të gjitha këto i gjejmë në fjalët e ritmet e këtyre vjershave. Gjejmë të pasqyruar në të atë gjendje të veçantë shpirtërore të popullit tonë në mbarim të natës së gjatë shekullore të pushtimit dhe në vigjilje të mëngjesit të Pavarësisë. Meritë kryesore e kësaj poezie është se e kapi mesazhin e kohës, e bëri atë program të saj dhe me atë mesazh madhor u fut në luftë për çështjen e Shqipërisë. Këndej vjen gjithë forca e saj, karakteri kombëtar e popullor, fryma përparimtare, drita dhe bukuria e saj. Rrallë mund të gjendet në historinë e kulturave evropiane një frymë vetmohimi si në poezinë e Rilindjes sonë. Heroika, prometeizmi, flijimi për çështjen kombëtare, janë karaktere-

ristikë kryesore e kësaj poezie. Të tjerat janë rrjedhim i tyre.

Një frymë suvereniteti, e reflektuar nga poezia popullore, e përshkon tej e mbanë këtë poezi. Është besimi i madh te çështja kombëtare, te lufata e drejtë e popullit shqiptar, te njerëzimi përparimtar në përgjithësi. Ajo ushqehet nga ndjenja e superioritetit ndaj pushtuesit, ndaj ideologjisë e filozofisë së tij barbare, egërsisë dhe prapambetjes së tij. Por ajo ushqehet njëkohësisht nga superioriteti ndaj fqinjëve shovinistë, qeverive të tyre që s'ishin më pak barbare se ajo e pushtuesit osman. Meritë e madhe e poezisë sonë të Rilindjes, ashtu si e gjithë epokës, është se duke u përleshur me helmin shovinist, me injorancën dhe egërsinë e tij, e ruajti veten të pastër, nuk u përlye nga balta dhe nuk u hidhërua nga helmi. Me këtë, ajo tregon se është thellësisht superiore ndaj psikozave reaksionare që vlonin përreth saj dhe se ishte jo vetëm një poezi e ndritshme e përparimtare për vendin tonë, por njëkohësisht një shembull për gjithë popujt e gadishullit ballkanik. Sa më shumë që kaloi koha aq më tepër shkëlqeu ky tipar i saj i mrekullueshëm.

Tipar tjetër i rëndësishëm është fryma e shëndetshme dhe optimizmi i saj. Rrallë mund të mendohet një poezi e lindur në kushte të atilla, që të ketë aq dritë e optimizëm në vetvete.

Ndihet menjëherë që nata e robërisë po ikën, bashkë me ankthet e saj, që mëngjesi është pranë. Kjo frymë paramëngjesore e përshkon atë nga kreu në fund. Ajo dëboi prej saj të gjitha spekulimet e mundshme, pozat, frymën e sëmurë, me të cilat qe mbushur poezia evropiane e kohës. Megjithëse s'ishte koha për festë, megjithëse ndihej se Shqipëria po ngrihej përmes mundimesh, se kishte përpara ende drama të tjera, asnjëherë kjo poezi s'e uli kokën. Dhe këtu duhet thënë se optimizmi i saj nuk ishte naiv. Pjesa më e madhe e poetëve ishin njerëz të shquar, të ndërgjegjshëm për ngjarjet e tragjeditë e ardhshme, shpesh dhe personazhe të tyre, megjithatë ata dinin të shikonin mes mjegullës të ardhmen e Shqipërisë.

Të gjitha këto tipare e bënë këtë poezi të dashur e gjithmonë të afërt për popullin tonë.

Poezia jonë e realizmit socialist, duke trashëguar tiparet më të mira të poezisë së Rilindjes, i ka çuar ato më tej, i ka pasuruar, zgjeruar, kthjelluar e shëndoshur edhe më. Brezi ynë i ri, i rritur dhe i edukuar në epokën e Partisë, gjen në poezinë e Rilindjes, embrionin e shumë vlerave që epoka e socializmit i ka rritur në përmasa të mëdha. Ndaj ai e do dhe e çmon këtë thesar.

ISMAIL KADARE

NAIM FRASHËRI

187102ASTM MIAM

Gjuha jonë

Vëllezër shqipëtarë,
të prekim urtësinë,
të zëmë udhën e mbarë,
të ngjallim Shqipërinë!

Shqipëria ka qenë,
edhe po do të jetë,
po sot në ditët tënë
të metë të mos ketë.

E ka nderuar Zoti
gjithënjë Shqipërinë,
ish fort mirë qëmoti,
do bëhet dhe taninë.

Sa ishte trimëria
n'atë kohë të vjetër;
kish emër Shqipëria,
sa s'kish ndonjë vend tjetër.

Sa burra kordhëtarë
ka nxjerrë Shqipëria
më pastaj e më parë,
q'i shkruan historia.

Ajo ish 'kohë' e 'zjarrtë',
dhe kish mundime tepër,
po sot pendë dhe kartë
na duhet, nukë tjetër.

O burra shqipëtarë,
të marrim dituritë,
se s'është kohë e parë,
tani lipsetë dritë.

Të shkruajm' gjuhën tonë,
kombinë ta ndritojmë,
gjithë ç'është e ç'ka qenë,
ngadalezë ta mësojmë.

Pa shihni ç'gjuh' e mirë!
Sa shije ka e hije,
ç'e bukur' edhe e lirë,
si gjuhë perëndie.
Shumë e bardhë kjo ditë!¹⁾
për gjithë shqipëtarët,

1) Është fjala për hapjen e shkollës së parë shqipe në Korçë,
mars 1887

do na sjellë një dritë
që s'e kishin të parët.

Kjo dritë do na bjerë
të gjitha mirësitë
dhe gjithë do t'i ngrerë
dëmet e marrëzitetë.

Si lum kush zë të mbjellë,
lum kush vë këtë pemë,
se kjo ka për të pjellë,
s'mbulohetë me rremë!

Korça

O vëllezër shqiptarë,
gëzohi që erdh' kjo ditë,
kaq e mirë e kaq e mbarë,
që sjell gjithë mirësitë.

Kjo është një ditë e rezë,
që bie vëllazërinë,
e dëbon jetën e zezë
dhe ndarjen e marrëzinë...

Hapu, hapu, errësirë!
Pa jakë tëhu, o dritë!
Se arriti kohë e mirë,
u gdhi nata, u bë ditë.

Sot niset një tjetër jetë,
të rremenë poshtë e shtie,
mbretëron fjalë e vërtetë
dhe të mirat gjithë i bie...

Lumja ti, moj Korçë, o lule,
q'i le pas shoqet e tua,
si trimi në ballë u sule,
ta paçim për jetë hua!

Kushdo që është sot burrë
dhe shqipëtar i vërtetë,
emëri s'i shuhet kurrë
dhe nderi i rron përjetë.

Gjuha jonë sa e mirë,
sa e ëmbël, sa e gjerë,
sa e lehtë, sa e lirë,
sa e bukur, sa e vlerë!

Kjo është mëmë e mirësisë,
që bie qytetërinë,
gazlhin e vëllazërisë,
njerëzinë e miqësinë.

S'jemi grekër as bullgarë,
as gjë tjetër nukë jemi,
jemi vetëm shqipëtarë
ne këtë emër nder e kemi.

Ky emr' është shumë i mirë,
se më s'jemi të gënjyer,

nukë jemi n'errësirë,
e njohëmë gjënë e vyer...

O, sa qenë të gënjyer
ata që vuan për botë,
turp të madh kanë rrëfyer,
punuanë fare kotë!

Nga gjithë ç'kemi kënduar,
për të njohur vetëhenë,
kaqë gjë kemi mësuar,
të nderojmë Mëmëdhenë.

Se njerëzit gjithë vdesin,
po jeta s'mbetet e shkretë,
gjuha, Mëmëdheu mbesin
të patundurë për jetë...

Shpreh¹⁾

Kam shumë shpresë
te perëndia
që të mos jesë
k'shtu Shqipëria,
po të ndritohet,
të lulëzohet.

Pa vjen një ditë
që të na sjellë
të madhe dritë,
q'ajo të pjellë
qytetërinë,
fatbardhësinë.

Vëllazëria
edhe bashkimi
e njerëzia
është shpëtimi.

1) Shpresoj

Lum kush t'arrijë,
pa do të vijë,
që Shqipëria
do të ndritohet
dhe ligësia
do të mërgohet.

Jak', e vërtetë!
Pse rri e qetë?
Për Shqipërinë
ditët e mira
paskëtaj vinë,
shkoi errësira,
lum kush të rrojë
ta shohë zonjë!

Se shqipëtari
e gjuh' e tija
venë së mbari
dhe Shqipëria,
lum kush ta shohë
për pakë kohë!

Pa dituritë
dhe mbrothësia
e mirësitë
dhe njerëzia
do të burojnë,
nukë mënojnë.

1890

Tradhëtorët

Shokë, kemi në mes tënë
shum' armiç' e tradhëtorë!
Popo, mos u qoftë thënë,
veç që s'kanë gjë në dorë!

Harruanë Mëmëdhenë,
dh'e lanë kombinë tënë
e një tjetërë na gjenë!
Popo, mos u qoftë thënë!

Lanë zonjën' e lëvduar
e zunë një kurvë shtrigë,
të ndyr' e të mallëkuar,
të fëlliqur e të ligë!

Lanë mëmën të zhveshur
dhe mundohenë për botë,
pa dhe bota, duke qeshur,
u thotë: Mundohi kotë!

Qysh u bënë Efialtë,¹⁾
e nuk' e njohin të mirën,
uthullën pendehin mjaltë
edhe dritë errësirën!

Buk' e Mëmédheut i zëntë
tradhëtorët e pabesë,
dhe zoti dërmën u dhëntë,
kurrë mos paçinë pjesë!

Miq' armiq i kanë bërë,
armiqëtë miq i zunë,
qysh janë fyell të tërë,
ç'është kjo e madhe punë?!

Fajn' e madh kur do ta njohin
njerëzit e mallëkuar?
Dritënë pse nuk' e shohin,
apo janë të verbuar?

Janë së gjithash të marrë
dhe të liq me të vërtetë,
Mëmédheut i bëjnë varrë,
po do të bienë vetë.

1) Figurë e njohur tradhtare e Greqisë së vjetër.

Se mbretëron e vërteta,
s'del kurrë gënjesht' e shkretë;
t'ish ashtu, qe prishur jeta,
s'kish mbetur gjë e vërtetë.

Ata turpinë fitojnë,
nder' e tyre posht' e hedhin,
dhe armiqëtë gëzojnë,
e në errësirë bredhin.

Nuk është kurrë harruar
dh'e mira dh'e lig' e shkretë,
të gjitha janë paguar,
s'ka mbeturë gjë në jetë...

Opopo, ç'turp kanë marrë,
janë bërë tradhëtorë,
dhe s'janë më shqipëtarë,
se nga kombi hoqën dorë!...

Vëllazërin' e harrojnë
dhe kombin' e mëmëdhenë,
dhe armiqëtë dëgjojnë
edhe s'dinë se ku venë.

Hiqni dorë, hiqni dorë,
mbliidhni mend' e turpërohi;
mos u bëni tradhëtorë,
se pastaj, do të pendohi!

1890

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

Shkëndij' e dielli ndaj manushaqes

Manushaqe bukuroshe,
pse s'ngre kryetë përpyetë,
po rri e mpit' edhe e qetë,
pse s'zbukuroh' e s'shëndoshe?

Pa shiko lulet e tjera,
q'u çel' e u lulëzuan,
shih, pa shih ç'u zbukuruan,
i ngjalli përsëri vera.
Zgjohu tani q'u ngroh moti,
erdhī koh' e gjallërisë.

Se dheu anembanë bleroi
e të vdekurit u ngritën,
gjithë ç'jan' u përtëritën.

Prej qiellit bukurinë,
edhe nga parajsa erë
të kam prurë këtë herë,
pa hape, pa hape gjinë.

Hap syt' e qesh dhe gëzohu,
se gaz të madh të kam prurë,
mos më rri si e sëmurë
po çelu e zbukurohu.

Shpëndëra, hithëra, ferra
përsipër të kanë rënë,
dritënë ta kanë zënë,
me fletë shumë të gjera.

Të kanë kallurë gjëmba,
që të shpojn' e të lëndojnë,
edhe gjaknë ta helmojnë,
që të lëvrin nëpër rrëmba.

Dhe ca nga fletët e tua
me të huaja përzierë,
secila do të të bjerë
dëmn' e vdekjenë pothua!

Oh, fletëtë që i rrite,
duke i nxjerrë nga gjiri yt,
t'u bënë si halë në syt',
pa m'u fishk' e m'u drobite!

Dimër' i madh me dëborë,
me të ftoht' e me të ngritë

e me gjithë ligësitë,
të la të mjer' e të gjerë.

Ah, ta zbriti bukurinë
dhe gjëllimn' e gjithë ç'kishe,
vdiqe, u trete, u prishe,
të thatë të shoh taninë!

Po mos u tremb, bëhu trime
edhe ki durim e shpresë,
e pa silli zotit besë,
dhe kësaj fjalësë sime.

1885

Fjalët e qiririt

Në mes tuaj kam qëndruar,
e jam duke u përvëluar,
që t'ju jap pakëzë dritë,
natënë t'jua bëj ditë.

Do të tretem, të kullohem,
të digjem, të përvëlohem,
që t'ju ndrij mir' e të shihni,
njëri-tjetrin të njihni.

Për ju do të rri të tretem,
asnjë çikë të mos mbetem,
të digjem e të qaj me lot,
se dëshirën s'e duroj dot.

Unë zjarrit nuk i druhem
dhe kurrë s'dua të shuhem,
po të digjem me dëshirë,
sa të mund t'ju ndrij më mirë.

Kur më shihni që jam tretur,
mos pandehni se kam vdekur,
jam i gjall' e jam në jetë,
jam në dritë të vërtetë,
unë jam në shpirtin tuaj,
mos më kini për të huaj.

M'është falurë durimi,
andaj po digjem si trimi,
se ma kënda t'ju bëj mirë,
të mos mbeti n'errësirë.

Jakëni rreth meje rrini,
flisni, qeshni, hani, pini.
Në shpirtit kam dashurinë,
pa digjem për njerëzinë.
Lemëni të përvëlohem,
nukë dua më të ftohem,
dua ta djeg trupn' e shkretë...
Me zjarr ta djeg mushkërinë
e të tretem për njerinë...

Unë dua njerëzinë,
mirësin' e urtësinë.
Në bëhi shokë me mua,
në më doni si ju dua,
njëri-tjetërin në doni,
të paudhë mos punoni.

O zemëra fluturake,
qasju pakë kësaj flake,
mbase krahët t'i përvëlon,
po dhe shpirtin ta shenjtëron!...

Dua shumë fjalë t'ju them,
po trëmbem mos i bënj ujëm.
e ku shkruhenë në kartë
fjalët' e gjuhës së zjarhtë?

1884

Fyelli

Pa dëgjo fyellin ç'thotë,
tregon mërgimet e shkreta,
qahet nga e zeza botë,
me fjalëzë të vërteta:

Qëkurse më kanë ndarë
nga shokë e nga miqësia,
gra e burra kanë qarë
nga ngashërimet e mia!

Krahërorë e kam shpuar,
e kam bërë vrima-vrima,
dhe kam qarë e kam rënkuar
me mijëra psherëtima!

Dhe me botën e gëzuar
bëhem shok edhe marr pjesë,
dhe me njerëz të helmuar
bëhem mik me besa-besë.

Puna sido që të bjerë,
unë qaj me mallëngjime,
më çdo vend e kurdoherë
psherëtin zemëra ime!

Gjithë bota më dëgjojnë
po së jashtëmi më shohin,
dëshirën s'ma kupëtojnë,
zjarr' e brëndshëm s'më njohin!

Njerëzit me mua rrinë,
unë qaj e mallëngjehem,
po dufnë e fshehtë s'ma dinë,
andaj kurrë s'përdëllehem.

Gjith' ata që janë ndarë,
fyellit shokë iu bënë,
shkallët e tij disa farë.
na shkalluan mendjen tënë.

O rrëmet i njerëzisë!
Zëri i fyellit s'është erë,
ky është zjarr i dashurisë,
që i ra kallamit mjerë!

I ra qiellit, e ndriti,
i ra zemërës, e nxehu,

i ra verës, e buçiti,
i ra shpirtit dhe e dehu

I dha erë trëndafilit,
i dha dritë bukurisë,
i dha këngëtë bilbilit,
i dha shije gjithësisë.

O more zjarr i bekuar!
Unë me ty jam përzjerë,
po jam tretur e kulluar,
po të kam shpirt, mos më lerë.

1885

Bagëti e bujqësia

O malet e Shqipërisë e ju o lisat e gjatë,
fushat e gjera me lule, q'ju kam ndër mend dit' e natë,
ju bregore bukuroshe e ju lumenjt' e kulluar,
çuka, kodra, brinja, gërxhe dhe pyje të gjelbëruar!,
Do të këndoj bagëtinë, që mbani ju e ushqeni,
o vendëthit' e bekuar, ju mendjenë ma dëfreni!
Ti, Shqipëri, më jep nderë, më jep emërin shqipëtar,
zemërën ti ma gatove plot me dëshirë dhe me zjarr.
Shqipëri, o mëma ime, ndonëse jam i mërguar,
dashurinë tënde kurrë zemëra s'e ka harruar.
Kur dëgjon zëthin e s'ëmës, qysh e lë qengji kopenë,
blegërin dy a tri herë edhe ikën e merr dhenë,
edhe në i prefshin udhën njëzet a tridhjetë vetë
e ta trembin, ai s'kthehet, po shkon në mes

si shigjetë,

ashtu dhe zemëra ime më lë këtu, tek jam, mua,
vjen me vrap e me dëshirë aty nër viset e tua.
Tek buron ujët e ftohët edhe fryn veriu në verë,
tek mbin lulja me gaz shumë dhe me bukuri e m'crë,
ku i fryn bariu xhurasë, tek kullosin bagëtia,
ku mërzen cjepi me zile, atje i kam mend e mia;
atje lind diell' i qeshur edhe hëna e gëzuar,
fat i bardh' e mirësië në atë vend janë mbluar;

nat'atje është tjetër natë, edhe dita tjetër ditë,
në pyjet e gjelbëruar, atje rrinë perënditë.
Mendje, merr fushat e malet, jashtë, jashtë nga qyteti,
nga brenga, nga thashethemet, nga rrëmuja,
nga rrëmeti.

Tek këndon thëllëza me gaz edhe zogu me dëshirë,
e qyqeja duke qeshur, bilbili me ëmbëlsirë,
tek hapet trëndafili, atje ma ka ënda të jem,
bashkë me shpez't edhe unë t'ia thërres këngës
e t'ia them;
të shoh kecërit e shqerrat, deshtë, cjeptë, dhentë,
dhitë,

qiellin e zbukuruar, dhenë me lul' e me dritë.
— Vashë bukurosh' e bariut, që vjen me llërë
përveshur,

me zemërë të dëfryer e me buzëzë të qeshur,
me dy shqerrëza ndër duar të bukura, si dhe vetë,
në sythin tënd e shoh gazë, që s'e kam gjetur në
jetë;

dashi sysk' e me këmborë, q'e ke manar, po të vjen
pas

dhe qeni me bes' i larmë të ndjek me dëshir' e me
gas;

dashç perndinë, pa më thua, a mos na pe bagëtinë?
— Pash' atje pas më të gdhirë... ja atje përtej tek
vinë! —

O sa bukuri ka tufa, sa gaz bie bagëtia!
Vijnë posi blet' e plotë, i bekoftë perëndia!
Nëpër shesh' e nër bregore janë përhapurë shqerrat
e kecërit nëpër rripat dhe në gjethet e në ferrat;
sa me vrap e me gaz bredhin, edhe lozin shoku me
shok,

aty përhapenë me nxit, aty mblidhenë prapë tok,
edhe prapë tufë-tufë përhapenë duke bredhur,
duke ikur me vrap shumë, duke lojtur, duke u hedhur.
nxitojn' e s'lodhenë kurrë, edhe kur i merr uria,
secili futet në tufë, suletë ne mëm' e tia;
posa gjën-mëmën e dashur edhe me vrap i hyn në gjë,
rri në gjunjë dhe zë sisën e qumështin e ëmbël pi.
Pa e ëma me mall shumë, ndo dhi qoftë e ndo dele,
bir' e vetëm e merr në gjë me gaz e me përkëdhele...

.....
Sa më pëlqen blegërima, zër' i ëmbël i bagëtisë,
qengji edhe kec' i bukur, që rri më gjunj' e pi sisë!
Përhapurë bagëtia nëpër sheshe, nëpër brinja,
ner lajthi e nëpër dushnja, ndër murriza, në dëllinja,
bien zilet e këmborët dhe fyelli e xhuraja,
dheu bleron e gjelbërojnë fusha, male, brigje, maja;
edhe gjithë gjë e gjalle ndjen në zemër një dëshirë,
një gaz t'ëmbël e të shumë, o, sa bukur e sa mirë!
Pelën e ndjek mēz' i bukur, lopës i vete viçi pas,
dallëndyshja punëtorë bën folenë me të madh gas,
ogiçi ikën përpara, i bie tufës në ballë,
me zemër të çelur shumë, vete si trimi me pallë...
Qielli sa është' i kthjelltë e sa është' zbukuruar!
E dielli sa ndrin bukur mbi lulet të lulëzuar!
Gjithë këto lule ç'janë, që u ngjalle menjëherë?
Ngaha qielli ke zbritur, ver', o e bukura verë?!Çdo lulezë ka me vete një emër e një fytyrë,
një bukuri, një mirësi, një shtat, një'erë e një ngjyrë,
si dhe çdo dru e çdo pemë, edhe çdo bar e çdo fletë.
Sa është' e bukur faq' e dheut, s'të zë syri gjë të
metë...

Veç një njeri shoh pa punë dhe të mjer' e të
brengosur,
të këputur, të mejtuar, të grisur e të rreckosur,
lipën i gjori pa shpresë, se atje e pru përtimi,
s'i ka mbetur gaz në zemër, se s'i la vend
hidhërimi...

.....

Ah, edh' atje tej mbi udhë i duket i shkretë varri,
rrethuar me lul' e me bar, një të gjori udhëtari,
që ka vdekur i ri shumë e ka rarë lark shtëpisë,
mërguar nga mëm' e motër dhe prej gjithë njerëzisë.
Një zog i helmuar mi varr i rri si mëmëz dhe e qan,
ndarë nga të gjithë shokët edhe zi për të mjerë
mban...

.....

O malet e Shqipërisë, që mbani kryet përpjetë,
tëmerr e frikë përhapni, përpini qiejt e retë!
Të patundurë për jetë jini, pa kur oshëtini,
udhëtarit në zemër frikë të madhe i vini;
kini shkëmbenj, gërxhe, lisa, lumenj dhe dëborë
në gji;
përsipër lulez e gjethe dhe brenda argjend e flori;
e ju, fusha bukuroshe, edhe të majm' e pëllore,
ju sheshet e lulëzuar, ju bregore gjelbërore...
zemërn' e varfërë time aty ndër ju e kam mbluar,
tek buron nga gjithi juaj uj' i ftoht' e i kulluar;
jam larg jush i dëshiruar edhe s'e duroj dot mallë,
po s'e di, si dua unë, do t'ju shoh njëherë vallë?!
Të paskështa vrapn' e veriut, të kisha krahë pëllumbi,
nxitimin' e lumit me valë, q'ikën me vërtik si plumbi,
e të vija në gji tuaj, nj' ujë të ftohët të pija,

edhe nëpër ato hije një copë herë të rrija,
 syt' e ballit t'i zbavitja, zemërën ta dëfreja,
 gazë, që paçë një herë, prap' aty ndër ju ta gjeja.
 Opopo! kshtu pse më vini përpara syve pa pushim,
 o ditët e djalërisë, o moj kohëz e të rit tim?
 O flutura krahëshkruar, që fluturon nëpër erë,
 as merr dhe zemrën time me vetezë dhe ma shpjerë
 nër male të Shqipërisë, tek kullosin bagëtia,
 tek i fryn bariu xhurasë, tek më rrinë mendt' e mia,
 ku shkon me zile të madhe oqiçi përmes lajthisë,
 pa zjen e oshëtin mali ngaha zër' i bagëtisë;
 marrënë vrapn' e nxitojnë, derdhen në gjollë për
 kripë,
 dhëntë ndër shesh' e ndër brigje, dhitë në shkëmb
 e në rripë.
 Bariu plak kërrabën në dorë, edhe urdhëron
 të rinjtë,
 e ata gjithë punojnë, ngriturë më brez përçinqjtë;
 ca bëjnë vathën e shtrungën, ca ngrehin tendën
 e stanë,
 kush sjell gjeth e karth' e shkarpa, secilido ndih
 mënjanë;
 kush përvjel, kush qeth shelejnë, kush mjel dhitë,
 kush mjel dhëntë,
 njëri merr, ushqen këlyshnë, jatëri përgëzon qentë;
 stopani bër' i zi sterrë, shikon bulmetn' e bekuar,
 tund, bën gjalpë, djathë, gjizë edhe punon pa përtuar;
 udhëtarëve e gjahtarëve, q'u bie udha ndër male,
 u jep mish, qumësht, kos, dhallë, ajkë, djathtë,
 bukëvale...
 Kec i mbeturë pa mëmë dhe i varfër e i shkretë,
 mënd mëmënë, që ka mbetur pa bir e pa gaz në jetë.

Dëgjohet nga mes' i pyllit krism' e sëpatës

s'druvarit,

e sharrësë, që bënë lëndë, edhe fyell' i shterparit.

Shterpari s'i qaset stanit, po ndër pyje bij' e ngrihet,

nëpër maja, nër bregore rri, këndon, a gdhend e

shtrihet;

s'i trembetë syri kurrë, vetëm ai dit' e natë,

nga ujku e nga kusari, s'ka frik' as nga lis' i gjatë,

as nga shkëmbenjt' e nga pylli; as gogolëtë s'e hanë,

armëtë ka shok e vëlla, mëm' e motërë xhuranë,

miqt' e tij shqerratë janë, kecëritë, dhitë, dhentë,

cjeptë, ziletë, këmborët, deshtë e më tepër qentë,

që s'flenë po rrin' e ruajnë bagëtinë dhe barinë;

kur e shohin tundin bishtin, dhe me gas të madh i

vinë;

s'e hanë njerin' e mirë edhe mikn' e udhëtarë,

se i njohin, po të lignë, egërsirënë, kusarë.

Vjen nata e lë në t'errët, del hëna, i përhap dritën,

vjen mëngjesi, zbardhëllohet, lind diell' i bie ditën;

yjtë, hëna, dielli, shenja lindin e prapë përëndojnë,

gjithë ç'lëvrijnë nër qiej përpara syve i shkojnë;

mblidhen ret' e hapësira bëhetë e zezë sterrë,

vetëtimat e gjëmimet nisin e shiu zu të bjerë;

bariu vë gunën në kokë, zë eshkën me herë të parë,

ndez shkarpat sakaqëherë a lisnë fyl dhe bën zjarrë;

fishkëllen e thërret qentë secilin me emër veçan,

pa kur derdhet Baliku ujkun e zë edh' e përlan,

se bisha, që bie dëmnë, errësir' e mjegull kërkon,

papo bariu shumë aherë vë re dhe mban vsh e dëgjon,

dhe sokëllin me zë të madh; tunden malet e shkëmbenjtë,

gumzhitin pyjet e veshur e oshëtijnë përrenjtë!

Është e lehtë dhi e stanit, që kullot gjethen e malit

dhe bij' e fle majë shkëmbit e pi ujëthit e zallit;
dhi e shtëpis' është e plogshtë, fle në vath e nënë strehë,
e pi ujët e rrekesë edhe shtrihetë në plehë,
është e butëz' edh' e qetë dhe e urtë si manare,
nuk është si malësorja, andaj i thonë bravare.
Në fshat, posa zbardhëllehet, sheh një plakëzë të gjorë,
ngrihet, hap derën ngadalë e del me kusi në dorë,
rri në derëzë të shtrungës, dhe djali duke dremitur
i nget bagëtin' e dalën, i mjel pakëz' e drobitur;
plaka lë shkopshtë nënjanë e bën gardhin a zë shtegnë,
bariu vë tufën përpara, vasha përkëdhel shelegnë,
nusja fshin e ndreq shtëpinë edhe bën bukën e gjellën,
i shoqi sheh kanë, lopën, viçnë, demnë, kalën, pelën,
mushkën, që është e harbuar edhe bashkë me gomarë
rrahënë të hedhin murë, të hanë bimën a barë;
një grua vete në krua, jatëra zë të tundjë,
një sheh pulat, miskat, rosat, dhe tjetëra bën ç'të mundjë...
Të mos ishte gjë e gjallë, njeriu s'rron dot në jetë,
do të vdiste nga uria, do t'ish lakuriq e shkretë;
gjë e gjallë na vesh, na mbath dhe na ushqen e na zbavit,
kur shtohet e vete mbarë, jetënë tën' e përtërit;
edhe dheu, që na jep drithë, sido ta kemi punuar,
nukë pjell mirë, si duam, po s'e patëm plehëruar.
O shokët' e njeriut! Zoti ju shtoftë e ju bekoftë!
Dhe shpirti im mik për jetë, sikundër ka qën',
ju qoftë!

Kafshët edhe bagëtinë, që u ka kaqë nevojë,
njeriu duhet t'i shohë, t'i ketë kujdes, t'i dojë.
Të mos t'i mendojmë kurrë, po si fëmijë t'i kemi,
është mëkat edhe fjalë të ligë për to të themi.
Dallëndyshe bukuroshe, që thua mijëra fjalë
dhe ta kënda vahn' e lumën, që vjen me vrap e me valë,

a mos vjen nga Shqipëria? Eni vjen prej Çamërie
me këto milëra fjalë e me gluhë perëndie?

Apo vjen nga Labëria, pra më duke kaqë trime?
Edhe fjalëtë, që thua, më gëzojnë zemrën time,
q'është thier, bërë milë copë, posi një pasqirë
duke u këputur nga cmagu,¹⁾ që s'e kanë vartur

mirë;

apo vjen ngaj fush' e Korçës, ngaj vend' i mir'

e i gjerë,

pe zemrës së Shqipërisë, që del gjithë bot' e ndjerë?

A më vjen pej Malësie, pej Skrapari, pej Dobreje,
nga Vjosa, nga Devolli, pej Vlor' e pej Myzeqeje?
Të mundjam të fluturoja e të kishjam krahë si ti,
me gaz të madh do t'i vijam Shqipërisë brenda në gji,
për të marrë drejt Shkumbinë edh' Elbasan

e Tiranën,

e me ardh ke ti, o Shkodër, të shof Drinin e Bujanën,
Kostur, Përlep, Follorinë, Dibër, Ipek e Gjakovën,
Mat e Ysqyp e Prishtinë dhe Mirëdit' e Tetovën,
Krujë e Skënderbegut, q'i ka pas dhan ner

Shqypnisë,

tue bam me trimni luftë, e me mund mren'

e Turqisë.

Durrës, o qytet i bukur, që je kërthiz' e Mëmëdheut,
edhe ti, Leshi me emër, që ke eshtrat e Skënderbeut,
burrat tuaj aqë trima do ta lënë vall' Ulqinë?...²⁾

Dua të dal majë malit, të shoh gjithë Arbërinë,
vëllezërit shqipëtarë, që venë në pun' e vijnë,

1) gozhdë druri, kunj

2) Është fjala për pushtimin me forcë të Ulqinit nga ushtria
malazeze, që ngjalli shqetësim të madh aso kohe në Shqipëri.

burratë trima me besë dhe shpirtmir' e punëtorë
 dhe fushatë gjithë lule e maletë me dëborë.
 O fushazetë pëlllore, që m'ushqeni Shqipërinë,
 do të këndojo bukurinë tuaj dhe bujqësinë!
 Ti, perëndi e ligjërisë,¹⁾ që rri në mal të Tomorrit,
 unju posht' e më ndih pakë, o motra im' e të gjorit!
 Më ke leshrat e florinjta e të argjentë krahrorë,
 ball' e gush' e faq' e llërë dhe këmb' e duar dëborë;
 sindëkur do malësorët dhe pyjet e bagëtinë,
 duaj edhe fusharakët dhe arat e bujqësinë.
 Edhe ti, o Mëmëz e dheut, q'i fale dheut aq'uratë,
 sa pjell mijëra të mira e kurrë s'mbetetë²⁾ thatë,
 i dhe lul' e bar e gjethe, bim' e drith' e pem' e drurë,
 mblodhe gjithë bukuritë edhe kanisk ia ke prurë.
 Të keqen, o symëshqerrë, shikomë një herë në syt,
 si lulet e si bilbili edhe unë jam djali yt!
 Gjithë këto farë lulesh e këtë të bukur erë,
 këtë blerim, këto ngjyra vallë nga ç'vend t'i kesh
 nxjerrë?!

O, sa e madhe bukuri! As më thua ku e more?
 O bukuroshe, t'u bëfsha, ngaha gjiri yt e nxore?!...
 Kudo shkel këmbëza jote, gëzohet vendi e bleron,
 tekdo hedh sythin e qeshur, bukuri' atje lulëzon!
 Ti zbukuron faqen e dheut, si do e ushqen njerinë,
 më të gjallë dhe pas vdekjes e pret duke hapur gjinë.
 Vjen dimëri t'i than lulet, ti me një frym' i ngjall
 prapë,
 napënë, q'u hedh përsipër, ua heq me verë, me vapë.

1) Si edhe në raste të tjera, Naimi ndjek traditën klasike duke iu drejtuar zanës, «perëndisë» mitologjike të ligjërisë. Më tepër se me një besim, këtu kemi të bëjmë me një konvencion stilistik.

Bujkun e zgjuan me natë edhe vë përpara qetë,
 nisetë pa zbardhëlyer për punëzë të vërtetë,
 merr pluarin e parmendën, zgjedhën, tevlknë,
 kafshën, farën, shoknë, bukën, trajstënë, lakrorë,
 qenë...
 Shërbëtor' i Mëmës së dheut, q'e ka zemrën plot
 shpresë,
 del kur hapet trëndafili dhe bari është gjithë vesë...
 Pa u lodhur e pa u këputur, pa djersë e pa mundime
 njeriu i gJORë në jetë nuk gjen dot as thërrime...
 Ver', o e bukura verë, që na vjen nga i madhi zot,
 me mirësi, me bukuri, me gaz të madh, me duar plot,
 sindëkur çel trëndafilë e i fal bilbilit zënë,
 ashtu na bie nga qielli një gaz dhe në zemër
 tënë...

Ju, shokë, kur pini verën, mos dehi, mos zemërohi,
 mos u zihni, mos u shani, mos lëvdohi, mos qërtohi...
 Po gëzohi, prëhi, qeshni, duhi, zbaviti, dëfreni,
 flisni fjalë të pëlqyer, loni, këndon, kërceni,
 bëjeni zemrën të gjerë, edhe shtoni dashurinë,
 mirësinë, njerëzinë dhe besën e miqësinë;
 se në breng' e në të keqe, në punë e në të pirë,
 merretë vesh njeriu i lik, njihetë njeriu i mirë.
 A e shihni gjithësinë? Yjtë, diellin, hënë,
 dhenë, erën, retë, kohën, Kashtën e Kumtërit, shenjën
 si janë përveshur gjithë edhe lëçijn¹⁾ e punojnë,
 njëri-jatërit i ndihin, ashtu punën e mbarojnë?
 Në mes të këtij rrëmeti, të punëtorëve shumë,
 njeriu duhet të lëçijë, apo të bjerë në gjumë?

1) lëvrijnë.

Mundohetë punëtori, po në zemërzë të qetë
sa gaz të madh ndjen, kur njëra, që hodh, i pjell
dymbëdhjetë!

Kur e sheh kallin' e plotë të kërrusurë nga barra,
dhe parajsën e vërtetë të shfaqurë nëpër ara,
kur hedh lëmën e mbledh toknë, ndan bykn'
e kashtën mënjano.

u hedh kuajve e qeve, që janë lodhur, të hanë,
kur e përmbush plot shtëpinë me drith' e me gjë të gjallë.
shtrohet me uri në bukë e ha me djersë në ballë,
sheh pjergullnë, manë, fiknë, thanënë, arrën, ullinë,
mollën, dardhën, pjeshkën, shegën, vadhënë, ftuan,
qershinë,

kumbullatë, zerdelinë ngarkuar në pemë gjithë,
oborrë plot gjë të gjallë, shtëpinë mbushur me
drithë...

Qysh roit ble' e uruar, dhe ven' e vijn' e lëçijnë,
ca huallinë¹⁾ ndërtojnë, ca nëpër lule shkëndijnë.
O, ç'punë me mënd punojnë! Sa bukur e bëjn' e mirë!
Na japin dyllëtë, q'jep dritë dhe mjaltë thjesht'
ëmbëlsirë.

Dhe punëtorët e mirë n'atë mënyrë punojnë.
Edhe gjithë njerëzia me mundim t'atyre shkojnë,
njëri mih, jatëri lëron, njëri mbjell, jatëri prashit,
kush tëharr, kush korr, kush mbledh duaj, kush
shin, kush sharton, kush krasit,
një bën pluar' e sëpatën, një parmendën, një
shtëpinë,
një prct e qep, një merr e jep, një mbath, një shikon
mullinë...

Edh' ajo miza përdhese, ç'i duhetë për të ngrënë,

1) piten e mjaltit.

është rrahur e përpjekur me kohëz' e ka vënë!...
 Bujku mundohet në verë, po në dimër rri e prehet,
 sheh shtëpizënë me kamje dhe zemëra i bëhet.
 Gratë të gjitha punojnë n'avlëmend e në të tjera,
 edhe jashtë fryn e bie, po kur na trokëllin dera;
 është nj' udhëtar i gJORë, që ka mbetur në dëborë,
 i kanë ngrirë të mjerit vesh' e goj' e këmb' e dorë.
 Ngrihet i zot' i shtëpisë edhe të huajthin e merr,
 e vë në krye të vatrës me njerëzi, me të madh nder...
 Pa i bëjnë zjarr, e ngrohet, edhe e mbajnë me të mirë,
 i sjellin shtresë të flerë, edhe të ngrën' e të pirë.
 Kështu të huajt e miqtë njeriu, q'është i uruar,
 i pret me krahëror hapur e i përcjell të gëzuar.
 Në verë, që çelen lulet, qielli ndrin si pasqyrë,
 zbukurohet faq' e dheut e merr mijëra fytyrë,
 pa ngjallenë më çdo lule, më çdo bar e më çdo fletë
 gjërëra të gjalla me mijë, roitin nga dheu si bletë.
 Shpezt' e mizatë këndojnë, kuajtë hingëllijnë,
 lulet e bukura m'erë si ar e si flori ndrijnë,
 bujku nget pendën e lëron, mbjell e bën gati ugarë,
 kalorësi i shkon njatë dhe i thotë — puna mbarë! —
 Papo merr anën e lumit, me zemërë të gëzuar,
 këndon, fishkëllen, a vete ngadalë duke mejtuar,
 vë re lumin e kulluar, që ikën me ligjërime,
 e ndër mend të tij bie ca t'ëmbra shumë mejtime.
 Vashazatë bukuroshe, posi shqerratë manare,
 si kaprollet e malit, si thëllëzat mitare,
 venë të lajnë në lumë gjithë tok duke kënduar,
 me gaz në sy e në buzë e me lulezë nër duar,
 përveshin llërët e bardha dhe të majm' e të perndijta¹⁾

1) hyjnore

pulpazëtë 'bukuroshe e këmbëzët e kërcënjta;
 dallëndyshja, që fluturon e ndehetë përmbi lumë.
 u afrohet si mike e u thotë fjalë shumë;
 dhe mëshqerr' e përkëdhelur vjen në lumë të pij' ujë,
 a të prehetë në hije, a të bëjë gjë rrëmujë.
 Bari, bima vajtuar me brez, e bujku shumë' i gëzuar,
 si bariu kur merr kërcënjë edh' e përkëdhel ndër duar.
 Bilbili ia thotë bukur, lumi vete gjithë valë...
 Veç një vashëzë e mjerë qan të motrën, q' e ka lënë,
 o, është mbuluar në dhe vashëza fytyrëhënë!
 Mëma dhe motëra mbetur në zi e në vaj të shumë,
 dhe shqerra manarez' e saj e përzishme e për lumë!
 Të këput shpirtinë plaka, kur zë dhe numëron e qan,
 ah, i ziu njeri në jetë sa heq e sa duron e mban!...
 Bukuri e saj u përzie me bukurizë të prillit,
 me fjalëzë të bilbilit, me erë të trëndafilut;
 gjësendi s' humbet kurrë, e gjë s' vdes me të vërtetë,
 mase ndryshohenë pak, po janë në këtë jetë...
 As shtohet, as pakësohet, as priset gjithësia
 vdesin e ngjallen prapë si gjith' edhe njerëzia.
 Këtu janë gjithë ç' janë e gjithë ç' gjë mund të jetë
 engjellit, perënditë dhe aji zot i vërtetë!
 Se një trup e një shpirt është gjithësia, që s' ka anë,
 të gjallë edhe të vdekur, gjithë brenda në të janë...¹⁾
 Det i paanë i mirësisë, q' emrin tënd s' e zë dot ngoje!
 Qysh e ngrehe gjithësinë pa lënë fare nevoje!
 Fali njeriut urtësinë, mirësinë, njerëzinë,
 butësinë, miqësinë, dashuri, vëllazërinë;
 epu shesheve lul' e bar dhe pyjeve gjeth e fletë,

1) Këtu dhe në krijimet e tjera shfaqen idetë e tij panteiste,
 sipas të cilave zoti është shkrirë me natyrën.

resë shi. arave bimë e mos lerë gjë të metë,
fali erë trëndolinës. manushaqes, trëndafilit,
kalliut bukë. mizës pjesë, zogut ngrënie, zë bilbilit,
e drurëve epu pemë dhe uratë bagëtisë,
dërgo dhëmbje e kujdes për to në zemër të njerëzisë,
jepi pjergullës e vreshtit rrush dhe vozës fali verë,
mos e lerë pa të kurrë, kurrë thatë mos e lerë,
fali diellit flakë e zjarr dhe hënës e yjve dritë,
edhe detit ujë e kripë, gjithësisë jetë e ditë,
yjtë le të vijnë rrotull dhe njerëzit të punojnë,
të dëfrejnë e të gëzohen dhe si vëllezër të shkojnë.
Tregomu dhe shqipëtarët udhën e punës së mbarë,
bashkomi, bëmi vëllezër, edhe thjeshtë shqipëtarë.
Falmi. falmi Shqipërisë ditën e bardhë të lirisë,
udhën e vëllazërisë, vahnë e gjithë mirësisë.
Nxirr të vërtetën në shesh, paskëtaj të mbretërojë,
errësira të përndahet, gënjeshtëra të pushojë.

1886

Histori e Skënderbeut

(FRAGMENTE)

I

.....
...Mbreti plak u hoq mënjanë,
pa u ngrit një trim më këmbë,
shikoi një her' anëmbanë,
hekurin e haj me dhëmbë!
Ish Kamani, q'ishte burrë,
më trim nga gjithë të parët,
nuk i trëmbej syri kurrë
pa e donin shqipëtarët;
i holl' isht' e pak' i gjatë,
nukë kish shumë mustaqe,
vij si i zeshk' e i thatë,
e s'kish fare mish mbi faqe;
kishte gjithë urtësinë,
me një zë të ëmbël fliste,
fjal' e tij e bind njerinë,
dhe gjuha hekur' i priste.
Mori kordhënë ndër duar

e qëndroi në mes si burrë
me fytyrë t'ashpëruar,
ngriti gishtin dhe tha: «Kurrë!
Kurrë s'trembet Shqipëria,
nukë vdiq, po është' e gjallë,
tjetër përgjigje Turqia
nukë do përveç me pallë!
Shqipëtar, trim i vlerë,
kurrë nuk' u frikësua,
e të trëmbet këtë herë!
Mbret, o zotthi im, ç'më thua?
Apo s'e dimë Turqinë,
nuk e kemi dhe mësuar,
e s'ia njohëm djallëzinë
gjer më sot që ka punuar?
Na bën si miq këtë herë,
se ka të tjera qëllime,
mos pandehni të na lerë
pa të këqij hidhërime.
Mjerë, mjer' ai i gjorë,
që i sjell besë në fjalë,
bie në lak e në dorë,
edhe shpejt po s'mund të dalë.
Mbret i ndershëm e ju shokë,
mos harroni trimërinë,
mblidhni mëndjenë në kokë,
ngrihi të zëmë kufinë!
Trimëria, trimëria,
mban lirin' e Mëmëdhenë,
unë shpreh te perëndia,
t'i hedhimë përtej denë.
Qysh të zëmë miqësinë

me atë që na bën varrë?
Turku vëndet, gjith' e dimë,
me ç'djallëzi i ka marrë,
gjithënjë kështu punojnë,
kombet me lajka i ndajnë,
pa miqësin' e harrojnë
dhe një nga një i përllajnë;
kur ka armiqë të tjerë
të bën mik, sa t'i volitjë.
A mbaroj ata një herë?
Prite, vjen të të goditjë.
Miqësira të vërteta
s'ka njeriu i pabesë,
përveç shpata dhe shigjeta,
ato janë për ne shpresë...
...Unë gjall' e me të gjallë
s'mund të bëhem aq' i gjorë.
A e shihni këtë pallë?
Do të vdes me të në dorë!
Se turpin e Shqipërisë
s'e shoh dot me sy në jetë,
dhe miqësin' e Turqisë
kurrë s'e zë të vërtetë;
trimëri në mos na mbeti,
e më s'jemi shqipëtarë,
të shuhet gjithë rrëmeti,
se kjo është pun' e pangjarë.
Një komb më mirë të vdesë,
e kështu të mos dobëtohet,
gur mbi gur le të mos mbesë
dhe Mëmëdheu të shkretohet!
A të gjall' e me nder të rrojmë,

apo në luftë të vdesim,
a Mëmëdhenë shpëtojmë,
a mbi të më të mos mbesim!...
...Po ta bëjmë besa-besë,
e të mblidhet Shqipëria,
ahere le të na presë,
ta shihni ç'është Turqia...
...U përpoqën prindit tanë,
e ruajtën Mëmëdhenë,
edhe neve na e lanë,
ashtu sikundër e gjenë.
Kush merr atë turp taninë,
që të humbasë për jetë?
Pastaj ata që të vijnë
ta gjejnë, qoftë lark, shkretë!
Tani, burra shqipëtarë,
pa kujtoni trimërinë,
secili armët të marrë,
e ta shohëmë Turqinë;
delni, të dalim të tërë,
t'i përgjigjemi Turqisë,
pa e shihni si ta zërë
udhën e mezit t'Azisë;
dhe pastaj të mos guxojnë
për këtej denë të hidhen
po edhe kur t'u kujtojnë,
laqet e gjunje t'u dridhen.
Sot duhet trimëria,
nukë duhet më mejtimi,
lark Shqipërisë Turqia,
pa tani duketë trimi!
Sot neve në dor' e kemi,

t'i dëbojmë nga kufia,
pastaj kush e di si jemi,
mos të zëntë robëria!
Kush ka shpirt prej shqipëtari,
si të parëtë që qenë,
i bëhet zemra si zjarri,
s'e do gjalljen e vet'henë.»
Këtë fjalë duke thënë,
erdh e mbyti mallëngjimi,
dhe më nuk' e nxori zënë,
po u egërsua trimi.
Fjalën përnjëher' e preu,
e lotët çurkë iu derdhë,
të gjithë i mallëngjeu,
të tërëve lotë u erdhë.
U hoq edhe ndënj mënjanë
i vrenjtur, i zemëruar,
më nukë dëgjoj se ç'thanë,
po vuri kokën nër duar...

VI

Kruj' o qytet i bekuar!
Prite, prite Skënderbenë,
po vjen si pëllumb i shkruar,
të shpëtojë Mëmëdhenë;
shqipëtarët t'i shpëtojë,
nga zgjedh' e keq' e Turqisë,
edhe ty të të nderojë,
që je kreu i Shqipërisë;
ka pas trima shqipëtarë,

që s'u trembej syri kurrë,
ndë zemër të tij ka zjarrë,
është' i urt' e trim e burrë.
Mirë se erdhe, o verë,
që na prure mirësinë,
dhe për shumë vjet të tjerë
e zbukurofsh Shqipërinë!
O Shqipërizë, gëzohu,
se të erdhi prapë dita,
lulëzohu, zbukurohu,
të zbriti nga zoti drita.
Edhe juve, o të vdekur,
merrni nga ky gaz pjesë,
që shkuatë buzëpjekur,
n'atë jetë, paçi ndjesë!
O moj vash' e Shqipërisë,
që më rri duke mejtuar,
pa i zhvish rrobat e zisë
arriti dit' e uruar!
Zbardhi fusha, ndriti mali
nga armët e trimërisë,
hingëllint' e s'mbahej kali,
që sill mbren' e Shqipërisë;
trimatë bashkë me mbretinë
me nxit posi vetëtimë
u futn' e zunë qytetnë
me të madhe kërcëllimë...
...Shqipëria u lëshua,
edhe iu derdhë qytetit;
burrat trima më s'mënuan,
gjith' u mblodhë posi reza,
kryeqytetn' e rrethuan,

armikn' e preu e zeza.
Zjente bota, tundej dheu,
u ngrit gjithë Shqipëria,
duke thën': «Erdh Skënderbeu,
erdhi vetë perëndia.»

Mysliman' e të krishterë
u derdhë për Mëmëdhenë,
e kishin të bashkë nderë,
si vëllezër që qenë;
pa zoti nuk i la shkretë,
u bë mbret' i Shqipërisë
trim' i mi' e i vërtetë,
u mbarua koh' e zisë.

Pleqtë, q'e kishinë parë
në kohë të foshnjërisë,
van' e puthën duke qarë
dritëzën e perëndisë.

Gjithë ç'qenë shqipëtarë
me radhë mbretit i vanë,
si vëllezër më të parë,
e me gaz të madh panë.

Skënderbeu bukuroshi,
burri trim pa shok në jetë,
miqtë gjith' i përshëndoshi,
posi vëllath i vërtetë.

U sul gjithë njerëzia,
të shihninë Skënderbenë,
pleq, të rinj dhe foshnjëria
gjith' e donin shumë mbrenë...

.....

...Menjëherë Shqipëria
e hoqi cipën e zisë;

doli në shesh mirësia,
ra dritëz' e perëndisë.
U hoq nata, erdhi dita,
gazi, kamja, dashuria,
e vërteta, miqësia...

.....
...Pa këndo me ëmbëlsirë,
o ëngjëll i ligjërisë,
atë burrë, trimn' e mirë,
q'i dha aq nder Shqipërisë.
Këndo, këndo Skënderbenë.
që s'ka pasur shok në jetë,
që lartësoi Mëmëdhenë,
kordhëtari trim me fletë!
Lum ti, Shqipëri, o lule!
që pate trim të vërtetë,
kurrë në turp nuk' u ngule,
të la nder të madh për jetë.
Mos ki keq, se kurdoherë
do ta kesh ditën e mbarë,
koha ty do të ta bjerë,
si ta pat prurë më parë,
po të dojë fati, plaku,
të t'japë foshnjë të rezë,
qumësht të bëhetë gjaku,
dhe më s'sheh ditë të zezë.
O kohë, që rrjedh si lumi,
edhe s'rri gjëkundi fare,
as dremit, as të zë gjumi,
dhe më t'errët hiqesh zvarë,
hapu, hapu errësirë,
të shoh mbren' e Shqipërisë,

trimn' e bukur e të mirë,
ndër' e gjithë njerëzisë,
rrethuar me burra trima,
shqipëtarë të vërtetë...
Qysh duken yjtë, kur erret,
që ndrijnë në hapësirë,
edhe në mes të të tjerve
hëna ndrin shumë më mirë,
ashtu edhe ti më ndrije,
mbret' i madh i Shqipërisë...
Oshëtimë dha Tomori,
edhe zjarr e flakë qiti,
flaka qiellnë mori,
gjithësia vetëtiti...
Hodhë syt' e panë malë,
dhe gjithë më këmb' u ngrenë,
kur më der' u dha një djalë,
thë: «Rrëmet i madh po vijnë!»
Se fjala kish marrë vrapnë,
pa kishte mbushurë dhenë,
e hapi sa mundi çapnë
dh'e dëgjuan gjithë ç'qenë.
Shqipëria anembanë
ish në dasm' e në gëzime,
ditën e lirisë e panë,
që e pritin pa durime.
O liri e shënjtëruar,
ëngjëlli i perëndisë,
erdhe me gëzim ndër duar,
i dhe dritë Shqipërisë!
Vallë, kur do të vish prapë,
e të na sjellç atë ditë,

përse rri pshljellë me napë?
Pa hiqe, të shohëm dritë!
Mbreti posi perëndia,
ishte mbyturë në dritë
rri ndaj soje bukuria,
edhe gjithë mirësitë;
mejtohej si të shpëtojë
Mëmëdhenë nga myxyra,
ta ngrer' e ta lartësojë,
edhe i qeshte fytyra...

VII

Zbrit, pa zbrit, o e vërtetë!
Zbrit nga gjur' i perëndisë,
jakë pakë tatëpjetë,
t'u japsh dritë njerëzisë.
Ta mësojnë shqipëtarët
ç'ish Shqipëria njëherë,
ç'burra qen ata të parët,
të dëgjuar e të ndjerë.
Mbretër dhe pleq e të parë,
e gjithë sa trima erdhë,
burra thjeshtë shqipëtarë,
të tërë në mbledh' u derdhë.
U ngrit mbret' i Shqipërisë
edhe zu fjalën e mirë,
shpirt i jepte njerëzisë
zër' i tij plot ëmbëlsirë.
Tha: «Mbretër të dëgjuar,
pleq të urtë e të ndjerë,

dhe ju shokë të lëvduar,
djemt' e Mëmëdheut të vlerë!...
Vdekja është shumë m'e mirë
nga turpi, nga robëria,
sa është pun' e pështirë
të rrojmë si bagëtia!
...Vdekja është' e mirë shumë
ndaj kurthit e robërisë,
q'e le njerinë për lumë,
dh'e nxjerr jashtë njerëzisë.
Shqipëtarë trim e burrë
në zgjedhë nuk e ka vënë
njeri dhe s'e vë dot kurrë.
zoti mos e pastë thënë.
Kini ndër mend trimërinë
e kurrë mos e harroni,
mizëri turqsh le të vijnë,
as për gjë mos i peshoni.
E kam gas e për lëvdatë,
të vritem për Shqipërinë,
të përpiqem dit' e natë,
e t'i mërgoj ligësinë.
Në jan' ata shqipëtarë,
që i njoh e i di unë,
bota po ka për të parë
këtu një të madhe punë!...
...I huaj s'e shkel dot kurrë
dhe s'e merr dot Shqipërinë,
se shqipëtari është burrë,
e tërë bota e dinë.
Gjithë njerëzit, që janë,
mbi Shqipëri të lëshohen,

për të bërë gjë po s'kanë,
do të ikin, të tmerrohen,
gjithënjë në jetë s'mbesim
dhe, sado që të mënojmë,
më mirë me nder të vdesim,
se me trup të madh të rrojmë...
...Pa Muratit kur i thanë
që u bë mbret Skënderbeu
mbi gjithë mbretër që janë,
i ra e zeza dh'e preu!
Erdhi e t'u zgurdullua
i ra rrufeja e pika
dhe nga froni u rrëzua,
iu hap zemëra nga frika,
u këput e ra në truall,
edhe shkumbëzont' e hiqtë,
u shtri përdhe posi buall,
e këmbëtë i përpiqtë!
Po Turqia s'ra në gjumë,
s'harroi e nuk mënoi,
kohë s'shkoi as pak as shumë
ushtërin' e prëmëtoi.
Tri dhe nga njëzet dy herë
mijë burra luftëtarë,
e përmbi gjithë të tjerë
Ali pasha trim i parë,
iu lëshuan Shqipërisë
me të madhe kërcëllimë...
Mbret i mirë, Skënderbeu,
thirri me vrap parësinë,
dhe njerëz të shpejtë kreu,
mblodhi gjithë Shqipërinë:

të gjithë me vrap u derdhë,
e me të madhe dëshirë,
muarrë armët edh' erdhë
te mbret' i tyre i mirë;
lanë pla'knë dhe shtëpinë,
edh' e bënë ditë natën,
bariu la bagëtinë,
edhe druvari sëpatën.
Po ti, o motra Marë,
shpatënë më qaf' e vare,
erdhe nga gjithë më parë,
me gra trime shqipëtare.
Mëmëdhe, o jetëgjatë,
për shpëtimthin tënd njëherë
lëftoninë edhe gratë
e s'të lininë të mjerë.
U shkul gjithë Shqipëria,
erdhë në Krujë te mbreti,
parësi e vegjëlia,
sa u mbush gjithë qyteti...
...Ali pasha ish i rëndë,
shqipëtarët s'i peshonte,
po rrinte brënda në tëndë;
edhe së largu shikonte;
pastaj mblodhi parësinë,
u tha: «Sot do të lëftojmë,
bëni gati ushtërinë,
edhe më të mos mënojmë;
neve mundëm mbretëritë
e të gjithë njerëzinë,
edhe sot, në këtë ditë,
të peshojmë Shqipërinë!

Mbret është vetëm Murati,
gjithë bota është e tia,
se ia ka falurë fati,
ia ka dhënë perëndia!
U zëntë buka që hani,
po s'më zutë Skënderbenë
e ta shpiem te sulltani,
pa të njohë vetëhenë!
Kush të përpiqet, nderohet,
bëhet i madh e i parë;
mjerë kush të frikësohet,
me thonj le ta hapi varrë!»
Kështu tha i ashpëruar,
ushtëtarët u ngrinë,
edhe muarrën ndër duar
armët' e bardha që ndrinë.
Më të djathtë ca të parë,
më të mëngjër ca të tjerë,
vuri më shumë ushtëtarë
Ali pasha, trim i ndjerë;
me të shumë ndenji vetë,
në mes të gjith' ushtërisë,
me mijë njëzet e tetë,
si rrebesh' i perëndisë!
Skënderbeu m'anë tjetër
me burratë shqipëtarë
ushtërin' e ndan më katër,
vë trima mbi ta të parë:
më të djath' ish Moisiu
me shumë burra të vlerë,
Tanushi, këmishëziu,
më të mëngjër me të tjerë,

e në mes vuri Uranë,
lul' e trimërisë vetë,
shumë shokë pas i vanë,
gjithë burra të vërtetë...
...Lufta u ndes me rrëmbime,
me zë e me kërcëllimë,
gjë s'dëgjohej, po gjëmime
e nj' e madhe oshëtimë!
Burratë gjith' egërsuar,
papo gjak' donin të pinin,
ishin me vdekje nër duar,
gjalljenë s'donin ta dinin!...
...Posa u derdh Skënderbeu
me vrap posi vetëtima,
turqit' e zeza i preu,
më nuk ishin aqë trima.
Si shqipja nër shpez kur bie,
ata ikin e tmerrohen,
frikë të madhe u shtie
pa shihenë e qetohen.
Mbreti posi yll i qeshur,
bij' si rrufeja mbi trima,
shpatënë e kishte zhveshur,
pa ndrinte si vetëtima.
Pasroje ishte Urani,
që s'i trëmbej kurrë syri,
gjak i rridhte jatagani,
në mes t'armiqve hyri;
edhe gjithë shqipëtarët
me trimëri po lëftonin,
i bënë copë barbarët,
më s'mundninë të qëndronin...

Papo më nukë qëndruan;
po u prishn' e u përhapnë,
u trembn' e u frikësuan,
ikën' e muarrë vrapnë,
«U zëntë buka! Ku vini?» —
thirri Ali pashë burri, —
Qëndroni, shtini, godini!»
po më sa dëgjonte guri.
Një turk me vrap i zu frenë,
i tha: «Ikë, o i gjorë,
shokëtë muarrë dhenë
e do të biesh në dorë!»
Pa shkoi dh' ai me të tjerët,
q'ikn' e më s'panë nga vanë,
si u përhapën të mjerët,
njëri-tjetrinë s'e panë...

1898

ANDON SAKO
CAPTIVE

A T D H E U¹⁾

M ë m ë d h e u

Mëmëdhe quhetë toka
ku më ka rënurë koka,
ku kam dashur mëm' e atë,
ku më njeh dhe gur' i thatë,
ku kam pasurë shtëpinë,
ku kam njojtur perëndinë,
strëgjyshët ku kanë qënë
dhe varret q'i kanë vënë,
ku jam rritur me thërrime,
ku kam folur gjuhën time,
ku kam fis e ku kam farë,
ku kam qeshur, ku kam qarë,
ku rroj me gaz e me shpresë,
ku kam dëshirë të vdesë.

1) Nga libri «Baba Tomorri» 1902

Shqipëtar!

Shqipërin' e mori turku,
i vu zjarr!
Shqipëtar, mos rri po duku,
shqipëtar!

Mjaft punove për të tjerë,
o fatkeq!
Kujto vëndin tek ke lerë
dhe tek heq.

Të ka bërë perëndia
luftëtar,
si s'të lodhi robëria,
shqipëtar!

Erdhi dita të ngrësh kokë,
të kërkosh
lirinë, bashkë me shokë
të luftosh!

Mos bëni si keni bërë
gjer më dje,
po të luftoni të tërë
për atdhe.

Pesëqind vjet kemi rruar
me pahir,
lidhurë nga këmb' e duar
me zinxhir'!...

Mysliman' e të krishterë
jemi keq!
Të ngrihemi që të tërë,
djem e pleq!

Të ngrihemi të dëftojmë
trimëri;
ja të vdesim, ja të rrojmë
për liri!

O moj Shqipëriz' e dashur,
mëmëdhe,
të shoh me buzë të plasur,
si më sheh.

U shkretove anëmbanë,
Shqipëri,

se shqipëtarëtë s'kanë
dashuri.

Gjithë djemtë që ke qarë
dhe mban zi,
për Morenë janë vrrarë,
për Turqi!

Zhvish robot e robërisë,
mëmëdhe,
vish armët e trimërisë,
se ke ne!

Ku kemi lerë

Në ç'vënd kemi lerë?
Ku na bëjnë nderë?

— Në Shqipëri.

Po njeriu vetë,
cinë do në jetë?

— Do vënd' e tij.

Ku i duket balta
m'e ëmbël se mjalta?

— Në Shqipëri.

Ku rron me një shpresë?
Ku kërkon të vdesë?

— Në vënd të tij.

Ku mund të gëzojë
dhe me nder të rrojë?

— Në Shqipëri.

Përse të punojë
dhe të lakëmojë?

— Për vënd' e tij.

Baba Tomori

.....

O shqipëtarë të gjorë,
dëgjoni Baba Tomorë:
kombi juaj s'vete mbarë,
se betë u kanë ndarë.
Besa e bashkon njerinë,
ju pse ndani perëndinë?
Si ungjilli dhe kurani,
nukë na dihetë fundi,
me qiejtë mos u mbani,
se nukë mbahen gjëkundi.
Të krishter' e myslimanë
gjithë një perëndi kanë;
jini një gjak, mor të mjerë,
se në një vënd kini lerë.
Jini gjithë shqipëtarë,
s'jini grekër as tartarë.
Hiqni dorë nga rreziku,
shihni se ç'punon armiku,
i pabesi dhe i ligu.
Mblidhuni të bëni benë,

të kujtoni Skënderbenë,
të duani mëmëdhenë,
të mos e lini të shkretë.
Ngrihi ta shpëtoni vetë,

.....

Mos c peshoni Turqinë,
mos e besoni Morenë;
në duani perëndinë,
të duani mëmëdhenë.
Erdhi dita të lëftojmë
për lirin' e Shqipërisë;
ja të vdesëm, ja të rrojmë
si burrat e trimërisë.

Dëshir' e Skënderbeut ditën që vdiq

Sa rrojta, s'u turpëruam,
të gjithë bashkë luftuam,
vëndin tënë e nderuam,
se nga turqit e shpëtuam.
Po tani u afërua
dit' e fundit dhe për mua.
Gjithë këtë ditë presim,
kemi ler' e do të vdesim:
njeri për jetë s'ka mbetur,
dheu të gjith' i ka tretur:
po lum kush është përpjekur
dhe për atdhenë ka vdekur.
Ndaj desha, sa jam dhe gjallë,
t'u mbledh, t'u them këto fjalë:
O vëllezër shqipëtarë,
u lutem të bëni mbarë,
gjithë bashk' e të pandarë.
Mysliman' e të krishterë
perëndia¹⁾ na ka bërë,

1) Gjatë leximit vemë re se Çajupi, si dhe poetë të tjerë të Rilindjes, zë në gojë perëndinë. Kjo sepse i drejtohej një lexuesi që besonte në atë kohë, nga ana tjetër s'mund të mohojmë edhe inkosekuencat në pikëpamjet e tij.

jemi vëllezër të tërë.
Zoti, kur bëri insanë
me një fytyrë të naltë,
të krishter' e myslimanë
i gatoi nga një baltë.

.....

Shoku shoknë mos e hani
si punojn' ata që s'dinë;
besa është' e gjithësisë,
ne jemi të Shqipërisë,
se kemi pirë një sisë.
Për perëndi që besoni,
Shqipërinë mos harroni,
pra faluni si të doni...

.....

Tani ta shpëtoni vetë,
se unë nukë kam jetë.

Robëria

E dashura mëmëdhe,
të dua dhe kshtu si je!
Po kur të të shoh të lirë
do të të dua më mirë.

Qani pyje, fusha, gurë,
qani male me dëborë!
Shqipëria mbet e gjorë
dhe nukë sheh dritë kurrë;
një mjegull e keq' e shkretë
e ka mbuluar përjetë!

Një gazep, një errësirë,
vetëtit edhe gjëmon!
Rojmë me zemër të ngrirë,
nga frika kurkush s'gëzon!
Njerzitë kurrë s'këndojnë
dhe bilbilëtë vajtojnë!

Kiameti. shkretëtira!
Zogu vete zë folenë,
njeriu lë mëmëdhenë,
se mbretëron egërsira!
Për Shqipëri dëshërojmë
se në vënd të huaj rojmë.

Robërinë si duron,
o moj Shqipëri e mjerë?
Shpëtove vënde të tjerë,
vetë nënë zgjedhë rron!
Shqipëtarë, bëni benë
të lëftoni për atdhenë.

E dashura mëmëdhe,
të dua dhe kshtu si je!
Po kur të të shoh të lirë
do të të dua më mirë!

Besa-besë

Gjithë vëndetë gëzojnë,
ti Shqipëri pse pushon?
Gjithë njerzitë këndojnë,
ti shqipëtar pse rënkon?

Gjithë duanë lirinë
dhe pa të njeriu s'rron;
ti shqiptar Shqipërinë
në zgjedhë si e duron?

Zgjohuni, o shqipëtarë,
erdhi dita për liri!
Zini luftë me barbarë,
përpiqi për Shqipëri!

Të krishter' e myslimanë,
të tërë një sua kemi;
gegë, toskë, dibranë,
gjithë shqipëtarë jemi.

Mlidhuni të bëjmë benë,
të gjithë dorë për dorë:
të duamë mëmëdhenë
edhe malet me dëborë.

.....

Që ditën që u shkeli
robëria dhe gjer sot
nukë bën më bar Dhëmbeli
dhe Tomori qan me lot.

Male me krye në qiell,
si duroni robërinë?
Ju që shihni drit' e diell,
pse s'ndrini dhe Shqipërinë?

Ku janë vafet e parë,
që kini dhënë yrnek?
Ku jini, o shqipëtarë,
pse s'dëgjonet një dyfek?

Apo humbi trimëria,
apo s'doni mëmëdhenë?
A u shua Shqipëria,
që ka pjellë Skënderbenë?

Pse rrini lidhur me lak?
Pse s'shpëtoni vënd' tuaj?

Apo s'u mbeti më gjak,
se e derdhtë për të huaj?

Mirri pushkëtë në duar
edhe bëni besa-besë:
Shqipëria do shpëtuar,
kokë turku të mos mbesë!

Naim Frashëri

Vdiq Naimi, vdiq Naimi,
moj e mjera Shqipëri!
Mëndjelarti, zëmërtrimi,
vjershëtori si ai!

Vdiq Naimi, po vajtoni
shqipëtarë, shqipëtarë!
Naimnë kur ta kujtoni,
mos pushoni duke qarë!

.....

Vdiq Naimi, gjithë thonë,
qani turq, qani kaurë!
Bilbil' i gjuhësë tonë
s'do të dëgjohet më kurrë!

Vdiq Naimi, që këndoi
trimërinë, Skënderbenë,
vdiq Naimi, që lëvdoi
dhe nderoi mëmëdhenë!

Vdiq Naimi, po ç'të gjeti,
o moj Shqipëri e mjerë!
Vdiq Naimi, po kush mbeti?
Si Naimi s'ka të tjerë.

Vdiq Naimi, vdekj' e shkretë,
pse more të tillë burrë?
I ndritë shpirti për jetë,
mos i vdektë nami kurrë!

Fshati im

Maletë me gurë,
fushat me bar shumë,
aratë me grurë,
më tutje një lumë.

Fshati për karshi
me kish' e me varre,
rrotull ca shtëpi
të vogëla fare.

Ujëtë të ftohtë,
era pun' e madhe,
bilbili ia thotë,
gratë si sorkadhe.

Burrat nënë hie,
lozin, kuvendojnë,
pika që s'u bie,
se nga gratë rrojnë!

Gratë venë nd'arë
dhe në vreshta gratë,
gruaja korr barë,
punon dit' e natë.

Gratë në të shirë
në të vjela gratë,
ikin pa gdhirë,
kthenenë me natë.

Gruaja për burrë
digjetë në diell,
punon e s'rri kurrë
as ditën e diel.

O moj shqipëtarë,
që vet' e nget qetë,
edhe drek' e darkë
kthehesh e bën vetë;

moj e mjera grua,
ç'e do burrë zinë,
që ftohet në krua
dhe ti mban shtëpinë!

Fyell' i bariut

Bariu, shokë, bariu,
kur gjëmon e fryn veriu,
është përjashta fatziu,
e rreh breshëri dhe shiu!
Barinë, shokë, barinë,
mos e harroni të zinë,
se lë gruan e shtëpinë,
t'u kullosë bagëtinë.
Kullotni, moj bagëti,
ti, ti, ti...
Kullotni, biro, kullotni,
kur të vdes të më kujtoni,
ndjesë pastë të më thoni.

Shikoni barin' e gjorë:
në diell a në dëborë,
bariu me shkop në dorë
ruan deshtë me këmborë.
Vështronje barinë mirë,
me të ngrën' e me të pirë,
t'u marrë dhëntë pa gdhirë,

Kurbeti

Mitrua, kur u martua,
ndënji një muaj me grua!
Erdhi dita për të ndarë
dhe u ndanë duke qarë!
Gruaja qënkej me barrë
dhe kur polli, bëri djalë.
Po Mitrua ku ish vallë?
Motëmot që qe larguar,
një kartë s'i kish dërguar!
Ku t'i shkruaj mëm' e mjerë
për djalënë që kish lerë?
Tri vjet, katër, dhjetë shkuan!
Mitrua harroi gruan!
E varfëra se ç'pësoi,
të ritë vetëm e shkoi.
Ç'e deshi të tillë burrë,
që s'e pati pranë kurrë!
Gjith' bota ven' e vinë,
Mitrua harroi shtëpinë,
nuk e di që ka dhe djalë!
Rron a ka vdekurë vallë?
Këto thosh grua e mjerë,

po burrit i mbajti nderë.
E zeza grua se ç'hoqi!
Humbi shpresën tek i shoqi;
kur pa ngrën' e kur pa pirë,
punoj e rriti të birë.
Kurbeti, shokë kurbeti,
kush vate e nukë mbeti?
Mitrua zuri Misirë,
po puna s'i vinte mirë.
Qysh të vejë puna mbarë
për të zeztë shqipëtarë?
Shkretojënë mëmëdhenë,
tek perndon dielli venë!
Ku vini, more të mjerë,
se sot s'është si njëherë,
qysh vini në vënd të huaj,
kur s'dini as gjuhnë tuaj?
Lum kush rron në vënd të tij
me qe, me dhën e me dhi.
Mos u ndani nga shtëpia,
të mos mpshojë*) perëndia,
se perëndia, kur mpshon,
gjynaqarët i mundon.
Puna nukë ka të sharë,
po punoni vetë n'arë,
zini çapën e hostenë
dhe parmëndën që çan dhenë.
Nga fëmia mos u ndani,
po punoni që të hani;
grurëtë që bëni vetë,

*) të mpshojë — të zemërohet

u arrin për këtë jetë.
Me zakonetë që kini,
kurbenë duhet ta lini,
të nderçim jini, të zotë,
po nderi sot s'ka të shkuar,
e drejta në këtë botë
është fare shtrëmbëruar...

.....
Në kurbet venë të tjerë,
ata që s'duanë nderë,
se zakonet u ndërruan:
burri që fiton, shet gruan,
burratë rrojnë nga gra!...

.....
Po për Mitro shqipëtarë
këto zakone të ra
nuk i dukeshin mbarë.
Ndaj hoqi e voi shumë,
kur pa buk' e kur pa gjumë,
rrahu Misirë të tërë,
nukë la punë pa bërë,
gjithë jetën nën urdhër,
qeseja si kokë udhër!
E shoqja e kish qarë,
njëzet vjet që s'e kish parë,
dhe në mos e paftë kurrë,
djali ju rrit, u bë burrë
mëmën do ta mbajë mirë
me të ngrën' e me të pirë.
Pas njëzet vjet, nga kursimi,
Mitros ju shtua fitimi,
solli ndër mënd Shqipërinë».

gruan e tij dhe shtëpinë;
 psherëtiti zëmr' e tij
 dhe qau si çilimi;
 dhe nesërmet, ndaj të gdhirë,
 Mitrua e la Misirë.
 Ta kish ditur, kur ish ndarë
 që la gruan me barrë,
 mbase kish ikur më parë.
 Shtatë dit' e shtatë net
 bëri Mitrua në def;
 mbaroi udhën e gjatë
 dhe vate në fshat me natë.
 Në shtëpi u afërua,
 ndënji pak e u mendua,
 dhe me vete të tij thosh:
 «Në gjeça shtëpinë bosh?
 Në mos e gjeça të gjallë
 gruanë!» Me këto fjalë
 shikon shtëpinë me dritë
 edhe vate në fëngjitë*)
 të shojë kush është brënda,
 t'i përgjojë ja ka ënda.
 Djali kuvëndon me mëmë:
 «Pse qan, i thosh, kur ke mua?
 Ç'kanë shkuarë t'i lëmë
 dhe duajmë si të dua.
 — Të dua, thosh mëm' e mjerë,
 me shpresë tëndë kam rruar,
 nga ti harrova qederë
 dhe gjith ato që kam vuar,

*) fëngjia — dritare e vogël

dhe sot rroj me shpresë tënde.»
Kur gjegji këto kuvënde,
Mitrua ngriu në fengjitë,
fatziu, ç'vuri nër mënde!
Vuri syn' e pa në dritë,
pa një trim të ri me grua!
Mëndia ju trubullua!
Mitrua kujton Misirë,
sheh vetëhenë me brirë!...
O Mitro, mendoju mirë,
mëma përkëdhel të birë,
nukë të ka turpëruar,
se me nder të madh ka rruar!
Ç'mendonesh, more fatzi,
hyrë brënda në shtëpi
dhe merr djalënë në gji.
«Obobo! Sytë ç'më panë!
tha Mitrua si i marrë.
Pashë gruan me jaranë,
po tani do t'u bëj varrë!
Do t'u bie me kobure,
t'i lëshoj në shesh shondure.*)
Mua të më vënë brirë!»,
tha, dhe goditi të birë.
Mëm' e zezë ulëriti,
pushtoi djalën dhe briti
po Mitrua nukë priti:
pushka krisi dhe një herë,
ra përmbys dhe mëm' e mjerë!

*) shondure — pa shpirt, pa jetë

Korriku 1)

Na erdhi korriku prapë
më grurë të ri, me vapë.
Mirë q'erdhe, o korrik,
gjithë bota të ka mik,
të duanë varfëria,
se s'vdes njeri nga uria.
Korriku, si flak' e drizit,
na ngroh palcën e kurrizit.
O korrik, o faqezjarr,
gjithë lule, gjithë bar,
dhe me penë barrë-barrë,
s'dimë ç'të hamë më parë.
Në korrik piqen me radhë
pjeshkë, mollë, thanë, dardhë;
kur afrohet korriku,
zë të piqetë dhe fiku.
Nga gjithë pemët e tjera,
fiku na mbiftë te dera.
se gjersa ka shporta fiq,
gjithë bota janë miq...
Me shpresë të këtij muaji,
punëtor, puno e vuaj.

1) U botua më 1903.

Të punojmë që të gjithë,
të mos mbetemi pa drithë,
se në këtë muaj zoti
na kërren nga tërë moti.
Ata që kanë punuar,
në korrik janë gëzuar,
se në këtë deli muai
nuk ka lëmë pa duaj.
Vjen korriku! Punëtorë
mirri drapërin në dorë,
të korrij kush ka punuar,
kush ka mbjell' e ka lëruar.
Dilni, dilni nëpër ara
e shihni ç'ka bërë fara:
shikoni një koqe gruri
se sa koqe grurë pruri.
Shikoni kallinjt' e verdhë,
në korrik duhenë mbledhë.
Shihni, shihni kur fryn era,
kallinjtë lozin si shtjerra;
me diell, kur fryn veriu,
si floriri ndrit kalliu,
fusha, ara, palë-palë,
duken si deti me valë.

Fush' e gjatë, fush' e gjerë,
pse më bën të qaj ngaherë,
me djersën e varfërisë
gjith' arat e Shqipërisë
vaditen e gjë s'kërrejnë,
se të huajt' i rrëmbejnë!

Shqipëtari, dëm e kotë,
punon gjithënjë për botë:
arat që mbjell, ngaherë
vjen' e i korrin të tjerë!
O korrik, o faqezjarr,
je dukur dhe luftëtar:
në Francë, kush nuk e di,
u ngre vëndi për liri;
në korrik lufta u zu,
u bë gjaku gjer në gju...
Kryeqitjet q'u bënë,
prej korriku janë zënë;
se zjarrë që ndez korriku,
nuk e shuan dot armiku;
se dielli është i ngrohtë,
ndez gjakun në gjithë botë.
Gjaku i trimit vërtetë
për liri ndizetë vetë,
gjaku yt, o shqipëtar,
s'të ndizet as në behar!
Të ndeztë vap' e korrikut,
t'i biesh në kok' armikut!

PASHKO VASA

AGAV OAHSAI

O moj Shqypni

O moj Shqypni, e mjera Shqypni,
kush të ka qitun me krye n'hi?
Ti ke pas' kenë një zoj' e randë,
burrat e dheut të thirrshin nanë;
ke pas shumë t'mira e begati,
me varza t'bukura e me djelm t'ri,
gja e vend shumë, ara e bashtina,
me armë t'bardha, e më pushka ltina,
me burra trima, me gra të dlira
ti ndër gjith' shoqet ke ken ma e mira.
Kur kriste pushka si shkrepet moti,
zogu i shqyptarit gjithmon' i zoti
ka ken' për luftë e n' luft' ka dekun
e dhune mbrapa kurr' s'i ka mbetun.
Kur ka lidh'besën burr' i Shqypnisë,
i ka shti dridhjen gjith' Rumelisë;
ndër lufta t'rrepta gjithkund ka ra,
me faqe t'bardhë gjithmon' asht da.
Por sot, Shqypni, pa m'mthuej si je,
po sikur lisi rrxuem përdhe.
Shkon bota sipri, me kamb' të shklet,
e një fjal' t'ambël askush s'ta flet.

Si mal me borë, si fush' me lule
 ke pas ken' veshun, sot je ndër crule,
 e s'të ka mbetun as em'n as besë;
 vet' i ke prishun për faqe t'zezë.
 Shqypnar', me vllazën jeni tuj u vra,
 ndër njëqind çeta jeni shpërnda.¹⁾
 Sa thon', kam fe, sa thonë kam din,²⁾
 njeni: jam turk, thot', tjetri: latin.
 Do quhen grek e shkje disa tjerë,
 por jeni vllazën t'gjithë, more t'mjerë!
 Priftnit e hoxhët ju kan' hutue,
 për me ju danum, me ju vorfnue!
 Vjen njer' i huej e ju rri n'votër,
 me ju turpnu' me gru' e me motër;
 e për sa pare që doni t'fitoni,
 besën e t'parëve t'gjith e harroni,
 baheni robt e nierit t'huej,
 që nuk ka gjuhën as gjakun tuej.
 Kjani ju shpata e ju dufeqe,
 se u zu Shqypnia si zog ndër leqe!
 Kjani ju trima bashkë me ne,
 se ra Shqypnia me faqe n'dhe!
 E s'i ka mbetun as trup as mish,
 as zjerm në votër, as drit' as pishë;
 as gjak në faqe, as nder ndër shokë,
 por asht gremisun, ashtu bamun trokë.
 Mblidhnju ju varza, mblidhnju ju gra,
 m'ata sy t'bukur që dini me kja,
 eni t'vajtojmë Shqypnin e mjerë;

1) çeta — parti

2) din (turq.) — fe

që mbet' e shkret' pa emën, pa nder!
 Ka mbet e vej si grue pa burrë,
 ka mbet si nanë, që s'pat djelmë kurrë!
 Kujt i ban zemra m'e e lan' me dekë
 kët far' trimneshet, që sot asht mekë?
 Kët nan' të dashtun a do ta lamë,
 që njeri i huej ta shklas' me kambë?
 Nuk, nuk! Kët marre askush s'e do,
 kët faqe t'zezë gjithkush e dro!
 Para se t'hupet kështu Shqypnia,
 me pushkë n'dorë le t'des 'trimnia!
 Çonju, shqyptarë, prej gjumit çonju,
 të gjith', si vllazën, n'nji bes' shtrëngonju,
 e mos shikjoni kisha e xhamia;
 fe e shqyptarit asht shqyptaria!

1879

MEMORIE DE L'ACADEMIE

NGA KËNGËT E MILOSAOS

fragmente

.....

Kënga II

Vreshtat ishin verdhëllore.
Erdh nga mali dhelpëra
me të lodhurat të bijat,
me të mbaruar të vjelat;
e athere kur ndër sheshe
fshihet dielli (si nën tokë
mëmat që kënduan në valle),
në Fjokat unë rashë.
E përveshur e e lartë,
me gërshet të pleksur
në një lidhëse të bardhë,
ish te kroi një vash'. Te balli
një mendim i kishte hie.
I lidhur te brezi i kaltër,

mbi truall i çik mandili.

Posa që më ndjejt,
vasha drejt nga unë u suall,
gjifryrë edhe plot hie,
me një të trembur hare.

Trimi: — Vajzë, a m'op ti një pikë ujë?

Vajza: — Sa të duash ti, bir zoti.

— Kuja bijë je ti, vashë?

Mos më je nga dheu i huaj?

Kur djalosh, në Sclanik
vajta, vashëzat nuk ishin
në katund me kaqë hir.

Në çeret e ndezur,
vucën ajo ngrinte:

— Jam e bijë e Kollogresë,
ngriti ballët e zbuluar.

Duke shkuar asaj udhe,
gjembat që vareshin udhës
s'e gërvishtnin atë çupë:

me llërët përgjakur,
unë nga ballët ia reshtja.

Dy buzë të qeshura,
njëj here të bardhë,
atë mbrëmje dukeshim.

K ë n g ë

E bija e Kollogresë, duke kënduar diellin e hënën, natyrën e vendit të saj shfaq dashurinë që ka nisur t'i zjejë brenda për «atë të pamë», për Milosaon. (I) E bija e Kollogresë me shoqet, duke punuar në ara, shikojnë Milosaon me shokë dhe i drejtohen me këtë këngë. (II) E treta është kënga që Milosaoja dhe shokët e tij shkodranë u këndojnë vashave, si përgjigje. (III).

20 shkurt 1426

I

Si ndrit dhe qielli përmbi kodrën tënë!
Atje sipër gështënjash përmbi fshat,
me një yll tok u ngrit e bardha hënë;
atje dhe dielli ndëhet, zotëron,
si një që pamë e në gji na qëndron!

II

20 prill 1426

Arat vallzojnë agimit e era buar¹⁾
çdo gjurmë bishe fushës së vetmuar.
Me shokët ti në hije pakëz rri,
o qipariz bujarësh, syulli.
Sa ty të njohëm, zemëra na mbet
që tash e gjer në mbrëmje në qytet.
Atje si dielli qiellit kur kalon,
ti ndër bujarët, jetën hijeshon!

III

S'jam hijeshia unë për qytet,
rreth i bujarve më mërzit, dh'andajë
me shi e diell fushës një re ndjek.
Sa bota vlen për mua vashë e bardhë,
prej gjakut të kulluar e fathardhë,
që hiri i pastër aq e hijeshoi,
ku dy limonj²⁾ nga malli më dhuroi.

1) buar — humbi, zhduku

2) dy limonj — në botimin e parë vasha i dhuron trimit «dy mollë» (k. IV).

Kënga V

Përse të venë në det
mendimet, zemëra ime?
Zbardhuan anijezat,
panë këndeje e u fshehën...
Erdhi dita e Arbërit!
Doemos do vdesim
në shtrat, në mos rënçim
përpara shtëpive tona
e nën dhe do na harrojnë
shokët e vëllezërit,
krojet e katundi ynë.
Tani që nata e zezë
me shiun e saj të butë
kudo i përbalti udhët,
hapnie ju derën
tek të përhedhurat çupa
lozin të harruara.
Vasha forëmadhja
ma rrëmbëft' nga dora
atë buzëhieshmen
e ma sjelltë mua përpara.
Kanë për t'iu ndezur faqet

me atë shenjzën në mes,
kur e drojtur të më qeshë.
Veç në sy të shihemi,
pa dhe bota të përmbysset.

Kënga VI

Ra bora mbi det
e ndër leshteriqe zbardhi
kraht' e shqitëzës.
Gjumi mua më lodh:
thujse trupi më largohet,
si një gruaje që, Marbelës,
mbrëmjes, i largohet
zhurma e trokashkave
dhe të lehurit e qenve
mbi mullinjtë, e sheh si shuhet
zjarri i ndizet vreshtave.
Jeta akoma s'fjet.
O, vasha kryegështenjë
shtratin butë të ma shtronte,
pra të vihej duke tjerrë
gjysmë në terr e në dritë,
me këngë në gojë!
Të harroja se nën borë
biren krojet e të mbjellat
që na mbajnë jetën;
edhe djemtë e zonjave
Samërankut, që gumojnë

me tambur vreshtën e largët
e i thonë: — Ne të ruajm'!
I kotur do ëndërritja
se, përdore, fushave
vemë dhe shtëpitë e njerzve
na faniten më të aguar
edhe yjt na lënë;
apo se më zgjidhet kali
dhe shkon te një trumë gra,
që shpërndahen, veç asaj
që i zë lakun e përtrollëm:
syri i bukur i njeriut,
dhe vështrimi i tij e zbut.
Krahërorin e dërsitur
ajo e fshin me mandil
e skuqur se po ma shohin.
Ajo vashë zakonbukur
nuk leu ndër të mëndafshata;
porse mua, kur zbardh dita,
në një kasolle të lënë
e të hapur ernave,
prej ku duken, nëpër të,
brinja e bardhë, malet, lumi,
fort ma kënda ta kem pranë
vajzën që më mori zemrën;
ajo mua më ka hije.

Kënga VIII

Mu në mes të gurëve
mbiu një re manushaqesh,
shenjë e pranverës së bardhë:
me gazmend i venë vesh
zhurmërimësë së lumit.
Pa një re mali me borë
u butthohet njerëzve:
ata lutin për të korra.
Këtij dimri kam pushuar
si thëllëza te foleja.
Ngriti degt' ulliri i shkundur
edhe vashëza e bukur,
harruar vëllezërve,
duketë në valle
vetëm kur unë e dredh.
Botë e madhe, që s'qetohet
ernave dhe fjalëve,
atë e ka si llambadhe
që hieshon shelqërorin,
po që jashta shpis' nuk ndrin.
Kur i ngrija fshehur grackat,
qullurë, ullishtave,
sa mezi që merrja frymë

po t'i tundte era vadhët;
lutja për hirin e mëmës
që të zija mbrëmanet
plot me zogj të gjallë.
Shkonte vasha mespurtekë.
shtija gur e më mallkonte.
Pra që u rrit, — si më rrëmbeu!
Kur e shoh, më ikën mendja,
dridhem e nuk marr dot frymë.
Dita ka diellin që e zbardh
para syve tanë,
porse ç'yll e ruan vashën
edhe mua në këtë mall?
Kur un' dal te Shureza,
vucën merr e vjen te lumi,
porse mb'udhë e trembur
kthehet e vështron katundin.
Luleja e çelur
një të hënë pot hare,
t'enjten, duke u bërë e bardhë,
ku ta dish a e sheh të dielën.

Kënga XI

Duro, zemër, e duro
sa duroi mali me borë.
Shkrepëtinë nëntë diej,
zbardhëlluan kumbullat;
trimi nga katundi i largët
doli e i pa menatë
dhe harroi shtëpinë.
— Lumi unë! — thoshte mali.
Si ai qelqi, që m'i fryn,
bjerr ndriçimin nga hukatja,
porse brenda gjithë ndrit,
ashtu është vajzë e mjerë.
Ka vetëm t'ëmën e t'anë.
Ata e duan. Kujt t'i thotë
«po», në mos u thëntë atyre?
Ajo lë fshatin e quhet
nuse e trimit huaj.
Po na vjen një ditë e kthjellët,
që t'ulet ashtu në derë,
të më qepë linjzën.
Vështron detin:
fluturojnë dallëndyshet;

e vihet e më këndon
këngët që i thosha vetë
nd'atë mot që duheshim;
e harron zotin e saj,
më unj kryet e në mend
sjell fytyrën time.

Ja, si bregu i braktisur
gjëmbave e thëllëzave.
ku vinë e ndërtojnë njerzit
një katund plot hieshi
te luginat gjelbërore,
është malli i trimave.
E stolisur, në mes grave,
vajza del për t'u martuar,
edhe lindin djem sydritë.

Kënga XII

Si suvala e detit
e turbullt' e si një mal,
nuk pyet më për anijen,
ashtu dhe gratë në krua,
o te lumi, o për shkarpa,
flasin për çupën e varfër,
që i biri i zonjës madhe
e don dhe dashurohet.
Vasha rrinte gjithë turp
vetëm me gjitonet;
ato ktheheshin nga puna
mbrëmanet e veç për linja
flisnin, për shami e fustane.
Një të diele menatë
e gjeta në Korqiollo:
— Trim, ti mua në më do fort,
udhëve të mos më pjekësh,
ndër shoqe mos më vështrosh,
— Vashë, malli im i parë.
unë i mjeri s'e pandeha
që kështu të bëja dhunë.
— Mos u qaj, o ti bir zoti,

Kënga XIV

Pasi dielli i ra te shtrati,
m'u pataks e mjera:
vuri shpejt të veshurat,
dual nga rrij i biri i zotit.
Era ngrinte pluhurin
e e shfrynte murevë;
asnjeri s'kalonte andej.
Por atje, te buzë e udhës,
Rina flit, vetëm në vatrë:
— Ku ta dish në do të shkojë
trimi i hieshëm më ksaj udhe!
Fatmiroshe apo n'Greqi
zërin që i dëgjojnë!
Vate! — tha me vetëhe,
u kthye në shpi,
mori tërkuzën e trastën
e më vajti nga ullinjtë:
mblidh ullinj e qante.
Pasi shkundi pesë ullinj,
tek i pesti, në shullë,
ndejt e e zuri gjumi.
Trim i në ëndërr m'iu duk

që i doli udhës lumit.
Fushat ishin plot me borë,
rrobat mbi krah i pikonin.
— Me këtë mot ke bërë finjën?
Si të janë skuqur duart!
Vasha vu buzën në gaz,
Kur, — ia bëhu një erë e fortë,
shkundi born' e drurëve,
e përflaku porsi valë
e të kaltër si një det
poshtë kodrave e hapi.
Vate dhe trimi, i rrëmbyer!
Te një spart ajo u zu:
pas e ruajti e larg e pa
si një flutur përmbi ujët,
që tundet e, vende-vende,
zbardhon së këputuri...
Porse u ngrit veriu i ftohtë,
që m'i ngriu zverkëthin
edhe gjurin e zbuluar, —
m'i këputi gjumin.

Kënga XVII

Shtëpi tona të shpërndara,
do t'ju shoh pasnesër.
Do shoh bregn' e Rakanielit
e vashat që lajnë.
Nesër ndaj të ndrysur
shkon vasha nga dera ime
edhe sheh shumë hare;
pyet: — Ç'është kjo hare?
— Është hareja e t'bir të zotit,
që po na vjen nesër.
Zemra vashës i kërcen.
Mblidhet tek të motrat,
ulet, ngrihet, del te dera.
Nga çdo anë sheh plot zjarre:
çunat, me urë në dorë,
ndjekin udhve lakuriqët.
Shëndrit vasha prej hareje,
porsi djali¹⁾ një mëngjesi,
që gdhihet me gaz.
Përmbi shtratin e mëndafshtë,

1) Në kuptimin: djali i vogël, fëmija.

drita që m'i ndehet,
m'i këput atija gjumin.
Sheh të ëmën nëpër shpi
me gërshet të shpleksur
e me lidhëse në dorë;
mbi tryezë sheh pasqyrën;
bruf në këmbë, se kujton
trimatë në Shurezët
e stolitë e vashave
përgjunjur në Shëndëlli
përpara Mesosporites.

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

Vjershë e bijës së kollogresë

Isha në vallet e i ndryshuar erdhe:
më shture sytë e m'u errësua jeta.
Mos e ki rëndë, o diell, kjo re e lënë
në të takoftë e ndrin dhe ajo një herë.

Kënga XX

Si një shpirt i shpirtit
si një shpirt i shpirtit
si një shpirt i shpirtit
si një shpirt i shpirtit

Gjethet ishin si të mpira,
dielli i fshehur resh,
zemr' e grave pa dëshirë,
kur, — ia dha një shkundullim.
Ullinjtë e thyer,
shtëpitë e rrëzuara,
njerzit i braktisën
mërisë së dheut.
Ulërinin egërsirat.
Përmes gjindjes së tmerruar,
që sillej, përpiquej udhës,
asaj nate të pabesë
kam diktuar vashëzën,
vashëzën meshollëzën,
atë kryegështenjëzën.
Si ai që një yll të qetë
sheh e zemërën ia ngroh,
yll që thot': «Vështromni dritën,
bota nuk do të shkallmohet», —
bardhëllore unë e pashë.
Vajza: — O i bardhë bir bujari,
në më merr, ku po më shpie?

Unë s'jam një zonjë e madhe
si mizorja jot kunatë.

Trimi: — Shkodra më s'thuhet qytet;
përtej malit gjejmë priftër
që të na martojnë.

Un' me shigjetë e parmendë,
ti kasollen të më ruash
edhe rrobat të më lash,
vetëm për mua të vetmin.

Kënga XXII

Bie, por s'dua të fle.
Mos e mbyll ti derën,
le të hyjë era e detit,
të më ftohë, si më ftoh
vashëzat më të prashitur;
le të hyjë dielli,
që te vatrat, i pafaj,
na u rri pranë mëmave,
u kujton kohën e shkuar.
Vajzën me shtatin e bukur
unë të dashur e pata
e m'i leu një djal' që i ngjet.
Me hare në këtë shpi
ajo përkund djepthin
e mua brezin më qendis. —
Bie, por s'dua të fle,
Si drita në qiell e syu
në kurm të njeriut,
kur e sheh të pamenduar,
ajo shpisë i ka hie.
Ditët e mia fatmira,
do kujtoheni mbi dhe

Kënga XXV

Dy dit' mjegull edhe shi
verën dojin të na reshtin;
tek e katra, ndër lëmenj,
shtruan duajtë në diell.
Unë, vetëm, i helmuar,
vajta gjer te Shureza,
ndejta te bythë e ullirit.
Një trumë stërqokash vinin
kashtronjës, duke u çirur
aqë sa brofa në këmbë.
Pyllit takënte
sëpata e grave;
këngë vinin vreshtave;
bota dukej të kish lerë
asaja menate. —
O e bukura motra ime,
mos ka rrush te varri yt?
Vend të bukur në të dhanë,
prapë s'shtrihesh dot e lumtur.
Pse s'rri përherë me mua?
Kurmi i saj i bërë pluhur
nëpër rroba i ka rënë

e këto fjalë s'i ndjen.
Zoti i dherave të shuma,
që dha ditën plot dëshirë,
më vështroftë dhembshurisht,
këtë jetë ma këputtë,
të më dalë dorës tije!

Këngë XXVIII

Ranë këmborë e tambure.
Me një vel të zi në krye,
ime motër maste
një trëmbë lesh e mëndafsh,
që e kish tisor vetë mëma.
Trimit që do i mirr të bijën,
ia kish tisor për shatore,
që ta hapte natën
ushtrisë kur t'i printe;
por s'e dinte motra ime
e prandaja, e harruar,
filli vetëm kujtoj mëmën,
kryepluhurosurën
e që s'njihej më te varri;
iu veshën sytë me lot.
Ish pa jetë si piktura,
që mbi shtratn' e nuses
në mesditë i qesh shtëpisë
e s'e ndjen kurmin e saj
me atë flok të bukur.
Ulur pranë, unë e vështroja.
Madhështorja mëma ime

pat besuar që më ushtri
arbërit unë t'i ndihja;
e la besa edhe vdiq.

E kujtova dhe, nga duket
kopshti, u ktheva e qava.

Arat e prashitura
shiu i butë i bunarte.

Kajsia me lule
frushullonte si një valle
që ulet e më pret nusen,
pret të dielat plot fruta.

Motra: — Ja tryeza e shtruar,
froni pranë, o vëlla;

Naajde, ngushëllohu,
kaq i ri dhe veç helmuar!

Milosao: — Motra ime e vogëla,
pasi m'ujdise shtëpinë,

po të shoh të lodhur, vetëm,
e që s'të hedh syt' njeri...

— Lavdi pastë në qiell zoti,
që na mori zonjën mëmë!...

Kur të na kujtojë ajo
nga vendi i paqes,

njësoj është... — Ti je e lumtur,
se gjithnjë si desh e mjera

bëre: ditënë punove,
natën fjete, si një dritë

që ndizet edhe shkëlqen
gjersa shuhet, edhe botës

më s'i lypset. Mua mëmën
një e huaj ma largoi.

— Mëma pat shumë gëzime,

porsë ajo motër e mjerë,
punëtore e varfër,
i la shtatin tim vëllai
si drita që rri tek ylli.
Ç'e mërzit të zezën?
Përse nuk e lë të qetë,
pasi të gjithë e harruan?
Sa e bukur kishte lerë!...
Sa hie në ato zakone!...

Kënga XXIX

Ujërat menë, ra veriu,
male dhe sheshe u veshën.
Si udhën e engjllit, verë,
të shoh edhe trembem.
Djemt', që botën shtrigë
njohur nuk e kanë, qeshin
porsi shqerrat në livadhe.
Degt' e trëndafilave
shkundin vesën edhe vashës
mbi gërshetëthin i bie,
që pleksi me vjollca;
bie mbi foshnjën e fqinjës
që i lot te prehëri.
Ajo e puth e më skuqet,
se mendon te djali i mallit,
që një ditë do t'i lejë.
Pelat zbuten për të hipur;
burri shkul pendët e zogjve
të stolisë kryet;
si veriu që përthan lulet,
ai prish një shesh me sirq,
që një rrobezë të bëjë; —

Kënga XXX

Fryjti era e maleve
dhe rrëzoi hien e lisit.
Gjaku im te Lumi i Vodhit.
Hapeni shatoren,
o ushtarë, që të shoh
Shkodrën edhe time motër
te dritarja kundruall.
Atje nuk do zgjohem më
luleve që i tund era
si suvalë e pasosur.
Mblidhen shokët mbrëmanet
në katund, në vatërët. —
I lashë si ëndërrëz.

Mbaroi Milosaoja.

1836-1873

SKENDERBEU I PAFAN

Rrëfimi i Gjon Kastriotit

(Nga libri I, kënga 3)

Në këtë këngë, përmes çasteve të fundit të Gjon Kastriotit, i cili, duke qenë i vetëdijshëm për rrezikun turk, i lë peshkopit të Janinës porositë e tij të fundit, poeti shpreh idetë e veta patriotike e shoqërore.

Krujë, gusht 1442

Has më drekherë peshkopin
një bujar i largë e i thotë:
«Ja pallati dhe shpërvjerrset,¹⁾
që m'ia prisnin erërat:
po m'i le për varr të ngrirët,
them, ksaj jave Mbreti i Krujës,
pa njeri të farës tij

1) shpërvjerrset — perdet

për t'ia lënë dhjatën. Por
Mbreti vetë e mblodhi, e ty
po t'i lë porsitë e fundit.
-S'kam kujt, thotë, prandaj kishës
s'amëshuar po ia le«.

Peshkopi — Ah, ngado, si rreshmja!) e shembur
ndaj përroit kur fryn dimri,
po më ngjet, ka vjete, Arbri,
krejt i sigurt s'jam për besën.

Bujari — Mos u ngut, unë jam plak;
që fëmijë i pashë retë
tek po i frynte juga e nxehtë
dhe çdo vit të shfryjnë shqotë.
Njësoj sot e tutje fryhen.

Fati ynë me to ngjet.
Pra, o burra, shkëmb qëndroni.
Djemve, që shpejt do t'ju rriten,
vepra e shembëlla t'ju lini,
siç ju lamë edhe ne juve,
tek kjo botë e pasosur,
q'i rrit njerzit për të mirë!

Peshkopi — Kam për vdekje, o zot Stefan,
në shtëpi djalin e vetëm.
Vemi vetëm sa ta shoh,
pastaj shkojmë.

Bujari — E kush e di,
a na pret Mbreti?... I dërgojmë
zonjës Verë një njeri.

Peshkopi — I dërgojmë, edhe ne shkojmë
Fatin në dorë s'e kemi.

1) rreshmja — orteku

Çlodhën kuajt më një hije.
Hëngrën bukë e pinë verë
e pastaj vazhduan udhën.
Si mbaroi dita djegtare,
na u nde shatorja e qiellit
gjithë yj', shumë larg nesh.
Dhe shkefajat¹⁾ që nga dheu
nxorën kryet anembanë,
tërzimitë²⁾ e tyre nisën:
gjumin njerëzve u ndjellin
dhe mendimet u rrallojnë.
Në mes qiellit, filli e vetme,
hëna e plotë ndriste botën
edhe tokën pa kufi...
Tok me ta përpara shkonin
dhe barinj, që mblihdnin qersash
lopë e qe, të cilët qetas,
që nga fushat e pamatme,
shpirti i çonte zbrazdësirës,
ku dëshira i tërhiqte
pa kujdesje për gjithsinë.
Kurse dy bujarët ecin
dhe pa prerë kuvendojnë
për të fshehtat e gjithsisë...

Peshkopi — Njerzit kthisin plot pallate,
qiellzagjerë³⁾ e kvadrebukur,

1) shkefajat — grilat, bulkthit

2) tërzimitë — zhurmët e këngëve të bulktheve

3) qiellzagjerë — me tavan të gjerë

me dritare, nga të cilat
shihen pamje të stërlashta
dhe prej tyre kur largohen
duket sikur kurrë s'qenë:
vajza sallash të begata
shkelin në mermer që s'njohin;
dhe shpërvjerrsësh të mëndafshhta,
zëra dheut¹⁾ na marrosen
pas cici zogjsh, q'i tagjisin
në flanikth; pastaj mendo,
po të ndjejnë zë të dashmit...
Por në mes të kësaj jete,
kur e drejta na shkelmohet,
ajo rreh krahët e ngjitet
lart te zoti, e ai e pret
si të bijën e i ter lotët.

Duke folur ata dolën
lart në çukën e një rrahe,
nga çdo gjë e zbehtë dukej:
atje ndenjné e ngrysën natën.

Por agimi shpejt e ndriti
kaltërsinë e ditës re
mbi qytetet që po flinin.
Era e ftohtë i zgjoi bujarët.

1) zëra dheut — zana, shtojzavalle

Mendimqetë nganë kuajt
dhe të shtunën më drekherë,
nëpër portat q'i rreh era,
në pallat të Krujës hynë.

II

Mbi të linjtin shtrat si borë,
me natyrën para syve,
lart në dhomë gjet peshkopi
Mbretin, zotin e pallatit.
Gjithë u ngritnë e u larguan.
Brenda qetësi e madhe.
Evdoksia e Kinigoit¹⁾
doli në dritare e foli:
«Tha mbretresha Voisavë
të pushojë zhurmërima.
Futni kuajt me lingth stallash!
Është shumë rëndë Mbreti;
dhe Bozdarin, aq të lodhur,
që sërish mundime e presin,
as që mund ta zerë gjumi.»
Edhe jashtë ra qetsia.

Tani ndihej fjala e Mbretit:
«E ndonse do kthehen djemtë,
unë u nisa për nga s'kthehem

+1) Evdoksia e Kinigoit — familje e dëgjuar patriote dhe përparimtare arbëreshe

më këtu. Ata qëndrojnë
larg prej varrit...

Peshkopi — Nga t'errëtit
e kësaj mbrëmje, Mbret, sheh errët.
Pa vëreji? Rreth t'u mblodhën
gjithë ata që ty të njohën.

Si ti, gjithë shtegtarë,
lanë të mirat e ditës
së përjetshme e t'erdhën pranë.

Mbreti — Sepse vetëm mua nisin
ndënë dhe, pasi u veçova
prej atyre: u bëra mbret!
S'mjaftoi zemra që më falën,
desha edhe gjënë e tyre,
dhe kamata për të majmur
njerzit e shtëpisë sime,
gjer dhe qentë e mi e kuajt!...
Tani shkoj. E asgjë s'u jap
për gjithë ato që u grabita!

Peshkopi — U dhe gjithve jetën tënde.

Mbreti — Mos më sill sërishmi retë,
që m'i zhduk veriu i vdekjes!

Ç'kishin ushtarët në luftë,
duhej të kisha dhe unë.

Dhe në paqë, pasi atdheut
qetësinë i solla, pata
udhëheqjen dhe sundimnë.

Vetë fola, edhe dëgjova,
por asgjë s'mora ndër duar.
Ndryshe nga ç'kërkon e drejta,
si shpërblim desha pallate
dhe bashtina nga vegjlia...

Por ja, sot po më zhvesh vdekja:

baltë jam, i kthehem baltës.

Peshkopi — Vetë shokët ty t'i dhanë,
dhe i harruan.

Mbreti — Shpirtbujarët!

Përmjet tyre e pres ndjesën.

Një të mirë unë e pata:

për shtëpinë e zemrën time,
ushtë m'ish çdo veprë e keqe
që plagos njeriun-zot.¹⁾

Po tani të gjitha ëndrra!

Jam si djali, që në shfaqje

na sheh fate të panjohur,

tek le botën, po shoh se

bëhen gjëra që s'kuptova...

Edhe dje në kllapi t'ëthes,

m'u shfaq gati jeta ime:

Vetëm filli te sulltani

unë u gjeta... e akajt²⁾ më thanë:

«Çfarë e do njeriun-zot

që t'u zhduk nga faqja e jetës?»

«Qoftë, u gjegja, me të, ne!»

«Po për djemtë s'mendon vallë,

q'aq i dhimsen zotit madh?»³⁾

«Flisni, u thashë, o bijtë e mi:

ndrroni besë, e lini mua

që të bëhi si këta?»

«Jo, m'u gjegjinë, o zoti tatë!»

1) njeriun-zot — zotin njeri, Krishti

2) akajt — oficerët, suita

3) zotit madh — sulltanit

«Nxirrni thikat, thretet plot vrer
 një akua, e shkoni i mprihni!
 «Do na vrasin?» pyet Stanishi.
 Unë ndrydha gjëmë e lotë:
 «E ç'na duhet jeta e kotë
 në një dhe q'e shtyp armiku!»
 «S'ka ç'na duhet!» tha Stanishi,
 borë i bardhë e për lot mprehur.
 Si një dritë i shkrep Stanishit,
 buzëtharë e më të qeshur:
 «Një, i thotë, e kemi larg.¹⁾
 Ai do vijë e do t'i vrasë,
 edhe ne do na shpëtojë;
 (një zë përbrenda ma thotë.)»
 Gojëhapët dëgjon djalthi,
 kur një turk i qaset pranë
 dhe me thikë i bie n'ijet.
 «Vdiqa, mëmë!» briti e gjaku
 i rrjedh kofshës. «Shpejt një thikë!
 klithi i vllai». «Kuku, nane!
 S'paskërka këtu t'arbëreshë?»
 I tronditur, djersët akull,
 i përlotur, thirra: «Zgjohu!
 Voisavë. pashë djemtë!»
 «Qyqja, bijëzeza unë!»
Pcshkopi — S'ke përse të shqetësohesh.
 Kjo tregon se bijtë e tu
 në gji zoti do t'i mbajë.
 Edhe fajet, që gjithmonë
 shkatërrojnë shtëpi mbretrish,

1) Aluzion për Skënderbeun

po i lan ti duke pasë,
peng fëmijët tek armiku.
Por ata s'e ndrrojnë besën...
Kjo t'u shfaq, o Mbret, në gjumë...
Mbreti — Ashtu qoftë!

ZEF SEREMBE

THE SCHEDULE

V r r u l l

Zogj të bukur këndojnë me hare,
po zemra do t'më plasë mua në gji.
I helmuar e shkoj jetën te ky dhe,
mërzitem në katund, në vetëmi.

Hapet përpara meje deti i shkëlqyer,
që zgjon në trutë e mi mendime shumë,
e shqetësimi zemrën time çjerr,
aq sa vetëm pushoj kur bie në gjumë.

Arbëria matanë detit na kujton,
se ne të huaj jemi te ky dhe.
Sa mote shkuan! E zemra nuk harron,
që nga turku mbetëm pa mëmëdhe.

Prej hakmarrjes lind shpresa e dritë
e bardhë,
era po fryn dhe akulli më zë,
se arbëreshi harroi ç'ish më parë
edhe nuk ka më turp, po rri e flë.

Zonjës Elena Gjika

Shumë të madhe një hare
unë në zemër ndjej sot,
gjithë më duket plot hie,
kam gëzim, nuk kam më lot.

Afër diellit të gëzuar
të arbëreshëve të mjerë,
një yll i ndezur ka ndriçuar,
që largoi natën e thellë.

Rri atje lart e na shikon,
rrugën duke na treguar,
mbi mjerimet që kaluan,
hedh një dritë që na gëzon.

Ylli sapo u tregua,
pushoi era shpejt e qetë;
edhe kënga, kur u zgjua,
ndezi mallin për në jetë.

Anemban' malli u rrit
e u ndal ku gjet' arbëreshë,
e na lidhi jotja dritë
mendje e zemër. perëndeshë...

Di si ishim ne të shkretë?
Posi gjuhëza pa gojë;
hodhëm rrënjë ne në jetë,
asnjeri po s'na dëgjojë.

Skënderbeu shkoi si shqotë,
pasi çau errësinë,
historia na e thotë,
se përmbysi turqërinë.

Shkoi stuhia na mbuloi
e me topa e me zjarr,
e një mjegull na rrethoi,
se Arbëria ra në varr.

Në atë kohë gjëmonin malet
plot me thirrje, e bubullima
mbushën sheshet, shkuan zallet,
qielli u fsheh me drithërima.

Sa t'këqija na kanë rënë,
oh, sa lufta ndër luadhe!

Vendet ishin për të qarë,
gjaku vej rrëke e madhe.

Shkoi e vate edhe qëndroi!¹⁾
lart në qiell si një re
e t'arbëreshin e qëlloi,
që si ish nuk mbeti më.

Shumë i gjat' qe moti i zi,
i vëllai harroi vëllanë,
Shqipëria s'pat fuqi,
se të bijtë krah s'i dhanë.

.

Trimat tanë, o zonjë, presin
Kruja sa t'i zërë luftimet
e tamburat të kërcasin,
këngt' e luftës të buçasin.

.

Sido që un' jam i mjerë,
në katund i vetëmuar,
me mendimin që më therë
e me zemrën e helmuar;

1) Shkoi e vate – është fjala për stuhinë, që përmendet tri strofa më sipër.

do të shkoj në luft' ku thrret
gjaku ynë në Shqipëri,
te ku toska e gega i shpejt'
bashk' luftojnë përsëri.

Edhe kur të shuhet zjarri
mbledhim flamujt në shtëpi,
dhe Shqipëria, që ish te varri,
do t'shkëlqejë në lumturi.

.

Dhe kur nga kufiri i huaj,
do t'na ngren' ndonjë pusi,
për t'na tretur jetë e nder,
për t'na shpën' në robëri,

emri yt atëherë do t'jetë
shënjë shprese e guxim,
asnjëri të mos harrojë
burr' të jetë, të jët' trim.

.

Detari

Mirëmbeç, o zonjë e dli­rë,
vo­zitësi vjen menatë.¹⁾
Nga coha brezin nxirre
edhe lidhma në shpatë.

Po qan? Tani mos qaj,
se e bukur është' kjo jetë:
bashk' rrjedhin gaz e vaj,
se vatra na thërret.

Kur venim tue shëtitur,
ndër fusha e ndër vironja,
zgjedhën, i lemeritur,
të turkut qen mallëkoja.

Një mbrëmje në galerë,
e dashurë, të thashë:

1) mëngjes herët

— N'u kthefsha prap' me nder,
do t'ngre direkn' e trashë.

Si zonjçzë arbërore,
nënqeshe pa mëri:
dhe sot ti mbahe e gjorë,
se nuk qëndroj në shpi?

Ti rri kuje; do luftoj
në det un' me trirembin;¹⁾
ëndërro ti, un' do guxoj,
si Tefta na dha mësim.²⁾

Zonjë, ti mirë e di
sa i kënaqur jam,
u ngrit Bardhyl i ri,
për t'i shërbyer kam!

Kur dita zbardhon qiellin
detari ëndrrat harron,
për nuse ka flamurin,
për mall — detin këndon.

1) anije me tri rrema

2) Teuta dhe Bardhyli, mbretër ilirë

Autoportret*

.
Në zemrën time gaz e helme rrinë,
më zë inati, po shpejt e kapërcej,
me shokë rri pak, kërkoj qetësinë
e kohën me shumë ëndrra e gënjej.

Mllëf kur kam e shkund edhe e rrëmbej
të vërtetën e shtënë në llavinë.
Desha të ndreqja botën... Po nuk shprenj¹⁾
e lotët më ven' faqes nga mëria.

Gjuhën me miqtë e kam si një këmborë,
rrallë jam idhnak, më fort kam butësi,
megjithëse lufta më pëlqen shumë.

Të gjithë i ndjej. E hapët është imja dorë.
Sido që s'kam e rroj në varfëri,
thellë zemra më zbutet posi brumë.

+) Kjo vjershë, me titull «Fytyra ime», përbëhet nga dy tingëllime: në të parin jepet paraqitja fizike, kurse në të dytin, që po e botojmë, figura morale e poetit.

1) nuk shpresoj

Fytyra e asaj

E bardha vashëza ime e bukur ë:¹
e prerë, e hollë, si kumbull drejt më rri,
kur ecën, shkon si zog e, mbase, më,
e ngre zërin ajo plot me melodi.

Flokndarë mbi ballë e bukur rrethas vë
gërshetën, që i shkëlqen krejt në të zi,
balli i saj ndrit e rreze drite zë,
si gryka e detit në agimn' e ri.

Të zez, plot me mendim e mall të thellë
sytë e asaj shkëlqejnë më se hënë,
e gëzon në mes faqesh hunda e hollë.

Ka buzët si koral, është' faqemollë,
dorën dhe qafën në albastër bënë,
edhe kur qesh, sikur të ngre në qiell.

1) është trajtë e shkurtër dialektore

Pas të vjelave

Retë që ajri nuk i lë,
shtinë pika shiu sot,
rrushtë mbaroi, trishtimi zë;
ikën vjeshta e nuk na thotë
të ecim fushës përsëri
plot me shpresë e lumturi.

Lisit gjethi shpejt i bie,
tjerrin vashat në shtëpi,
dimri i egër vjen e shtie
nëpër udhët qetësi.
Kudo shoh, nuk gjej hare,
s'ka më zogj nëpër fole.

Gjithnjë vetëm, gjithnjë i shkret',
vashën time pa shikuar,
dridhem, ëndërrij, më vret
dëshërimi i helmuar.
Asnjëri s'më thotë te veshi:
— Vasha jote është te sheshi!

Marr pushkën për gjueti,
çdo mëngjes un' jashtë dal,
shkoj ndër pyje e në gremi,
nëpër përrejt' që janë në mal,
hyj në shpellat sa më fshehtë,¹⁾
sa largohem nga kjo jetë.

Vasha lehtë e pa kuptuar:
mendje zemër m'ka pushtuar:
bëhet diell që më ndriçon
edhe zemrën ma gëzon,
më bën malli shënd e verë
dhe më sjell një paraverë.

Dhe kujtoj un' kur këndonin
gardalinat nëpër pyje,
kur te lumi plaçkat shtronin
gratë e bardha posi lile,²⁾
kur në çukën e lulëzuar
shkonin çërrat e gëzuar.

Un' në paqë atëherë rri,
dritë më duket kjo jetë,
nuk kam breng', po lumturi:
mbushur nga mall' i vërtetë
vete e vij; kur bie borë
e mbaj zemërën në dorë.

1) hyj thellë nëpër shpella

2) zambak

Edhe kur mali gjëmon,
ikin gjindja e zogjtë qajnë,
era e ngrirë më lëmon.
Shiu e bora, që më lajnë,
bëjnë të mblihem në shtëpi.
Gjithçka mbytet n'errësi.

Brenda, nga dritarja shoh
një hapësirë shum' të gjerë
edhe zemra të shkojë do,
ku bredh një vashëz si erë.
Bubullima, por, gjëmon
dhe nga ëndërrat më zgjon.

Shkundet dheu dhe hapësira
oshëtin shumë e më shumë,
fshihet deti e në shtëpira
gjindja bën të dytin gjumë.
Unë rri edhe rënkoj
atje ku jam dhe pushoj.

Eja, vash', për t'më gëzuar
tash që kam kaq drithërimë,
më lehtëso, duke kënduar,
nga të thellat llahtarime.
Shtrir' në shtrat rri, mbyllur sytë,
në ëndërr shoh gjith' bukuritë.

Tash dëgjojmë atje ku rri:
 Dje në shpellën më të shkretë,
 gjeta, plot me bukuri,
 një gjel t'egër, që thërrit
 natë e ditë, nga orë e mot,
 nusen që fa vrau një shqot'.

E zura e ta solla ty,
 se mua t'ziut ai më ngjet:
 si unë i lodhur është ai
 dhe unë qaj si zogu i shkretë,
 që pa mall n'kafaz qëndron
 dhe pa shpresë jetën kalon.

Vashë, nga Piluri një herë
 dil e bëj ndonjë të hollë,¹⁾
 shihm' me syrin tënd të qetë
 e rrëfem' faqet si mollë,
 buzqeshëm me përkëdheli
 thuajm' një fjalëz dhe... teshti.²⁾

Nëpër shqope e korkore³⁾,
 do të vij ku më je ti,
 pas do t'vij un' qetë e lehtë,
 të të shoh me dashuri,

1) ndonjë shkarpë

2) të tështiturit, sipas një paragjykimi, është shenjë
 mbarësie.

3) Xhixhibanoz i egër

të të puth një herë, jo më
dhe një këng për ty të zë:

—Dëgjo, vashë, jehona flet:
te përroi nga rrahu i thellë,
kënga rreth e qark buçet,
me hare mbushet kjo jetë;
qielli i but' do të dëshmojë
dashurinë, që sot agoi...

Po vonohet... I kumbisur
përmbi pushkë, rri e kujtoj
çast'n e shenjtë të vithisur
tok me ata që dëshiroj.
Jeta është një zonjë e madhe
q'e harruar që ndër valle.¹⁾

1) Ka kuptimin që jeta nuk pyeste për brengën e poetit.

GAVRIL DARA (I RIU)

GAVELIN, D'ARNA (1810)

KËNGA E SPRASME E BALËS

poemë

.

Pjesa e katërt

1

Dita e Valkalit

Zogu natën seç rënko
majë kullave të Petës
e gjith' egërsitë e malit
iu përgjigjën për së largu.
Lindi dielli pa rreze,
keq i kuq, ngjyer gjak
në një qiell bojë hiri.

Një ohtë¹⁾ e rëndë ra mbi bot'.
S'frynte, s'tundej asnjë fletë,
asnjë zog nuk pipëtinte,
veç kumria e lënguar
brumbullonte nëpër shpat
dhe me të — një zëth i hollë,
si këmborëz e argjendte,
atje lartë në ballkon.

II

Kënga e Beratit

O Berat, o Berat, —
këndoi Mara atë menatë, —
sa të varfër ti ke lënë,
sa të veja shkulën flokët!
Ditë vrasmje, ditë e zezë,
mos u kthefsh në jetë më,
nata e vdekja të mbuloftë,
kurrë djelli mos të zgjoftë!
Nga katër anët e dheut
vijne qiftet tufë-tufë,
nga gjithë shpellat e malit
zbresin bisha në çdo anë;
gjak në erë, gjak në re,
gjak në ujë, gjak në dhe,
gur më gur një copë mish,
kokë e krahë trimash kish!

1) ohtë — avull

Zonja Mamicë atë natë
pa një ëndërr keq të gjatë,
se iu duk i shoqi i zbehtë,
me gjith' kurmin copëtuar;
ai kurorëzat mbi shtrat
i mbuloi me shqep të zi;
hoq unazën e martesës
dhe e ndau në dy pjesë;
një e mbajt, nj'asaj ia dha,
pastaj humbi e gjë s'i tha.
Natë e ditë ajo vajtoi,
po nga varri dot s'e zgjoi.

Kështu Mara më këndoi,
nuk këndoi, po rënkoi.
E dëgjoi që nga dhoma
zonja Lenë dhe e qërtoi:

— E përzishme, zonja nuse,
t'u çel kënga sot menatë,
mos një ëndërrëz të keqe
apo të vdekurit pe?

— As m'u shfaq ëndërr e keqe,
as të vdekurit nuk pashë,
po kam zemërën të thyer
dhe pa hir më rrjedhin lotë:
çfardo shoh, e shoh në zi...
Obobo, ky Niku ynë,

kur më iku m'u helmua
dhe unazën më kërkoi!...
Vemi, mëm', vemi në kodër
tek zbulohen gjithë fushat,
mbase Niku na është kthyer!

Vanë, të zezat, në kodër
dhe vështruan më çdo anë
sa, me trastë e me shkop
panë përderësin¹⁾ që çante.

— O përderësi mavri,
paç uratën, përse çan?
Mos kafshën të kanë vjedhur,
kasollen të kanë djegur,
apo yt bir të ka humbur
në këto lufta të shkreta?

— Jo, as kafshën, as kasollen,
as tim bir unë nuk po çaj...
Syt'e mi u bënë lumë
që prej Arbërit kullon...!

— Fol, ti zë i fatit keq, —
thirri vasha e i ra pika, —
ç'të keqe pe në ushtri?

1) përderës — lypës

Si ra Arbëri në zi?
Fol! Në flamurët e luftës,
qift'n e Petës a e pe?

U përgjigj aher derziu:
— Po ju them, se dje menatë,
atje lart në Muzëkatë
zjenin gjëmët¹⁾, lumbardhat²⁾.
Nga gjëmët dhe lumbardhat
gjithë dheu bubulloi
edhe tymi i dyfekëve
gjithë malet mjegulloi;
nga zbardhllimi i jataganve
gjithë fushat më shkëlqyen;
nga gjak i ushtarëve
lumenjtë krejt u mbuluan;
nga copat e ushtave
bëheshin urë e stiseshin;
sheshe shtroheshin në Valkal
e mbi shesh ngriheshin malet.

Posi vala e detit bie
e prap' kthehet në thellsi,
dhe si arat e bleruara
tunden erës që i përkund —
venin, vinin, duke shtënë
gjoks më gjoks, ushtar m'ushtar.

1) gjëmë — bubullimë, gjëmim

2) lumbardhë — gjylet

Po, në kohë kur lëshon qetë
bujku edhe u jep sanë
dhe vetë, para kalives,
përtyp një cop'buk'me kripë,
u ndryshua pamja e luftës,
se nga e djathta, vetëtimë
se nga e djthta, vetëtimë
u sul Mbreti dhe çau gardhin;
gardhn' e zi me patërshana.
Tek binte kordha e rëndë,
binin krerët posi breshër;
ai më shkoi me tërsëllimë,
duke i shkelur thundr' e kalit
të vdekur e të plagosur.
Ndërsa, në anën e mëngjër,
Dukagjini, që e vu re,
si një shkëmb mbi armiq ra.
Veç në grykë, me Badherin,
jeniçerët u shtrënguan,
të bashkuar trup më trup
dhe mburojë më mburojë,
posi ndonjë mur i hekurt
i patundur dhe i tmerrshëm.

Më kot trimat, guximtarët,
n'atë mur përpoqën kryet,
se përdhe ran' të goditur.
Atëherë dhjet' kalorës,
dhjet' dragoj u ranë shporve, —
dhjetë gjëmë në stuhi —
në mes tyre u vërvitën,

shtrirë ushtat si purteka.
Rrëzuan, vranë, coptuan,
ngritën mal këtu e atje,
mal të vvarësh, të plagosurish,
dhe hapën të çar' të gjerë,
shtruan një udhë mjaft të gjatë,
si një brazdë në të mbjella.
Ashtu Drini i Zi në dimër,
mbushur purrenjsh të maleve,
vjen i fryrë e i tërbuar,
has në ujrat e liqenit,
i merr zvarrë, i ndan më dysh;
e lart ngrihet dallga e bardhë
dhe rreth rrëzave gjëmon.
Porsi ujrat e liqenit,
që, si ndahen, prapë kthehen,
prijen vrap e bëjnë shesh,
sa dhe lumin e mbulojnë,
ashtu bëri hordhi e keqe.
Si pa që të pakt' sulmonin,
duke u mbledhur e shtrënguar
pas të dhjetëve u mbyll.
Mbretë aherë e Dukagjini,
e shpërndanë hordhinë dhe u kthyen
dhe tok ranë mbi Badherin,
para, mbrapa, më çdo anë.
Copëtuar dhe shkatërruar
qeni i ndyrë zu e u zbyth,
por, i padërrmuar krejt,
brenda vahut u mbëlodh,
si ariu i Tomorrit,
që nga dhënarët përzenë,

njërin vret e tjetrin çjerr,
sado grisur e përgjakur,
po pa drojë zemrës së madhe,
tërhiqet shpatit nga doli,
ngopur gjak e ngopur mish.

Si u ngrys, Mbreti u kthye
me gjith' ushtarët ndaj fushës;
na ndezi zjarret e natës,
u kujdes për të plagosur...
— Mos të zëntë nëma e zezë, —
thirri Mara si e çmendur, —
qifti i Petës a m'u mblodh,
a e tpe ndër të plagosur?

Ai heshti e s'u përgjigj.
U verdh e, me sy në dhe,
pikë-pikë i binin lotët.
Vasha me një ulërimë
drejt shtegut m'u lëshua;
nuk zbriti, u rrokullis
e ndaj malesh perëndoi.

.
(Lypset edhe këtu një pjesë)

.
Gjithë natën, gjithë ditën,
me kalorësit e mi,

renda unë pa u ndalur
dhe përshkova nëntë fusha,
nëntë fusha e nëntë male,
duke prerë, duke vrarë
qentë e ikur, të shpëtuar,
po kur u zhdukën të fundit
përtej brinjës së Mokreut
edhe dita zu të erret,
shokët tërhoqa dh'u ktheva.

Sa i qaseshim livadhut
vrëhej, errej zemra ime,
velur vramjes së trazuar,
se zjarri qe bërë hi,
se gjith' drizat e barishtet
ishin lyer në të kuq,
edhe brazdat e hendeqet
ishin plot me gjak të piksur.
Afër vahut të Valkalit,
tek e ashpra luftë u ndez,
pirgje-pirgje qen, të vrarët
e në pirgjet me të vrarë
ujq e qena buzëndotur
grinin, shqyenin bark e zorrë,
ndërsa, me britma të çjerra,
mbulonin djellin si re
korba, sorra e sqifterë.

Sa e bukur djalëri
që gjer dje përpinte retë,

sot ka heshtur përgjithmonë,
posi pleh në dhe shpërndarë!
Në sa trajta vdekja e shkretë
m'u dëftua n'ato pamje!
Këtu një ushtar i ri
mbylli sytë duke qarë;
kujtoi nënën që e priste!
Medet, që më kot e priste!
Më tej armik me armik,
kafshuar porsi dy qena,
ende dukej se luftonin!
I trazuar, i helmuar
hoqa syt' nga pamja e egër,
ktheva sytë afër urës;
pashë, befas, një murgjar
me kryet ulur në truall
dhe me frerët nëpër këmbë,
me mutafën¹⁾ zvarrë-zvarrë
e me shalën nën bark.
Iu afrova, jo pa drojtje,
se mutafa n'ar qëndisur
një dyshim të keq më zgjoi,
se e qëndisur m'u duk
me luanë në të gjelbër.
Pranë kalit, një ushtar
me dhjetë ushta në gji
ishte shtrir' si ka i therur.
Shtrëngonte me dhëmb' flamurin,
mbante kordhënë në grusht.
Me fytyrë nga qielli kthyer

1) mutafë -- mbulesë e kalit.

edhe vdekjen e përbuzte.
Jo nga pendët e shqiponjës.
as nga mburojë e argjendtë,
sa nga vërtullat kalcshe
dhe nga sytë e zgurdulluar
Pal Golemin unë e njoha.
U gëzova mos ish gjallë
dhe e hoqa me kujdesje
ku qe bari më i shkrifët.
I preva rripat parzmores,
vura dorën përmbi zemër
nën dorë ajo më rrahu.
Vrapova shpejt gjer te lumi,
mora i solla një pikë ujë
e ia hodha përmbi faqe.
Ai u shtriq me një psherëtim',
si njeri në gjum' të rëndë,
tundi kryet e m'u këthe,
më njohu dhe pa mundim
me zë të thellë më tha:

— Le të vdekurit ku janë,
lem' të fle përgjithmonë
te ky shtrat i nderit tim,
këtu, ku eshtra të vvarësh,
të vvarësh prej kësaj dore,
përngaherë i kam kurorë.
Na këtë flamur dhe Mbretit
të m'i thuash këto fjalë:

— Pal Golemi edhe i vdekur
i tmerroi armiqt' me sy
dhe, si ikën ata, ra.
E t'u thuash shokve t'mi:
Pal Golemi nuk ka vdekur,
do ta ngrerë zëri i luftës
edhe do jenë me ju
krahu, kordha, zemra e tij.
Tani, Balë, n'atë lis
var mburojën e parzmoren
dhe përkrenaren e zezë
dhe mbi to var kordhën time,
që, kur dielli të shkëlqejë
dhe me rreze t'i qëllojë,
nga shkrepimat e tyre
të bijen, ngrirë nga tmerri,
gjithë ç'm'u trembën në jetë;
dhe, në qetësinë e natës,
hekurat edhe çeliku,
tundur erës së Mokreut,
do t'i ngjajnë ushtri e gjallë
qenit qasur n'errësirë.

Foli e kryet i ra në gji,
shtrembëroi sytë, u shtri përdhe
me të gjithë trupin e tij.
Unë u ngrita, se mbaroi
dhe nga shokët u këtheva,
që t'i hapnim shpejt një varr.
I dallova atje poshtë
tek sillnin një të plagosur,

që po e mbanin në duar.
Kur e qasën, u zalisa
sa pashë qiftin e artë,
sqeppërpjetë. krahëhapur,
mbi përkrenaren prej bronzi.
Ishite i bardhë si qiri,
kryet i binin mbi sup,
lëshuar flokët përdhe.
Gjaku i rridhte pik'-pikë
qafës së hapur si shegë.
Jeta që mbledhur në sy.
Si më pa me dhemshuri,
më vështroi edhe qeshi.

— Mos më qaj, vëllathi im,
mos më qaj në zulmën time,
kësaj dite flamurtare,
kësaj dite t'Arbrit tënë!
Kthehu n'ushtri dhe u thuaj,
edhe Darës të m'i thuash:
Malli i mirë në djalëri
është si vaji në kandil.
Niku, dhëndërith i ri,
këmbeu dasmën me luftën
dhe kangjelet me Valkalin.
Njëqind qena m'u vërsulën,
të njëqindët hanë baltë,
pastaj Badher tradhëtari
që nga prapa më qëlloi.
E t'i thuash edhe mëmës:
Niku u nis e do mënojë,

po ti, mëmë, mos e prit.
se, për birëthin që humbe,
një bijëz ai të la;
ta ka truarë përjetë!
Pastaaj hip përmbi ballkon
të m'i' falesh vashës bukur,
vashës së bukur të Lalës,
asaj që mua kujton,
më kujton në zemërë:
Niku yt, moj, t'u martua,
t'u martua me një plakë.
me një plakë keq të zezë
e ti, e bukur, të martohesh!

Sosi fjalën dhe m'u shua,
si kandili që s'ka vaj,
si një lulëz e këputur
që mban erë edhe e vyshkur.
Dhe, teksa ne po mendonim
që t'i mbulonim në varre,
më 'kët' anë urës një vashë
na u shfaq posi një hije.
Kishte flokët të ndërlikur,
sytë thelluar në ballë,
me fustanin copë-copë
e me këmbët përgjakur:

— O ju ushtarë, vëllezër,
qofshi të lumtur përherë,
mos më patë kësaj fushe

një kalorës fort të ri,
me përkrenare të artë,
ku një qift i fluturon?
Floriri i saj përzihet
me flokët e tij të verdhë
e me ballin posi diell;
ka dy sy si dy shkëndija,
dy shkëndija shkrepëtime.
E ka gojzën unazë
edhe fjalëzën të ëmbël,
porsi hoji i paraverës...
Eh, ju lutem, më kallzoni!

Ne u pamë sy ndër sy,
që na mbytën në lot.
Helmit buza na u qep.
U zverdh edhe na vështroi
dhe u kthye. E, sa pa
të vdekurin në dhe shtrirë,
dha një britmë e i ra në krahë
e ftohtë posi dëborë.

Vam' t'i flisnim, s'u përgjigj.
Vam' ta preknim, nuk lëvizi.
Vam' ta ngrinim e na vdiq.
Zemra e dhënë Nikut t'saj,
rritur mallit e haresë,
si u rënd nga helmi i keq,
më s'e mbajti, edhe plasi...

Në Valkal janë dy varre,
fle te njëri Pal Golemi,
e mbi të mbiu një lis
me gjithë fletët e zeza.
Fle te tjetri Nik Peta.
Vasha e Lalës i fle pranë
dhe, si u deshën në jetë,
ashtu duhen nënë dhe.
Atje mbiu një qiparis,
mbiu dhe një mollë e bardhë.
Kur zë thahet qiparisi,
thahet edhe molla e bardhë!
Mori bijë, bija e Lalës,
mori e bukur e trishtuar,
ç'më ktheve në motnë e shkuar?

1906

**ALEKS STAVRE DRENOVA
ASDRENI**

ALFONSO MARRAS
PUBBLICITÀ

Vlesa e Atdheut

Sa të dua, o Shqipëri,
sa mall ndjenj e sa dëshirë,
për ty gaz e dashuri
mu në zemër më ka mbirë.
Se për mua ti, o Atdhe,
je një lule aqë e vyer,
sa nuk gjëndet përmbi dhe,
shpirtin tem për të ushqyer.
Qindra vjete gjithë në zi,
qindra vjetësh i helmuar,
po një vlerë pate ti, .
që s'ka shëmbëll, s'është' dëgjuar.
Vala shkuan përmi ty,
kombe shkelnë pa mëshirë,
po një s'pati faq' e sy
të të shohë prej dheut fshirë.
Se ke trima si më s'ka,
se ke burra të pavdirë,
droja syrin s'jau ha,¹⁾
sisën tënde kanë pirë.

1) droja syrin s'jau ha — frika syrin nuk ua kap; nuk u trembet syri.

Mos ki frikë, moj vajto,
mos me kryet,¹ trupin zgjatur,
tunde krahun, u forco,
dëfto namin që ke pasur!

1) Mos me krye — mos me kryet ulur, mos e mbaj kryet poshtë.

Betimi mi flamur

(Himni patriotik)

Rreth flamurit të përbashkuar
me një dëshirë, me një qëllim,
të gjithë atij duk' iu betuar,
të lidhim besën për shpëtim.
Prej lufte veç ai largohet,
që është lindur tradhëtor.
Kush është burrë nuk frikohet,
po vdes, po vdes si një dëshmor!

Në dorë armët do t'i mbajmë,
të mbrojmë Atdhenë më çdo kënd,
të drejtat tona ne s'i ndajmë,
këtu armiqtë s'kanë vend.
Se zoti vetë e tha me gojë
që kombe shuhen përmbi dhe,
po Shqipëria do të rrojë;
për te, për te luftojmë ne!
O flamur, flamur shenjë e shenjtë,
te ti betohemi këtu,

për Shqipërinë, Atdhenë e shtrenjtë,
për nder' edhe lavdim'n e tu.
Trim burrë quhet dhe nderohet,
Atdheut kush iu bë theror;
për jetë ai do të kujtohet
mi dhet, mi dhet si një shënjtor!

1908

Drinit

Drin, o lumë, o i madh lumë,
që sjell valë, gurë shumë,
që shkon udhës me buçime
dhe mbush malet me gjëmime,
që lak anës fusha, fshatra,
kur ti rendën me të katra,
pse je sot i egërsuar,
vetullvrenjtur, zemëruar?
Vallë e ndjen ti robërinë
që e ka mbytur Shqipërinë,
q'është' e shkelur, copëtuar,
vargonj lidhur këmb' e duar?
Nga të huajt q'e dërrmuan,
krejt që e zhveshnë, që e ropnë
dhe e thëthijnë gjersa u ngopnë?
Që kur zoti të ka bërë,
Drin, o lumë i gjat' i gjerë,
Shqipërisë ç'i ka ngjarë,
ti të gjitha i ke parë!
Se çdo luftë që ka krisur,
kundr' armiqve q'ështëë nisur,
i pe mundjet, plot çkëlqime,

që përmenden si kujtime.
ata trimat e vërtetë,
që dëftonin se në jetë
kurrë s'trembet shqipëtari,
që ka zemër, gjak si zjarri.
Koh' e keqe apo e mirë,
mot i bukur apo i nxirë,
qoftë natë, qoftë ditë,
si në t'errët e në dritë,
i ke parë, i ke dëgjuar,
kur ty pranë kanë shkuar,
dhe kaluar dhe më këmbë,
t'armatosur gjer më dhëmbë,
luanë e trima të pavdirë,
kryelartër, zemërlirë.
Burrë e grua, plak e djalë,
gjith' me zemër, jo me fjalë,
si fatosa që luftonin,
Shqipërinë të shpëtonin,
dhe të lirë dhe të mirë,
plot me gaze, plot me hirë
në mes tyre rronin, shkonin,
dashurinë s'e harronin.

Po sot vallë, sot si janë?

..... :
..... :

Kryeunjur anëmbanë.

Sot më s'është ay zjarri
që e kishte shqipëtari,
ay gjaku që valonte,
kur detyra ia kërkonte,
me një fjal' e me një besë

për Ātdhen' ay të vdesë.
pasjen, gjënë mos kursejë.
trimërinë të rrëfejë.
Sot një heshtje, një përtesë
me një rrojtje në shërbesë.
Ësht i ftohur, është i ngrirë,
pa një ndjenjë, porsì i mpirë;
dhe nga feja i verbuar,
rron ndë t'errët e mbuluar.

Drin, që rrjedh gjith' shkumb' e valë,
her' i rrebtë, her' ngadalë,
kur i turbullt', kur kulluar,
kur i qetë, kur trazuar!
Që ke parë aq të gjara
dhe gëzime dhe të qara,
nd'aqë vjete, aqë kohë
dhe me diell dhe me llohë,
kur shqiptari i vrapuar,
për në luftët i gatuar,
me balashin kryelartë,
sykulluar, sy të kjartë,
po dëfrente, po këndonte,
këngë trimash kur kujtonte;
kur bari dhe blegtoreshë,
porsì mbret e mbretëreshë,
pranë teje shumë dendur,
fjalë, këngë kanë endur,
kur me fyell, kur me lote,
duk' i puthur vala jote;

këngë e bukur, këngë malli,
që gjemonte i tërë zalli,
sa edhe qielli qeshte, fliste,
dielli, hëna rrinte, priste.
Më s'dëgjohet, sot u shua,
më të qarë çdo gjë u ndrua.
Nd'ujën tënde të valuar,
atje brenda ka pikuar
loti i mëmës, që ka qarë
djem të dashur q'i jan' vrarë.
Ndë atë ujët kaq të çgrryer,
që po duket gjith' i ngjyer,
atje brënda është trazuar,
në çdo kohë të tmerruar,
gjaku e djersa e udhëtarit
dhe të fundit dhe të parit,
që për emër të lirisë
i dha shpirtin perëndisë;
me mjaftim q'e dhuroi jetën
për të drejtën, të vërtetën,
për lavdimin' e kombësisë
dhe për nder të Shqipërisë.

Ndale, ndale, Drin, vrapimin
qëndro pak e hidh vështrimin!
Rrotull teje duke i parë,
se sa janë për t'u qarë
viset tona që rënkojnë,
kur të parat i kujtojnë!
Ardhi dita pra të zgjohesh,
si më parë ti të çohesh,

burrat, trimat duk' i mbledhur,
gjith' me armët mi krah hedhur;
të përpiqen, të luftojnë,
Shqipërinë ta shpëtojnë;
zgjedhën, turpin, që po e mbajnë,
posht' ta hedhim, ta çpërlajnë,
sepse turp është një shërbesë
për atë q'e mban me besë.
Ashtu pra emrin pagëzoje,
jepi famë, lartësoje,
dëfto botës pa të druhash,
do se i Bardhë, i Zi quhash,
se lavdim për të fituar,
koha edhe me s'ka shkuar,
po sot dita, Drin, të ka ardhë,
prap' të dalësh faqebardhë!

1912

Ardhi dita

Ardhi koha, ardhi dita,
iku nata doli drita!

Ngrihi trima, mos përtoni,
këtë kohë ta shpëtoni!

S'është mjaft sa duruat
edhe tër' ato që vuat?

Është turp për emrin tuaj
të mundohi për të huaj!

Qitni pallën, si ju dini,
edhe kordhën në e kini.

Me gjith' zemër e pa ndjesë
bini qenit' të pabesë!

Mjaft me rrobenë të çjerrë,
mproni vatrën, mproni nderë!

Ç'mbani duart si të thata?
Nxirrni shata edhe shpata,

Ferrat, gjembat i qëroni,
lule të mbijnë në doni!

Për trima ju trima jini,
këtë dhe ju vetë e dini!

Po ç'dobi është për Atdhenë
kur s'është ashtu si ka qenë!

Shqipërinë ju në doni,
nga ky rrezik ta shpëtoni.

Kryet ngrini, zgjedhën shtini,
pastaj lumtur¹⁾ që të jini!

Në jini ju atdhetarë
edhe thjeshtë shqipëtarë,

Bënie ju sot Atdhenë
siç qe nënë Skënderbenë!

1901

1) lumtur — të lumtur

Balashit

O Balash, o bukurosh,
që je trim si një fatosh,
o dragua kali im,
që po pret me padurim,
në ke mall për Shqipëri,
ngjeshu, kalë, ji gati.

Shih sa vend plot bukuri,
ku del ar, ku del flori,
ku ndrit dielli me shkëlqim
dhe qesh hëna me pëlqim;
si në vend të prallave,
trimave dhe pallave!

Ku një pyll, ku një burim,
male e fusha pa mbarim,
me lëndina plot magji,
ku dredh këngë trimi i ri,
ku del zana për mëngjes,
lule thurur gjer në brez...

Shpjermë, shpjermë, o Balash,
si hark rrugën drejt ta mbash;
çili këmbët, mos u dro,
shkëmbinj, kodra m'i kapto,
malit lart t'i ngjitemi,
jemi trima e s'vritemi!

Ti i shpejtë plot fuqi,
unë burrë trim i ri,
kur armiku ne na del
Shqipërinë për m'e shkel,
si luan t'i hidhemi,
prej tij ne mos dridhemi!

Si shqiponjë me thonj, krah',
prej zemrimit zjarr që ha,
si rrufeja sa më shpejt,
Balash, derdhu drejt,
ta rrëzojmë poshtë përdhe
në mos shkelë ndë Atdhe.

Sepse armiku ku u bë hi,
atje lule ka me mbi,
dhë, ku këmba na ka shkel',
trëndafil ka m'u çel';
pika e djersës ku q'u derdh,
kurrë bari s'ka m'u verdh.

Faqebardhë që të dy
do të jemi për çdo sy,
kur të shohin më çdo mur
një shqiponjë, një flamur
dhe të thonë pa kujdes:
Shqipëria kurrë s'vdes!

Zëri i kryengritësve

(Shqiptarëve të pasur)

Ne s'duam paqen, prehjen që t'ju prishim,
ne s'duam të na i falni pasuritë,
as dorë s'zgjatim — lypës, s'e durojmë —
në luftë që të veni na s'ju grishim,
të lini lark dhe shtëpitë;
asgjë për veten tonë s'ju kërkujmë,
asgjë nuk duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Me kryet lart në zjarr të luftës vemi
dhe gratë rrokin armët, na gjyrmojnë;
me gaz e derdhim gjakun për lirinë!
Rrezikun s'e peshojmë, ku që t'jemi,
prej zë trumbetash malet kur gjëmojnë,
të shkret' e lëmë vatrën e shtëpinë.

Ju gjë s'ju duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Ësht' turp për ne t'i zgjatim botës dorë.
Detyrë kini ju të na ndihmoni,
në i kini dhembje vetes dhe Atdheut.
Ne s'druhemi nga breshër, shi, apo dborë,
po kurdoherë ju që të kërkoni,
një tingëll armësh del nga faq' e dheut.
Pra gjë nuk duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Vëllezër, prej një nëne jemi lerë,
po fati na ka lidhur pran' t'i mbesim,
ta shkojmë jetën tonë me durime,
me djersë, të vështira dhe të mjerë;
këtu në malet lart ne do të vdesim
për rrojtjen tuaj, jetën plot pëlqime.
Asgjë nuk duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Ju rroni nër shtëpira plot shkëlqime,
nuk dini vojtje, lote dhe kujdese;
të çveshur si në pak sot mund që t'jenë.
Si ju s'e shkojmë jetën me dëfrime,
po njerëz jemi gjith' t'asaj krijese;
për nderin, vatrën, kombin edhe atdhenë.
Asgjë nuk duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Shtëpi ne kemi shpellat, vrimat, malet,
Nesh rrotull gjithë armiq e tradhëtorë,

pa vetëdijë, njerëz të pabesë;
një ergjendit, arit t'jateri sot i falet.
Kush helmin t'hedh, kush shpatën mban në dorë
dhe kush vëllanë armikut do t'ia shesë.

Për zotin, s'duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Kur flamuri kuq-zi bën vala, ngrihet,
shqiponja me dy krerë kur del ballë,
kur dridhet toka, topat kur shëkojmë,
asnjë prej nesh atherë nukë fshihet,
po flamurin, të vdekur a të gjallë,
me radhë do të bijem, ta shpëtojmë!

Pra mos na lini, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Këtu pra njihet vlera, trimëria;
këtu rrëfëhet forca e kombësisë.
Se ne, me t'u bashkuar, tundet dheu,
i thyhet çdo armiku gjith' fuqia;
çel trëndafili i bukur i lirisë,
përtrihet kombi, ngjallet Skënderbeu.

O, gjë nuk duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Kujtonani me ç'kini pra të tepër.
Ne derdhim gjakun lumë, ju veç pasje.
Ne vdekje tmerri presim, ju veç rrojtje!
Se me theror fitohet sot çdo vepër,

me njerëz bëhet themeli me çdo rasje.
Pra fshinani sot lotët plot me vajtje,
se gjë nuk duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

Ç'na duhen krahët dot kur s'i përdorim,
ç'na duhet jeta, robër, gjithmonë,
kur s'shohim diellin, dritën e lirisë?
Pra hënën, errësirën që ta qporrim,
të ngjallim kombin, farën, fisin tonë,
për nderin tuaj, nder' e Shqipërisë,
gjë tjetër s'duam, nukë,
veç armë edhe ca bukë!

1911

Krerëve tradhëtorë

Ju njohim cilët jini, s'është nevojë
t'ju hapet libri i veprave të bëra,
se populli i përmend papra me gojë,
me kul i mat, me sytë i sheh të tëra.

Se çfarë shëmbëlltyrë t'ju përqasim,
me ç'emër botës mundim t'ju tregojmë,
ne kot si trut' e mendjen do t'i vrasim,
me juve, e dimë, kombin turpërojmë!

Si ferrat jini, jetën q'e ndalojnë.
Çdo bimë e lule e mbytni ndënë gjëmbat,
se as dritë, as diell më s'shëkojnë,
as gjaku s'iu lëvrin në dejtë e rrembat!

Si bisha e malit, gjahut kur i derdhi,
as gjurmë më s'i mbetet në ka rrojtur;
mëshirë s'kini, drojës ju nuk verdhi
për shpirtet, jetën që ua kini shojtur.

Si mjer' ata që presin dorë ndihme
prej njerëz pa mëshirë perëndie;
si mjer' ata me djersa edhe mundime,
kështu që shohin çase lumërie!

Ju s'kini as shpirt, as zemër, dhembje s'ndjeni
përpara jush kur krahë e duar ndehen,
fytyrën, sytë mënjanë ua ktheni
atyre, shpresës suaj që ushqehen.

Sa lot nuk janë derdhur pa shteruar,
shtëpi sa s'kanë mbetur sot të shkreta,
sa zemra s'psherëtitjnë sot pa pushuar,
theror q'ju ranë krejt nën thonjtë e mprehtal

Mëkatet shpinës shpirtit që i përmbani,
as posht' në ferr pak vend s'ka që t'ju nxerrë:
me ujt e detit dot nuk i çpërlani:
mallkimi do t'ju ndjekë gjatë e gjerë!

Prej gurit zemrën ju sikur e keni,
që aspak s'ndjeni qarjen e rënkimin;
ju ligësitë e fajet s'mund t'i fshehni,
çdo e keqe këtu poshtë e ka çpërblimin.

E lumtur është për besë Shqipëria!
Ka kryesi në botë si s'ka tjetër,

një rregull e ka lënë perëndia:
çel një krijesë e re prej një së vjetër.

Përdhe u shtrinë shtyllat e mermerta,¹⁾
prej rrënje u prenë lisat madhështorë.
Në vend të tyre hije ka të tmerrta
dhe mbi rrënimet ngrihen shpirtmizorë.

U shuan yjtë rrugën q'ë ndritonin,
sa udhëtari më s'ka ku të prehet,
shteruan dhe burimet që kullonin;
çdo pemë që çel, helm e hidhur bëhet.

Sot zëri i fortë i luanit²⁾ më s'dëgjohet
që malet i përçante si gjëmimi;
por zë bretkosash³⁾ posht' prej pellgu çohet
si këngë zie, këngë robërimi.

Mjaft, mjaft! Se u mbush kupa e hidhërimit!
Gjarprinjt, pushoni! Helmin tej e çporrni,
mos dalim tej kufirit të durimit:
që më në fund se ç'mbuallt ju të korrni!

1) Këtu dhe në dy strofat që vijnë pas, poeti idealizon parësinë e vjetër, të kohës së Skënderbeut si udhëheqësen e luftës për liri dhe stigmatizon parësinë bashkëkohore të degjeneruar.

2) i luanit — Skënderbeut

3) zë bretkosash — zëri i parësisë bashkëkohore

Lulekuqeja...

Lulekuqeja e mjera
asgjekundi s'ka shtëpi,
e shkon jetën nd'arrati;
ajo s'është si të tjera,
s'ka stoli!

Fushës, kodrës, del vetiu,
verës ngrohet, dimrit ngrin,
vetë shkundet, vetë mbin
dhe kur skuqet, vjen veriu
dh'e përfshin.

Nëpër këmbë gjith' e shkelin,
vend në kopshtet ajo s'ka,
dorë ndihme kurrë s'pa;
as e mbjellin, as e vjelin,
shkoi, u tha...

Po veç ngjyra e saj si zjarri,
si një yll që xixëllon,
tërë bota e imiton;
është shenjë për së mbari,
nga shëkon.

Ajo ngjyrë kur zë çfaqet,
mbreti fronë shkon e lë,
njerëz robër fare s'sheh
vjen e drejta del në faqet:
si zot je.

Ajo ngjyrë nd'ato fletë
është shpresa, që tregon
një të ardhme që ëndërron...
Është flamuri ynë vetë,
që valon!

THE
OF
AND
THE

THE
OF
AND
THE

THE
OF
AND
THE

NDRE MJEDA

NDRE MLEDA

Vaji i bylbylit

I

Po shkrihet bora
dimni po shkon;
bylbyl i vorfën,
pse po gjimon?

Pushoi murrhani
me duhi t'vet;
bylbyl i vorfën,
çou, mos rri shkret.

Gjith' fushët e malet
blerimi i mbëloi;
livadhi e pema
gjithkah lulzoi.

Nder pyje e ograia,
n'ma t'mirin vend,
me rreze dielli
po e gëzon gjithkënd.

E tue gjimue
shkon rreth e rreth
nji prrue që veret
rrjedh nëpër gjeth.

A çilë kafazi,
bylbyl, flutro,
Ndër pyje e ograia,
bylbyl, shpejto.

Kërkush ma hovin
atje s'ta pret;
me zeher haejen
kërkush s'ta qet.

Kafaz ke qiellin,
epshin pengim;
e gjith'ku t'rreshket
shkon fluturim.

Nëpër lamije
ke me gjetë mel;

për gjith' pranverën
njajo bukë t'del.

E kur t'zitë eti
ndër proje pi;
te njato proje
që ti vetë di.

Tash pa frigë çerdhen
e ban n'do'j lis;
nuk je si i njeri
që nuk ka fis.

E kur t'vijë zhegu
kur dielli shkon,
ti ke me kndue
si ke zakon.

Rreth e rreth gjindja
me t'ndie rri;
prej asi vendit
dahen me zi.

A çilë kafazi,
bylbyl, flutro;
ndër pyje e ograja,
bylbyl, shpejto.

Ndër drandofille,
ndër zambakë nga;
ku qeshet kopshti
idhnim mos mba.

Po shkrihet bora,
dimni po shkon;
bylbyl i vorfën,
pse po gjimon?

II

Por vaj se'j dimën tjetër
paske, o bylbyl i shkreti,
pa da ty zemra t'treti
mbas vajit që t'rrethon.

Me lulzim t'vet pranvera
ty s'ta përtrin gazmendin;
jo kurr' s'e njihke shendin,
bylbyl, që po vajton.

A thue po kjan, se çerdhen
ta ka shkatrrue skyfteri?
A thue po kjan, o i mjeri,
se me rrnue gjallë s'ke, mel?

Ndrronjë edhe stinët e motit,
e për gjith' pas ndrron era;
mbas dimnit vjen pranvera,
mbas borës blerimi del.

Veç ti me idhnime t'tu'ja
n'zemër gjithmonë po pihe,
e ditë e natë po shkrihe
mbas vajit që t'mundon.

Kur a tue ardhun drita
ndihet tue këndue shpendi,
e n'kangë i duket shendi
që zemrën ia gazmon.

Njeti ndër pemë, ndër lule
shkon e flutron, bylbyl;
n'at' erë që nep zymbyli,
vjellca e zambaku nget.

Por ty n'kafaz t'shtërngueshëm
ty t'paska ndry' mizori,
e kurr' nji herë nuk t'nxori
me t'l'shue ku zëmra t'thrret.

Ti kurrnji kangë s'ia këndove
diellit kur nadje çohet;

zemra me vaj t'coptohet
e me pajtue nuk don.

Ndoshta kujdesi i t'tu'jve
gjith kët idhnim ta qiti,
e shendin ta shutiti
e vshtira që i mundon.

T'burguem i bani gjindja
veç përse donë me ndie
njat za që l'shojnë me hije
që t'k'naq e që t'ban rob.

Çdo krajl i madh ndër shpia
ty t'mba m'u thanë i veti;
vetë bukuria, o i shkreti,
kenka për ju një kob.

Përse tu ndeja e t'mëdhajve
një shpend i vogël s'ndalet;
shpendit i kande malet,
çerdhen e t'parëve do.

Me at'zanin tand t'përmallshëm
ndoshta ti ankon këto t'v'shtira;
derisa t'kthejë e mira,
bylbyl, pa pra gjimo.

III

Por njaj vaj që je tue lshue,
bylbyl, zemrën ma copëton;
ditë e natë rrij tue prigjue,
vaj për mue, kush mund t'ngushllon?

Gjama e jote a porsi ankimi
i një fmijës që vetun mbet.
Gjama e jote a si shungllimi
i një t'zezës që gja s'e pret.

Forsi dnes me futë në krye
nana e shkretë që mbet pa djelm;
njashtu tine rri tue shfrye
njat idhnim që t'u ba helm.

Puna e jote, o i mjeri m'mbyti,
e kërkund nuk m'len pushim;
shkoi një muej, po shkon i dyti,
t'zezat t'tuja s'kanë mbarim.

Tash ndër arë lulzoi qershia,
e me borë dimni po shkon.
Kurr' s'mbarojnë t'zezat e mia,
gjama e jote kurr' s'mbaron.

Si t'burguemit n'ishull t'detit,
ku tallazi thekshëm vret,
o t'vijë t'ftohtit o t'vijë t'nxehtit
vaji zemrën ia pëlset.

E pa pra n'ankime t'veta
vajton fisin që larg la;
e tu fmija i shkon si zhgjeta
mendja e shkretë se mbet pa ta.

Njashtu ti rri tue vajtue
n'njat kafaz qi shungullon;
fisind tand rri tue mendue
t'zi'n atdhe që s'e harron.

Për fat tand, për zogj që kishe
ndoshta zemra, i mjeri, t'dhemb;
me e pasë ditë të mjerët ku rrishe
kërkue t'kishin gemb mbi gemb.

Me e pasë ndie njat za që lëshoshe,
me e pasë ndie njat vajin tand,
kishin ardhë kudo që t'shkoshe,
t'kishin lypun kand e kand.

Njat vaj tandin tue kujtue
pa mbyllë sytë kan' shkue sa net

pvetshin hanën tue gjimue,
pvetshin hyjt për prind të vet.

Por ai kob që hana e diti
e njaj vaj që hylli pau,
t'shkretve n'vesh kurr nuk iu mbrrijti,
c kurr' zemra nuk ju ndau.

Me ditë hyjt me bisedue,
me pasë sy që me derdhë lot,
vajit tand' iu kishin prue,
t'kishin kja për jet' e mot.

Nëpër fushë e nëpër shpia,
me ziti¹⁾ që s'nep afat,
rreth e rreth t'kishin ardhë f'mija,
kjamun t'kishte i ngrati fat.

IV

Por ça ka toka, bylbyl, ndrron moti;
ankimi e vaji nuk asht i zoti
përgjithmonë zemrën me na coptue;
fillo me gëzue.

1) me ziti — me ngut, me nxitim

Mbas boret t'dimnit çilet pranvera;
nji ditë nuk gjindet që s'po ndrron era,
sendet qi patmë janë tue mbarue;
fillo me gëzue.

Tue dnes'i vorfni se e mbëluene t'kqijat,
me ankime t'veta mbushë rrugët e shpiat;
lecim por, s'mbramit, gjen tue punue;
fillo me gëzue.

Kjajnë fëmin'e dekun prind'e shkretuem
me 'j vaj, që duket se s'ka t'pajtuem!
Por zemrën moti jau ndrron tue shkue;
fillo me gëzue.

Ndër ishuj t'detit kjan i burguemi
për f'mij, për grue, që s'sheh i shuemi,
por prap' durimi ka me ia prue;
fillo me gëzuc.

Shpend tjetër burgosi sa herë mizori,
e rishtas jashta dikur i nxori;
ndër fushë e male janë tue flutruue;
fillo me gëzue.

Flutrojnë ndër male, flutrojnë ndër lule,
flutrojnë ku çerdhen motit e ngule

e kangët e parshme nisin me këndue;
fillo me gëzue.

Ndër zogj që kishe ndo'j herë do t'hasin,
ndër pemë, ndër lule bashkë me ta ngasin;
për ty t'vorfnuemit rrijnë tue shpresue;
fillo me gëzue.

Krajlnit'ma t'moçmit ndrrohen me t'reja,
e njimij' popuj ranë porsi rr'feja;
po kthen motmoti, që pat mbarue:
fillo me gëzue.

Porsi motmoti ndrrojmë dhe na vetë,
herë herë gazmohna, herë rrimë të shkretë,
por vaji e ankimi kanë për t'u shue:
fillo me gëzue.

Mbas vajit t'tashëm ka me t'ardhë shendi,
ka me ta shëndoshun zemrën gazmendi;
për mall, si motit, zanë ke me e lëshue;
fillo me gëzue.

Kur t'shkojsh ndër fusha, kur t'shkojsh ndër
male

afër shpis' seme hovin tand ndale;
mahnitë, atë zanin tand tue prigjue,
kam për t'u gëzue.

Liria

I

O shqipe, e zogjtë e maleve, kallxoni
a shndritë rreze lirie mb'ato maje?
Mbi bjeshkë të thepisuna e nd'ograje
ku del gurra e gjimon përmallshëm kroni?

A keni ndie ndokund kah fluturoni
nëpër shkrepë me ushtue kangën e saj,
a keni ndie një kangë të patravajë?
O shqipe, o zogjtë e maleve, kallxoni.

Lirim, lirim bërtet gjithkrah malcia;
a ka lirim ky dhe qi na shkulet kamba,
a veç t'mjerin e mb'lon anë mb'anë robnia?

Flutro, shqipe, flutro kah çilet lama,
sjellju maleve përreth qi ka Shqipnia
e vështroje ku i del lirimit ama.¹⁾

1) ama — burimi

II

Nëpër fusha ku rrjedh Misisipia,
ushtoj rrokull një za si bumbullima;
krisi ndër male si kërset ushtima,
kur qiell e tokë turbullon duhia.

V

Lirin'e keni ju! Na hekra kemi.
Na terr e mjegull deri në dit'ma të vona;
na pa emën kërkund, pa atdhe; na jemi
shërbtorët e të huejve nëpër vende tona.

Porsi berre qi bleu mishtari vemi
mbas shkopit, të kalamenduna, ku s'dona.
Ahte t'ankueshme nëpër buzë polem²⁾
vaj e mjerime qet këjo tokë e jona.

E kot duhia e trimënis' malcore
nëpër fusha të molisuna plandosi
si kokërr rreje prej një reje lëshue.

Çuditë prej peshës së një pushtedës mizore,
kot Dukagjini e Skanderbeg fatosi
shpupurisin ndër vorrre eshtna të harrue.

2) ahte t'ankueshme nëpër buzë polem — ahte ankimi
nëpër buzë të popullit

VI

Por nuk u shuejti edhe, jo, Shqyptaria.
Lodhun prej hekrash qi mizori i njiti,
lodhun prej terri ku robnimi e qiti,
shpreson me e zgjue fluturim mënia.

E këqyre: ndër male po përhapet shkëndija
e lirimt 'Atdheut; fshehtas shetili
kësollë për kësollë rreth buneve e soditi
frymë të re tue shprazun për gjithkah, hija

e Skanderbegut. Që ndër djepa rrisin
nanat e Hotit djelmënin' ushtore,
e idhnim n'anmikun nëpër gji iu qisin.

E nalt, ndër maje, bukuri mbretnore,
hapí flatrat e mnershme qi përshndrisin,
me thonj t'harkuem, Shqipeja arbënore.

Malli për atdhe

Ndër një kto vende për bukuri
dheun tem i shuemi jam tue dishrue;
ndër dhena t'hueja, ponsi n'shkreti,
rri tue gjimue.

A e bukur fusha kur çil pranvera,
lul'zim ka kopshti, kur lulet dalin;
e drandofilles ndër fushë tret era
e përtej malin.

Por gjith'këto t'mira ngushllim nuk m'apin;
për atdhe temin zemra pa m'shkrihet;
nj'atje kur mendja l'shon ndo'jherë vrapin
shendi i përtrihet.

Ndër lisa t'pyjve, bylbyl, tue këndue
për çerdhe tande po ban ankime;
mue, i mjerë bylbyli, po m'përgjan mue
me k'to dertime.

Sa herë nën hije t'nji farë çinarit,¹⁾
afër nji kronit qi i shkën përbri,
për vend mendohem, ku ndodh s'parit,
n'vaj tue u shkri.

E pves tue k'jantun erën e kronin
për fushë e male ku mendja m'vret;
por tue rrjedhë uji, si e ka zakonin,
gjimon e s'flet.

Prej majës s'malit shikjoj larg fushën
q'kah di se a vendi qi jetën m'fali;
por prej trishtimit me lot syt' m'mbushen
e s'mund t'i ndali.

O bjeshkë e male, fusha t'bekueme,
ku vetë herhera për sheti shkoshe;
O Maranaj, o Buenë e mbëlueme
me bimë gjelbroshe.

Kur kam me t'u gëzue? Ndër nj'ato kësolla
ma e pagjtë e kandshme m'u dukte jeta;
ndër dhena t'hueja, ku mbrapa u ndolla,
veç trishtim gjeta

1) Çinar = rrap

Na dha ne t'shkretve vetë perëndia?²⁾
mallin m'u pamun, me ndejë n'nji votër
grueja me t'shoqin, me prindën fëmija
e vllau me motër.

Nj'aj zemër njerit, nuk ka qi udh'timin
për mirakanda merr me u begatue;
larg teje, o Shqipe, kush lyp gjallimin
po, do mallkue.

Do varre t'reja ndodh qi m'kallxojnë,
ndoshta tue kjamun prej dhimet gjindja;
nji k'tu, do t'm' flasin, t'rrin'e pushojnë
vllaznit e prindja.

O prind, o vllazen, te'j vorr me jue
e gjallë e i dekun unë do t'rri;
sa do n'gjuhë teme kan' me m'urue:
«Dritë pastë n'lumni».

2) Mjeda, ashtu si dhe poetët e tjerë të Rilindjes, kishte
dhe pikëpamje idealiste.

Gjuha shqipe

Përmbi za, qi lëshon bylbyli,
 gjuha shqype m'shungullon;
 përmbi erë, qi nep zymbyli
 pa da zemrën ma ngushllon.

Ndër komb' tjera, ndër dhena tjera
 ku e shkoj jetën tash sa mot,
 veç për ty m'rreh zemra e mjera
 e prej mallit derdhi lot.

Nji kto gjuhë, qi jam tue ndie
 janë të bukra me temel;
 por prep' këjo, si diell pa hije,
 për mue t'tanave ju del.

Edhe zogu kërkon lisin
 mbi shpi t'artë ku rri me mbret;
 e shtegtari dishron fisin
 përmbi vend qi s'asht i vet.

O Shqipni e mjerë Shqipnia,
plot me burra e trima plot
ti'j'dit'ishe; por lumnia
qi ke pasun, nuk a sot.

Nën nj'at' tokë, qi ta shklet kamba,
zan' e t'moçmëve vështo;
për bij t'tashëm, porsì e ama
e t'koritunve, gjimo.

Nam e za, qi kishe, t'treti,
e veç turpi e marrja t'mbëloi;
për lumni veç kore t'mbeti,
qyshse fara e mirë mbaroi.

Por gazmo ndër gjith'k'to t'vshtira
përse ende s'sharrove krejt.
Diçka t'mbet ndër ato t'mira
mbas dy mij'e ma shum'vjet.

T'ka mbet' gjuha, qi po ndihet
n'fush'e n'mal, qi ti zotnon;
Gjith'ku hija e jote shtrihet,
ku shqiptari zan'e lëshon.

.

Geg' e toskë, malci, jallia
jan nji komb, m'u da s'duron;

fund e maje^f nji a Shqipnia,
e nji gjuhë t'gjith'na bashkon.

Kjoftë mallkue kush qet ngat'rime
ndër k'ta vllazën shoq me shoq:
kush e don me flak'e shkrime
ça natyra vetë përpoq.

Por me gjuhë kaq t'moçme e mjera
si i'bij'kje qi pa prind mbet;
për t'huej t'mbajshin dhenat tjera
s't'kishte kur për motër t'vet,

kur nji burrë u çue n'Austri
e me sy gjithkund t'kërkoi;
Gustav Majeri asht emni i tij,
emni i burrit qi t'madhnoi

Porsi dielli, tue flakue,
shpërndan terrin qi na mbëlon,
njashu Majeri tue kërkue
kah ke dalë po ta difton.

T'difton motrat, t'difton fisin
nëpër shekuj fluturim,
t'çon nj'atje ku luftnat krisin,
ku a kap'Roma e Iliri shqim.

Nji k'to t'thot' (e ti s'e dishe),
janë t'bijt t'tu, qi pate mot;
këta janë burrat, qi'j ditë kishe,
emnit tand me i dalun zot.

Nën gjytet, qi ma vonë gili,
kombi i yt luftar ma pak,
ku ish mbret at'botë Bardili,
shum'anmiku derdhi gjak.

E mj'at tokë, qi je tue gëzue,
e kë xanë tesh sa mij'vjet,
Shqiptaria, që mbet mbëlue
sot nën dhe, edhe shqip flet.

Flet me rrasa, flet me sende
ku lumnin'e vet e shkroi;
por kërkush s'i di këto vende,
e harrimi t'tana i mbëloi.

Por, gjithnji, nën kambë po ndihen
burrat t'u, qi toka i mbëlon,
e nën dhe kocijt'përzihen,
si 'j arë grun', kur era lëshon.

Don' m'u çue e gjith' për s'mbarit
me u pri nipave mb'nji cak:
don'me t'ba si ke kenë sparit
t'nderës me kapë t'lumnueshmin prak.

Mustafë Pasha

në Babunë

E pranë vallet ndër ma'e unji¹⁾
e ushtima e pushkve ndër lugje mejti;²⁾
ndër festa e t'kreme n'fushë e n'malci
burrnimi u dejtj.³⁾

E djerr a toka: krrut⁴⁾ ndër livadhe
shkon kau, e avllin qi del prej arve
erton, e nepet për stinë të madhe,
për rreth t'kularve.

Por mb'zgjedhë mbërthye kularët pushojnë
vjerrun nën trena, e rri n'gardh parmenda;
e n'mal pa njeri berret firojnë,
o dridhen mbrenda

1) unji — në të gjitha anët, krejt

2) mejti — pushoi

3) u dejtj — u zhduk, s'u pa më

4) krrut — i kërrusur

Vathit, ku unshëm sillet ulkoja,
e rrrmon me kthetra dyert që baria
dikur përtrini; sot hull⁵⁾ e zoja
pa burrë te shpia.

Mbas tejet, Shqipe, burrat flutruene
ndër male t'reja, n'nji lugje t're;
ngadhnjim o dekën tue lypë u lëshuene
t'gjith' për Atdhe.

E luftojnë rrebtas: nën breshën plumbit
që karajfilet⁶⁾ lëshojnë e bërshanat,
turren, O Shqipe, si rrjedha e lumit
trima si zanat.

E pasha, ndejun mbi thasë t'florijve
ndër valle jevgash, n'lodër dudumash⁷⁾
tallet i knaqun prej zanit t'fqinjve,
si qen mbas trumash.⁸⁾

O pjellë e keqe o dhunë, o kore!⁹⁾
qe shtojzavallet, pa e dijtë, po kcejnë
me ty e zgërdhihen, e'j kangë mortore
nën za shpërthejnë.

5) hull — afron

6) krajfilet... bërshanat — dy lloj pushkësh të gjata me çark.

7) dudumash — të tredhunisht

8) trumash — bushttrash

9) kore — turp

Ora e shqiptarit t'lëshoi, e fatosat
qi n'luftë, pa shkrepun, shkrine n'marri,
gjakim po lypin, e thekshëm kosat,
shpirtna me mni,

Sjellin n'shpi t'ande. Qe Mehmet Begu
ështëna t'shpulpuemun mbi vorr tu' u çue
idhūn prej s'largut t'thotë: «Këtune a shtegu
me folë me mue.

Këtu t'prita ç'motit: këtu do t'paqohet
vaji i nji femnës që n'mjerim lëshova,
pa faj. Shqiptari këtu do t'kujtohet
se hupës nuk shkova».

E prej gjith' fushash bajnë valle t'mnershme
arët e livadhet që 'j ditë grabite:
sot vonë, ma t'rrebshëm për faje t'hershme
gjakimin prite.

Del, mizuër, këndenaj, del; prej mërziyet
zgaq¹⁰⁾ i përbuzshëm, Shqipnia t'vulli;
ty shpina e detit, ty, vend robnijet,
t'pret Anadolli.

10) zgaq - llum, i poshtër

FILIP SHIROKA

1920

Shko, dallëndyshe!...

Udha e mbarë, se erdh prendvera.
Shko dallëndyshe tue fluturue,
prej Misirit n'dhena tjera
fusha e male tue kërkue;
n'Shqypni shko, pra, fluturim,
shko në Shkodër, n'qytet tim!

Shndet prej meje të m'i falësh
asaj shpis'vjetër ku jam le,
me ato vende rreth t'përfalesh,
ku kam shkue kohën e re;
atje shko, pra, fluturim,
fal me shndet qytetit tim!

Me ato male, me ato kodra,
me ato proje rreth t'përfalesh;
n'ato fusha që m'ka Shkodra
të lulzueme, aty t'ndalesh,
tue këndue me ambëlçim:
fal me shndet qytetit tim!

T'mujshë edh'un'më fluturue,
dojshe dhe un'më u nisë me ty,
dojshe n'Shkodër me kalue,
m'e pa prap' at vend me sy!...
Por... ti shko atje fluturim;
e ti qajma fatin tim!...

Dhe kur t'mrrish në Fushë t'Rrmajit¹⁾
dallëndysh', ulu me pushue;
kam dy vorre n'at vend t'vajit,
t'nan's e t'bab's që m'kan' mjerue:
qaj me za t'përmallshëm shqim
nji kangë tanden gjith'vajtim!...

Ka shumë kohë që s'jam n'Shqypni
n'ato vorre me vajtue,
ti, dallëndyshe, veshun në zi,
ti aty pra qaj për mue,
me njat za t'përmallshëm shqim,
kangën tande për vajtim!

1897

1) Fushë t'Rrmajit — varrezat

Dallëndyshe, eja!...

Mirë se vjen, me krah të letë,
dallëndyshe, tuj fluturue!
Mirë se vjen m'ket anë të njetë
t'dheut t'Misirit me dimnue:
eja, pra, ktu fluturim,
m'gzo me at za gjith' ambëlçim!

Kur je nisë t'kam porositun
atje larg t'shkojsh kah Shqypnia;
m'difto, pra, kur ke shetitun
a t'kan'ra n'mend fjalt e mia,
me m'shkue n'Shkodër fluturim,
me m'i'u falë qytetit tim?!..

Atje malet, n'i paç pa,
janë prej boret nalt zbardhue,
n'ato fusha, në paç ra,
janë me lule lulëzue,
atje n'paç vojtë fluturim,
aty asht qyteti im!

Barit t'njomë gjith'atje veshen
çuka e kodra, e atje ndinë
tue këndue blegtoreshën.
qi kullot rreth bagëtinë;
atje n'paç vojhtë fluturim,
aty asht qyteti im!

N'Shkodrën t'ime të Shqypnisë
burrat lejnë që s'dijnë ç'asht friga,
çupat e bukura t'urtisë
atje lejnë që s'dijnë ç'asht flliga;¹⁾
atje n'paç vojhtë fluturim,
aty asht qyteti im!

Dishroj shum', por... nuk po di
a kam prap' fat t'mirë me shkue
nji herë tjetër në Shqypni,
n'Shkodrën time me kalue...
Atje du t'shkoj fluturim,
t'vdes, aty n'qytetin tim!...

T'kam pasë thanë... se n'Fushë t'Rrmajit
kam dy vorre t'dashtunisë,
nanë e babë kam n'at vend vajit,
qi m'kanë lanun t'vorfënisë:
me zanë tand t'përmallshëm shqim
a ke ba mbi ta vajtim?!

1) flliga – flligjshtia morale

A u ke thanë se un't'kam çue
prindët e dashtun me m'i qa?
A u ke thanë sa kam lotue
kur t'kam nisë vorrin m'e pa?
A e ke thanë, t'përmallshme shqim,
kangën tande gjith'vajtim?

A u ke thanë se zemra ime
n'dhena t'hueja keq u shkri,
se s'ka gzim, as s'ka ngushllime
se po digjet për Shqypni?
Me zanë tand t'përvajshëm shqim,
a e ke qamun fatin tim?!

Pra, dalldyshe, kah ke shetitun
qytetin tim a e ke pa?
N'ato vende ku ke rritun,
n'mend për mue a të ka ra,
me m'shkue n'Shkodër fluturim,
me m'iu falë qytetit t'im?

1898

Te vorri i Skanderbegut

Në kishën e Shën Kollit në Lesh

Ktu Skanderbegun e kanë pasë varruemun,
t'parin e luftarve, t'Madhin e Shqipnisë,
ktu kanë pasë vorrue ate që pat shituemun
n'njizet e dy lufta ushtarët e Turqnisë.

Ktu asht vorr'i Tij, dhe sa mot ka kaluemun,
kurr' nuk i asht sosun vlera e lumnisë,
se asnjherë bota s'mundet me i harruemun
t'Skanderbeg shqyptarit tregjet e trimnisë.

Kurr' nuk vdes Trimi, se gjithherë e ndritun
i qindron fama dhe me nder emnohet
dersa hyjt', hana e dielli kanë me shndritun!

Ardhka pra një kohë që me shkrola t'arit
sipri kti' vorrit të nderuem të shkruhet:
«Ky asht vorri i t'Madhit Skanderbeg shqyptarit».

1896

Kombit tonë

Vimë nga pelazgët, njerz të lavduem
ç'në kohët e vjetra të njerzisë,
jemi t'përmendun e të nderuem
ç'në kohë të moçme të historisë.

Komb kreshnik jemi, jemi ushtarë,
kemi luftue trimnisht gjithmonë,
nga Shqypnia kemi emnin shqypëtarë,
me shqype kemi flamurin tonë.

Asht mjaft i vlerët komb' i shqyptarit,
me t'mira zoti e ka begatue;
por... ç'se pat ramun n'dorë t'barbarit
ky komb i nderçëm keq asht mjerue!

Në mes tonë solli anmiqësinë,
vllaznit me vllazen t'vet i helmoi;
na hupi nderen e bashkëninë
dhe n'faqe t'botës keq na turpnoi.

Fjalët e anmikut tue i ndigjue,
«Baba Dovlet» s'asht tue na lanë
në Shqypni tonën shqyp me na mësue,
e n'shkolla t'hueja fmijtë tonë po nšanë.

Për me na mbajtur në robëni,
na suell mjerime, na ka rrënue,
e drejta hupi, e në Shqypni
nuk ka shqyptari ku me ankue!...

Çoniu nga gjumi, birt e Kastriotit,
se robënia turp asht për triminë,
çoniu, bre burra, për emën t'zotit,
nër male e n'fusha qitni kushtrimin!

Çoniu sokola, çoniu nji herë,
çou, ngjeshi armët, burr'i Shqypnisë:
përpara botës s'ka robi nder:
turp asht për trimin zgjedha e robnisë!

1899

Kushtrimi

Kur dhenë tonë n'rrezik e kemi,
pleq e t'rij çohemi m'kambë,
mal në mal vikat kushtrimi,
kalon zani anëpëranë.

Gjithkush asht shqyptar lëkundet,
e rrok pushkën gjithkush mundet
tue vikatë, si ç'kem zakonë:
«Bini, burra, anmikut tonë!»

«Bini, burra, anmikut tonë!»
thrrasin nënat djelmënisë.
«Bini, burra, anmikut tonë!»
gjimojnë malet e Shqypnisë.

Nuk na ndanë kisha as xhamia,
të gjith'lidhemi me një besë,
yrysh n'luftë bie djelmnia
marre kombit mos t'i mbesë.

Me gjak t'vet na kanë lanë shkruar
babat tonë në fushë t'ushtrisë:
«Djal'mbas djalit qoftë turpnue
ai që s'i del zot Shqypnisë!»

Se n'ket dhe janë shpijat tona,
fushë e male tonat janë;
n'dhena tona anmiq nuk dona,
votrat tona anmiq xanë!

Gjuha shqyp gjithkrah ku flitet
dhe ku len burr' i Shqypnisë,
n'qoftë se anmiku po afritet,
ndesh sokola n'lamë t'ushtrisë.

Jemi bijt' e Kastriotit,
për soj na e kem burrninë:
tym e flakë, me ndimë të zotit,
shprazin malet për Shqypninë.

1898

LUIGJ GURAKUQI

COPIES OF THE

Dallëndysha u këthye

Gegë Postripës

Ti, dallëndyshës, je porositun
vendin tand me shkue me pa,
nepër Shkodër me shetitun,
mi vorr t'babs e t'nans me t'qa,
n'shkollë, n'shpi tande 'i her'm'u ndalë,
me miq t'motshëm m'u përfalë.

Erdh njimend e nepër Shkodër
shum'kërkoi tue fluturue,
rrugës, n'livadhe, n'mal e n'kodër,
me kangë t'vet na ka gazmue;
n'Fush' t'Rrmajit asht ndalue
e mbi vorre ka vajtue.
Në prendverë ktej porsa mrrini
miqvet t'uej iu fal me shndet,
nepër shkollë, nepër kishë hini,
me ta hjekë at kasavet,¹⁾

1) kasavet — bregë

e n'shpi t'vjetër ku ke le
Ka goditë çerdhen e re.
Por kur kthej, me t'thanë a diti
miqt', qytetin, punt si i la?
Para sysh Shqipnin a t'qiti?
A e harroi ndoj send belda?2)
A t'kallxoi gjithçka kish pamun?
Si mbi vorre kishte qamun?

Por prej prindsh ndoj shndet, ndoj fjalë,
ndoj bekim a ta ka pru?
Mbi rrasë t'tyne kur a ndalë,
ndoj tubë lule a ia kish vu?
T'zezat tona a t'i kallxoi?
Me kangë t'vet a t'i diftoi?

Mirë po shoh se ke shum'mall
për me u gjetë një her n'Shqypni;
ik pra e eja për të gjall'
me miq tu m'u knaq', m'u ngi!
Eja vetë n'Shkodrën m'e pa,
eja vetë n'Rrmaj me qa!

2) beldat (turq.) – ndofta

Zogzës kryezezë

Po pse, moj zogza ime, kështu m'harrove
e këtu ma nuk po shihe
tu u tundë mbi at gëm dullije
ku për sa dit' n'e nadje aq mallshëm këndove?
Po a thue s'do t'këthehesh ma, apo nga unë
ndër lule e gjeth po fshihe,
e s'do ma t'm'bajsh me ndije
zanin t'and t'dridhun, ndoshta me m'ba dhune
pse tepër t'mora mbrapa
e fort mbas teje u kapa?

Apo gja tjetër t'ndal t'marrsh fluturimin
e t'këthehesh n'breg t'këtij prronit
me zanë kangën e parëshme,
me notat t'lautit tim, me murmurimin
t'puhizes s'lehtë e t'ujit me e bashkue?
E mbrapa, pas zakonit,
e butë e gjith'e mbarëshme,
me ardhë përmbi dorë time me pushue,
me zanin tand me m'kënaqun,
e t'ndiemet t'tua me m'shfaqun?

A thue, moj zogzë, t'ndodhi ndonji e keqe,
a thue, si e pavaditun
qi je, fjalës s'njaj skyfterit
iu bane vesht e rae ndër t'tijat leqe?
Ah po, mori fatzeza! Sa fort u rrejte!..
Mbas shpinet ti tue qitun
këshillet e mue t'mjerit,
rae n'lak, tue bjerrë çka t'ish ma shumë shtrenjtë:
bore, po, lirin tande,
qi aq fort ta kishte kande!

Njimend se arit shndritshëm ma se dielli
thuprat i ka kuvlia
ku ndër këto dit t'kan ndrye;
por prap' asht burg për ty, sikur asht filli
i mëndafshhtë qi n'kambë t'kan lidhë, vargue i
vështirshëm
aty ndër t'zeza e t'kqia,
prej mallit keq tue rye
ke për t'shkue jetën; e, sa herë i lirshëm
tek un t'flutrojë mendimi,
ka për t'trazue pendimi.

E kështu për ty do t'rrjedhin moti e stina
der q'kangë mos t'kenë mbetun,
e koha, pendësh tue t'deshun
mos t'hapin dyert e t'sjellë prap' n'këto krahina;
atëherë, ah po! do t'lanë e këtu do t'këthehesh!..

1) rae n'lak — re në lak

Por mue s'ke për t'm'gjetun,
as ma s'ke për t'i ndeshun
shoqet e moçme e në vetmi do t'mbetesh
deri qi toka, t'shueme,
mos t'mbledhë n'paqë t'pambarueme!

T'falun atdhetarit të Kosovës¹⁾

Për të mira që a tuj u përpykë me ba për gjuhë shqipe

Sado nen emën i t'Kosovës je mblue
po m'dan prej Shkodrës s'ime;²⁾
vllaznisht po t'falem pra që ke fillue
me i prue gjuhës sonë lulzime.

Me t'drejtë sot ka përse m'u gzue Shqipnia,
sot ka ke me thirrë bir;
pse me i rritë emnin po punon djelmnia,
e gjuhën me ia dlië.

Ket gjuhë t'tinglueshme, e'ambël e trimneshë,
ket gjuh'plot bukuri
që ne t'mjerve na e çon gjith'zembrën peshë
n'dhe t'huej lark tuj e ndi.

1) Mati Logorecit, një nga lëvruesit e shqipes letrare.

2) m'dan — më duket

Por prap' sot janë disa qi edhe s'kuptojnë
i gjuhës ç'asht përparimi;
tuej ndrrue gjuhën t'falitunit mendojnë,³⁾
se vjen qytetënimi.

Ktyne njerzve qi mbahen gjind me krye,
sa t'dalin prej gzhøjës s'vet
e t'rrinë jashta do dit', kur kanë me kthye
s'ke shqip ma pse iu flet.

.....

3) t'falitunit mendojnë — mendojnë humbjen

Qindresa

Me gusht shkon vapa e me djelmni kalojnë
gjith' prrallat e kohës s're;
si n'dimën bora dhenë, kryet na zbardhojnë
vjetët e kujdeset ne!

Me lule t'ershme e larca m'dukej shtruve
bota sa ishe i ri;
n'gaz m'shkonte jeta, s'm' nepej kurr m'u ankue,
kur zemra s'm' ndjellte zi.

Andrra t'kandshme m'livrojshin nëpër mend
si flutra pa ia da!
T'lum si vdesin nuk njifshe tjetërkend,
nuk dijshe kurr' me kja.

Zanat tek unë shpesh zdrypshin, e n'Mal Shejt
m'flakrojshin me mendim;
e vetë, sa niste Apolli me dridhë pejt',¹⁾
ia thojshë kangës me gzim.

1) Apolli me dridhë pejt — këtu, me dalë agimi

Shum' herë te bregu i prronit, mblue prej barit
ku, rrokun dorë për dorë,
valles ia krisëshin nymfat me flokë arit,
e mblidheshin kunorë,

shkojshe prej nadjes, e nën t'kandëshmen hije
t'njij lisi n'gjeth,
për t'gjatë u shtrijshe, e t'etshëm bukurije,
syt siellshe rreth e rreth.

Rrjedha e ujit përциell me fyell të barit,
me delet tue kullotë,
m'thirrte gjumin; un' ndejë në prehën të gjithsis',
nisëshe nga pak m'u kotë.

Era, tue shkelë mbi lule pa lanë gjurmë,
me flokët e mi tue luejtë
shkonte; vetë flejshe... engjujt, pa ba zhurmë,
zdrypëshin nën krahë me m'ruejtë!

Por andrrat sot kaluen, prrallat djelmore
janë zhdukun e kanë tretë;
ideve t'bukra, shpresave lulzore
veç emni u ka mbetë.

Oh jeta pernjimend me rrena e vaj
plot qenka n'ket botë t'lashtë!
U shueka tepër shpejt lakmimi i saj,
si zjarmi i bam' me kashtë.

Veç një qëllim i naltë t'ban me durue,
e zemrën ta forcon:
ndër kundërshtime s'vyen kurr me u ligsh tue.
Mjer' ai që nuk qindron!

HILĚ MOSI

THE WEST

N'armë, Shqypni!

Çka gjeti, t'gjith'shkretnoi rrufeja,
gjithkah rrënimet jan'kah gjajnë —
me fut'të zez'u mblue Atdheja,
të gjith'me lot t'përgjakshëm qajnë.

Ah, lenje vajin sot, o burra!
Se vaj prej nesh Shqypnia s'pret,
por veç ndër armë mbi shkrepë e curra
me vdekë për të ajo na thurret!

Ndër arm'! Ndër arm'! Se zbardhi drita
që qindra vjet Atdheu po pret!
E fundit kjo për ne asht dita,
se ma asgja për ne nuk mbet.

1911

Kënga e shoqërisë «Vëllazëria»¹⁾

Sot gjith'djalëria
ç'është kah po pret?
Sot «Vëllazëria»
ne po na thërret.
Shpejt, o djalëri,
ngrihu për liri!

Vëllezër qem'e jemi,
ne askush s'na lot;
gjith'një gjuhë kemi,
nuk na ndajnë dot.
Shpejt, o djalëri,
ngrihu për liri!

Na vëllezër jemi,
s'kemi për t'u ndarë;
bes'e fe na kemi

1) Shoqëria sportive e djemve në Korçë, themeluar më 1909.
Pjesëtarët më të mirë të saj dolën komitë më 1911.

kombin shqipëtar.
Shpejt, o djalëri
ngrihu për liri!

Djem të Gegërisë,
eni tok me ne!
Djem të Toskërisë,
eni t'bëjmë bë!
Shpejt, o djalëri,
ngrihu për liri!

Rroft' «Vëllazëria»!
Mëm'e jonë ti je!
Rroftë Shqipëria,
zonj'e lirë, e re!
Rrofsh', o «Vëllazëri»,
lule për Shqipëri!

1909

Himni i bandës së lirisë

Male dhe fusha ushtojnë sot,
zër'i Atdheut po dëgjohet,
dita po nis'e ngadalë zbardhohet,
ndritë si qe një mot.
Humbur s'e kemi, jo, shpresën,
ditët e bardha kujtojmë.
Ejani, vëllezër, në këtë çast besën
ne për Atdhen'ta forcojmë!

Besën ta lidhinë tok me ne
djemtë të rrept'të Shqipërisë!
Kjo është Banda jonë e Lirisë,
është një hyll për Atdhe.
Besën ngahera e kemi,
lidhjenë tonë ta shtojmë;
të tërë vëllezër ne qem'e do jemi:
vdesim e kurrë nuk ndrojm'.

Korçë, 1909

Mashkullori

Atje, n'at vend të lamun
me gjak t'arbnorit t'dlirë
atje një djal asht'vramun,
atje mbet një i lirë!

Atje, n'at vend barbari
e njofti mir'djelmninë!
Atje tregoi shqypitari
sa shtrejt e blen lirinë!

Atje shqypja luftoi
trimnisht me zogjt'e vet!
Atje një za ushtoi:
«Në zjarrm, se një na mbet!»

Ai vend nuk do t'harrohet,
i gjall'do t'jet për ne;
mbas tashit do t'emnohet:
një çerdhe e shqypes s're.

1909

Rreth kullës së Dinoshës¹⁾

Të gjithë n'pushim kish ra,
nji za nuk u ndigjote!
Kaiherë dhe hana ndritte,
ne rrugën tue na e da...²⁾
e ftyrën her'e qitte
e her'mbas resh e mblote.

Me hap sikur të tretë,³⁾
me pushkë t'armatuemun,
mbi gur udhën tue gjetun,
na ishim nisë pesë vetë,
n'roje n'at kull'me shkuemun,
ku muret kishin mbetun.

Atje sa pa më zatetë,
i Cemit gurgullimi

1) E vitit të kryengritjes së veriut 1911.

2) tue na e da — duke na treguar

3) me hap sikur të tretë — me hap të pasigurt

pada ai poshtë u ndjete,
përzie me një erë t'letë...
E qyqes n'kull'vajtimi...
Ka'i pushk'q'anmiku shtite...

Tue ndie at melodi,
m'një shkrep un'kryet e lshova,
e rash'n'kujtime t'mia —
u çova si n'kllapi,
nën shkrep një za ndigjova:
«Do t'dalë n'drit'Shqypnia!»

Dëshmorët e Shqypnisë¹

«Shqypnis'i vdiq tashma e gjith'fuqia!»
Njikшту dikush sot asht kah mendohet:
«Për vedi, thon', na bani ne robnia!»
Kshtu, me kto fjal', shumkushi sot ligshtohet.

Na thom': Përpara se m'u dhan'liria,
q'u ba robni e rand'kaq sa s'durohet,²⁾
prejse e gjall'nuk ish atdhedashtnia,
çdo dëshmimtar me gisht mund të numrohet.³⁾

Por sot që m'ne asht ngallun kombësia,
nuk ka kërkush ndopak sepse t'frigsohet,
se n'udh'të shejt asht nisun djelmënia.

Gjithkund çdo vorr dëshmorit asht kah shtohet.
Ta dini mirë se pa vonim Shqypnia
prej gjakut t'shtrejt'të tyne do t'lirohet».

1) Çetinë 1911

2) domethënë para shpalljes së Hyrjetit, që pat qenë një premtim mashtrues, liri e rrejshme

3) dëshmimtar: dëshmor, martir për liri

RISTO SILIQI

10112 01211

Mehmed Shpendi

Malit Thethit naltësinat,
ku sall bishat qi jetojnë,
ku rrufe e shkrepëtinat
zjarrin botës poshtë ia lshojnë,

ku me gjama qiella s'prani,
ku jan'majet rrok'me re,
aty gjëndet i Shaljami —
Mehmed Shpendi trim si dre!

Ktu vendin n'komitë e hodhi,
la tokën, shtëpinë e gjanë,
tuj pi vesën si krapolli,
ka i' qind sahat pa ngranë!

Me qetsi e la jetesën,
sall martinën e ka rrokë,
burrash n'burrni e muer pjesën
me tridhet komita shokë!

Tyrku n'zemër mori zore,
tha «ai kalit t'i ve fre», —
e mësyni me tabore,
porse Shpendi asht ndër re!

E prej reve kqyr me t'qeshun,
lot të kandshme i kullojn'sytë,
plumba e gur po qet si breshun —
osmanllin' tërposht tuj mbytë!

Mitroloz plumba gërgylet
ç'po pikojn'tuj hallakatë;
bumbullojn'prej topash gjylet, —
gjuejnë e vrasin shkrepë t'thatë!

E komitat kur i msyjnë,
u prin Shpendi devedish;
e prej grykash armve tyne
villin plumat — përshkojn'mish!

Pashë asqeri u gërvalli,
syt' n'mjeri përtokë i ul;
iu zbe buza, iu vra balli,
prej idhnimit mjekrën zhgul!

Thithi tymin e duhanit,
muer kalemin, shkroi ferman;

drejt në dorë ia çon sulltanit
e qeshtu po i ankon:

Sulltan at, ma nuk mund t'bari,
Mehmet Shpendi m'u gjet gjak,
cili asht ma i let' se shqari
e se tigri ma zemrak!

Ndonse asht një plak i vjetër,
ai si gjarpni plot ka zell,
e nuk asht si gjindja tjetër,
asht si bisha e leme n'shpellë!

S'tradhton kurrnji soi krejet,
top as pushk's'mund ta frigojnë,
sytë i ka si shkëndi'rrfejet,
me t'këqyrun të shitojnë.

Kurr' nuk gjindet zdathë e zdeshtun,
por gjithmon' gatue për pritë;
n'zheg e n'shi e n'borë e breshun
shtati i tij gjithmon'vaditë.

Në Stamboll ankimi mbrrijti
e sulltani e këndoi, —
një sahat musade s'priti,
gjegje pashës i dërgoi!

O ti pash', fort m'ke tundue,
sa dhe syt'gjak më lotojnë!...
Hiqiu Shpendit, kjoft'mallkue,
ushtërin'mos t'ma farojnë!

Kam këndue n'qitabe tona
(falë u kjoshim — thonë ezber)
se në bot'ka gjind drangona,
topi as pushka qi s'i merr.

Me ankim qi je tuj m'çue,
e me sharte qi m'kallzon:
edhe Shpendi asht drangue
e me te s'ke pse lufton.

Porse Shpendi si gjarpnusha
pa asqerin se ia hjekë,
u ul prej Thethit, ra ndër fusha,
don ku t'jen' gjithkund me e ndjekë.

Tradhëtorëve të kombit

O tradhtor' t'kombit, nuk ju vjen marre
n'dishir' t'anmiqve me u përkulë
e n'elëterin shejt të jets shqiptare
shpatn e përgjakun pa mshir' me e ngulë?!

Doni t'mohoni gjuhën amtare,
fli tue bamun, vner, gjak e lot!
E të përdorni at gjuh' barbare,
qi na u kërcnue pes'shekuj plot!

Ah fatkeqsi! Doni dhe t'zbritni
flamurin! Shejin e Shtetit tonë!
E n'at shtiz'shejte ate të ngritni,²⁾
qi skllavt e grekt e shkrryen tash vonë!

1) atë gjuhë — turqishten

2) atë — flamurin e Turqisë

Ju gjetë e zeza ma se ju gjeti!
Ju shoft' prej qiellit e rrfeshmja zduhë!')
Me se dëftohen Kombi dhe Shteti,
veçse me Flamur edhe me Gjuhë?

Ato do t'mbahen, ato do t'mpruhen,
për to do t'jepen mall edhe gja!
Se, kur t'këmbeni flamurn e gjuhën,
ju n'shpija tueja zot s'jeni ma!

Doni si krymbi n'pluhun t'ju shkrryhet
nën shqelm t'anmikut foshnja e juej?
Drita e e Drejta në burg t'ju ndryhet,
n'troll t'ju kurdiset njeri i huej?

Çfar'helm demonit ju ndrydhi fyтин,
ju treti mendjen, ju qorrori n'dritë?
T'vij' tok've tueja t'u korrin fryтин
ai qi vorrin ju çel përditë?

Po a nanës sonë i biri i saji
gjoksin me heshtë don t'ia shpojnë?!
Ah! Le t'shpërthehet prej qiellit vaji
e lott e gjakut mbi na t'kullojnë!

1) zduhë — flakë

Ç'asht kjo mynxyrë? Cilit komb jeni?
Vall' prinden tuej s'e keni njoftë?
Po çfarë gjakut ndër deç ju keni
e ç'gjuhë flisni? — Turpi ju mbloftë!

Dedë Gjo Luli

(I TRABOINT TË HOTIT)

Kur Kongresi i Berlinës
Hõt e Grud', dy male n'nam,
ia dhuroi Knjazit Cetinës,
të shtin mbrend turi e kambë,

iu përgjak një burrit syni,
Ded Gjo Lulit vojevodë!¹)
Me kren'malesh n'Shkodër hyni
fill tu pasha mbrend'në odë.

«Pashë, o pash'të rroft'bjaraku,
ndigjo Dedën, ç'asht kah flet:
për pa rrjedh'der'n'sylah gjaku²)
knjazi vendin tem s'e shklet!»

1) vojevodë — prijës, udhëheqës

2) sylah — (turq.) brez kur vihen armët

Aty doli, mori udhën,
tuj kuvend' me kryeparinë, —
mu në Hot kur mbrriti kullën,
çoi kushtrimin, mblodh djelminë.

Armët n'dorë e u gatue^{ne}
me e mprue tokn e ksaj Shqypni,
nji jav'dit edhe nuk shkuene,
ra urdia e Malit Zi!¹⁾

Lum për zotin pushka ç'krisi,
shoqishojn'n'kushtrim tue e ndjellë;
dielli n'qiell u terratisi
prej tymit qi ishte hjedhë.

Djelmt me gjoks si kull'çelikut
e n'rrezik me t'veten rrashtë
pritshin plumet e anmikut,
der qi e dbuene, e qitën jashtë...

Ah! Qe prep don't'na dajn'copa,
prep mendimi i parë asht ngjallë!
Por ta marr vesht gjith' Evropa:
Ded Gjo Luli prep asht gjallë!

1) urdia — ushtria, hordhia

Shumëvojtunit Atdhë

Prej s'lodhunit shpirti i mekun
vallzon mbi tokën shqyptare
dhe ndër male, n'errsin'mblue,
pisha e liris'shqymë e sosë!¹⁾
Zgjue jam dhe esull, dhe më shtihen
shëmbëlltyrat plot me marre,²⁾
andrrimet e shqyptarta³⁾
me duer t'shqyptarve varrosë!
Ndër kllapina m'shetit shpirti!
Çfarë kanget do të endi?
Don t'lartsoj' triumfalisht
me t'përdhunta fraza t'flashkta?!⁴⁾
Ah jo! At landë nuk e gjeta,
tuj kërkue si derdimendi,
as n'qytete, as ndër fshatra,
as ndër fiset e përbashkta!
Por n'kujtime un'tuj vrejtun
famn e art' të kohës s'shkueme

1) shqymë – shue, fikë

2) shëmbëlltyrat – parafytyrimet fytyrat

3) andrrimet e shqyptarta – idealet kombëtare për Shqipërinë

4) fraza t'flakshta – fraza pa forcë, të dobëta

dhe tuj mësue kahun e kalbun,¹⁾
t'tallunit e fatit t'saj, —
m'zhkrehet zemra në mallngjime
mbas vllaznis' së bastardueme!
S'due t'i dhimbsoj! Por, pa dashtun,
sytë e mi shpërthehen n'vaj!...
Shpirti i liris'tuj i gjimue
i plaguem e dbue ndër male!
Bota tejet m'njanë an'kryet,²⁾
n'çapoj t'fatit zi tuj t'lanë!
N'det t'harrimit po humbasin
t'mbetnat tueja ideale!
Populli dridhet prej trishtimit,
por, m'sa peshku, me goj's'bzani!...
Bijtë e tu, Atdhe i dashtun,
nuk don gjuhën, nuk don kombin!
N'eltherin e jets shqyptare
kërcnohen me armë n'dorë!
Feodalët, n'grahmë t'dekës,
me tamth t'idhun buzt t'i njomin!
Kunor'ferrash porsi Krishtit
t'vejn'mbi ballin madhështor!
Zoja e Shqypnis', Shqypja e zezë,
kjan pa lote, me sy t'shterun!
Pikëllohet n'loçk'të zemrës
bijve t'saj gjamën kah ndin,
kah vajtojnë e kjajn'pa shpresë,

1) tuj mësue kahun e kalbun, t'tallunit e fatit t'saj — duke marrë vesh kahun (drejtimin) e kalbun (e gabuar) që mori Shqipëria, duke parë se si fati po tallet me Shqipërinë.

2) m'njanë an'kryet — shtu — e ka sjellë

dhimbsojn' triumfin e errun')
flaka e keqsis'dhe e turpit
gjitë e tyne iu lëpin!...
Ata djelm t'atyne burra,
për Atdhe qi u dëshmuene,
prindës vet iu tundin eshtnat,
me gjak vllaznish tuj iu qullë!
Ty, o Atdhe, t'ropne, t'vodhne,
t'dogjne, t'poqne, krejt t'vorfnuene!
Kur agimi i del botës,
ti kah vorri gjindesh n'udhë!
Njerzit e huej n'qytete t'hueja
për ty planet pregatisin:
me t'dhan'dritë (?) o me t'lan'verbët!
Me t'vorrue, o me t'lan'gjallë.
Bijt'e tu gjith' kte e shofin,
por në mprojtje nuk lëvizin, —
u asht kandun skllavëria,
rrin'si krymbat n'pluhun kallë!...
Adriatik, det i kaltërt,
q'i përpin valët e lumit,
priti turmat e anmiqve!
Nji komb i ten'të ban be!...
O shqyptart e ri qi fleni,
a do t'zgjohi ndojher'gjumit
me i kërkue lirin'shëruese
shumëvojtunit Atdhe!

1) dhimbsojnë triumfin e errun — u dhimbset, u vjen keq për triumfin (lirinë). që u errësua (që humbi)

Luftari ynë

E fatkeqësoi vorfnia,
nuk ka mprojtje prej kurrkuj,
shtëpia e vet s'asht' e tia,
brenda rron si rob i huej!

Robe mëma rob e polli,
me keqhqekë i vu kunorë,
tok't frytore ai i mbolli, —
vjen i hueji e i korr!

E tlynin prej gumshtit mjelmë
merr halldupi t'mbramen pikë, —
ai me shllirë, shllirë t'njelmë
t'vet gërmazit eden fik!¹⁾

Vorfënia, zia, mnera,
petkat crule, gjoksi çelë,

1) eden — etj

e pjek dielli, e rreh era, —
shpirt i fortë e nuk i ngel!

Por një ditë iu neveriti
kjo vorfni, kjo robëni,
thue se ora e vet e thritti
dhe jetën ta baj'dëshmi.

Rroki pushkën, at gjaksore,
n'brez mbërtheu at samokresë,¹⁾
e ma s'parit skoi ndër vorre,
n'vorre t'prinde mori ndjesë.

Mori ndjes' dhe u betovi:
«O liri, o vdek' me nder!...
Syni lote i pikovi
se kujtoi fëmijt' të mjerë!

Katër foshnja përreth votret
pa një mprojtje qi i la, —
shtërngoi zemrën, shini lotet
edhe mallit nuk iu dha.

Por u soll me t'shpejta çapa
tj vegue me synin shgjetë,

1) samokresë — revolver

nuk e ktheu kryet mbrapa¹⁾af bor-
der qi mbritti n'mal të shkretë.

Pasoi dita, gardhi nata,
e luftari pushkën n'dorë.
Filloi shiu e shtërngata,
filloi breshër, filloi borë!

Ndër kujdese ra të thella,
krizmet zemrës tuj ia njehë,
nuk e mprute dot as shpella,
vetëm qiellin kishte strehë!

Nata e par' në mal q'u hodhi
e dhunojti pa mëshirë,
porse mëma kështu e polli:
me vue¹⁾ si burrë i mirë.

Orët shkojnë, agimi plasi,
pushoi moti i natës s'parë;

1) me vue — me vuejtë

me halldupa ai u hasi,
pushkës gjaksore i dha zjarr!

Deh fatosi luftën nisi
me t'pafriqshmen fytyrë,
sa barbarë i rrokullisi, —
të lahen në gjak të ndyrë!

Ra përsri dhe errësina
e luftari udhën muer,
porsi shqari mbi shkëmbina
zu pushimin mbi një gur.

Mbi një gur pushimin nguli,
gjaksoren e pshteti n'sup
e prej krahit strajcën uli,
xuer ca bukë edhe një kupë.

Çeli kupën, kupën drunit
me kryp' bukën e mylmej,¹⁾
buka thekën vend'n e unit²⁾
luftëtarit ia ushqej!

1) e mulmej — e ngjeu

2) vend'n e unit — vendin e urisë

Ia ushqe vënd'n e unit
t'mbramen her'në jet'të vet,
se iu sos kafshata e fundit,
as thërrime ma s'i mbet.

Pasojn'dit't e koha vojtte,
pasojn'ndeshjet, vrasë e presë,
e luftari pa një mprojtje
për pas pushkës t'vetmes shpresë!

Tuj luftue për nder të fisit
po hjek zi, po vuen mundim,
bar këlkaze, kshtenja lisit
vetëm kishte për ushqim!

Kur qerpallet gjumi vriste
dhe kotin s'po muj me vue,¹⁾
se gjith'forca iu moliste,²⁾
lypte shpirti me pushue.

1) dhe kotin s'po muj me vue — dhe s'mund të duronte të koturit

2) iu molisë — i keqësohej

Me gjaksoren kapërthye
u përshtrite i tërhjektë,¹⁾
shtatin n'tokë e gur nën krye
i kënaqte sylë e mektë.

Me halldupa kur u rëndeshte,
me barbar'të pamëshirë;
buza veç atherë i qeshte,
u ushqente për dëshirë.

Por një dit' s'i shkoi për s'mbarit.
Zu luftoi por sa pak, —
i ra plumja e barbarit,
plasi gjoksi gulfa gjak!

Porse zemra s'e lëshoi,
gjaku rrkaj'si shtite mnerë,
shpërblej vërrën qi luftoi,
shprazi pushkën t'mbramen herë!

T'mbramen her' pushkën e shprazi,
u molisi e u rrëxue,

1) u përshtrite i tërhjekte — shtrihej i lodhur.

e ndër buzë iu dëftue gazi,¹⁾ për
se për Shqypni u dëshmue!¹⁾

U rrëxue, ma n'kamb' nuk çohet,
gjaku s'prante tue dalë,
u përpoq sa të largohet
prej bërraket t'gjakut valë.²⁾

Me mundim e zu provimin
forcë zembrës tuj i dhanë,
mbas një shkrepit gjet pushimin,³⁾
ku shkoi gjunjas e rrëshanë.⁴⁾

Porse tresjet³⁾ ktu e zunë,
krejt humbati në kllapi,
e në mashte⁴⁾ iu dëftuene
loçka e zembrës katër fmi.

Katër foshnja 'pa përkrahe
pa një mprojtje, pa një pshtetë,
qi po i len n'vorfni e n'ahe,
n'rrug të madhe, t'mjerë e t'shketë.

-
- 1) u dëshmue — ra dëshmor
 - 2) bërraket — pellg
 - 3) tresjet — të dridhurat
 - 4) mashte — kallpi

Të përpiqen, të trazojnë
si çë mben'jetima t'ngratë,
dyert të hueja të kërkajnë
për një koje buk të thatë!

Kto kujtime e piklluene,
malli i fmive nuk iu shkoq,
lot prej syve i kulluene,
e mbramja fshame iu tërhoq!

Dridhi shtatin, sytë i mbylli,
ma nuk luejti askërkah,
e në qiell iu fiku ylli
jetën për Shqypni e dha.

MIHAL GRAMENO

Për mëmëdhenë

(Kënga e kryengritësve shqiptarë)

Për mëmëdhenë, për mëmëdhenë
vraponi burra, se s'ka me prit!
Të vdesim sontë me besa besë
pranë flamurit të kuq q'u ngrit!

Pranë flamurit, pranë flamurit
me shpatë çveshur shqipëtarisht,
për dhen' e babës edhe të Burrit
kemi me vdekur sot burrërisht.

Tym edhe flakë, ujë të valë
Baba Tomori nxjerr e buçet,
të gjithë trimat atje me dalë
se dita erdhi koha më s'pret!

E Drini plaku me oshëtima
mbë Shqipërinë valët po derth:

tosk edhe gegë, si vetëtima
armikut bini, se dita erth!

Ejani burra malit përpjetë
duke betuar vdekj' a liri,
se s'ka m'e ëmbël në këtë jetë,
kur vdes shqiptari për Shqipëri!

Shpatat gatitni e të përzejmë
armikn' e egër nga mëmëdheu,
se afroi dita, që t'i dëftejmë,
që kemi lerë nga Skënderbeu!

Vdekje, vëllezër ne të kërkojmë
se sa një jetë në robëri!
Më mir' një ditë neve të rojmë;
po zgjedhën shkundur e në liri.

Poshtë rob'rija! Poshtë errësira
që po përdorin armikët sot!
Njëri me kisha, tjetri xhamira;
jemi vëllezër, s'na ndajnë dot!

1909

Uratë për liri

Merr uratën, bir, prej meje
edhe armët i gatit
se erdh dita e shënuar
doli ylli e na ndrit.

Është ylli i lirisë
me të tjetër nuku ngjet;
Shqipëria kaqë shumë
këtë yll që po e pret.

Djemt' e saj le ta dëftejnë
kush mban emër shqipëtar,
që s'ka kurrë me duruar
ta urdhronjë një barbar.

Vdekje, djema, të kërkoni
për të shenjtënë liri,
se rojtjen përse e doni
nënë zgjedh' e robëri?

Rojtja pa nder është vdekje
po një vdekje e pambuluar,
e kur vdes për mëmëdhenë
je i gjall', i paharruar.

Të gëzuar atëhere,
kur për juve do të mësojnë,
që për mëmëdhen' u vratë
me këngë do t'u mbulojnë.

E do shkruajnë mi varr,
që ju vdiqët për lirinë
pranë flamurit të kuq
e nderuat Shqipërinë.

A të kthyerë nga lufta
burrërisht, ose plagosur,
nënat tuaj me gaz shumë
u kanë për të qafosur.

E kurora trëndafilta
për m'i krye do t'u ngjeshin,
edhe emrat do t'u rojnë
kurrë, kurrë do mos vdesin.

Andaj bir, pa ndarë dua
përmbi armët të betosh;

që i vdekur, a i gjallë
kthehesh ti të më nderosh.

Si i dha uratën djali,
mori armët e betoi:
«Për lirin' e Shqipërisë,
tja, do vdes, e fluturoi.

1909

Lamtumirë

(Këngë e kryengritjes)

Lamtumir', ju le shëndenë
s'ardhi dita që të shkonj.
për liri, për mëmëdhenë,
me gaz vete të luftonj.

Për lirinë, për lirinë
me gëzim kam un' me vdekur,
më s'duronj dot robërinë
se mjaft zemra m'është djegur.

Pushka m'është mëm' e dashur,
edhe shpata e çkëlqyer,
ati im këto ka pasur,
me gjak të armikut lyer.

Shtëpi kam gunën e dhirtë.
malet, pyjet ku jëtonj,

duke pritur nat' e ditë
armikun ta copëtonj.

Se reh bora, shiu e breshëri
këjo rojtje s'më tmerron,
se është' e ëmbël si sheqeri
kush për Shqipëri lufton.

Vdekja kurrë s'më trëmb mua
si çdo tjetër njeri
se vdekjen e kemi hua,
po lum kush vdes për liri.

1908

Muaji i majit

Sa i ëmbël ish muaj i majit
kur delnimë rrezës së malit,
pranë burimit rrinim, qëndronim;
a e mban mënd sa bukur' ronim?

Nën ata lisa të lulëzuar
losnin bilbilat duke kënduar,
të përçafosur rinim, dëgjonim;
a e mban mënd sa bukur ronim?

Të vdisnj' at'here sa mirë qe,
në krah't tënde kur bënje be,
e duke puthur tinë më thoshnje
a' jetën pa mua nuk e deshnje.

Të vinjë prapë muaj i majit,
të dalim rrezës së malit,
pranë burimit ne të qëndrojmë
e zemrat tona ne t'i bashkojmë.

PASQYRË E LËNDËS

PARATHËNIE

NAIM FRASHËRI

Gjuha jonë	9
Korça	12
Shpreh	15
Tradhëtorët	17
Shkëndij' e diellit ndaj manushaqes	21
Fjalët e qiririt	24
Fyelli	27
Bagëti e bujqësia	30
Histori e Skënderbeut (fragmente)	44

ANDON ZAKO ÇAJUPI

ATDHEU — Mëmëdheu	63
Shqipëtar!	64
Ku kemi lerë	67
Baba Tomori	68
Dëshir' e Skënderbeut ditën që vdiq	70
Robëria	72
Besa-besë	74
Naim Frashëri	77
Fshati im	79
Fyell' i bariut	81

Kurbeti	83
Korriku	88

PASHKO VASA

O moj Shqypni	93
---------------------	----

JERONIM DE RADA

Milosao (fragmente)	99
Skënderbeu i pafan (fragment)	130

ZEF SEREMBE

Vrull	141
Zonjës Elena Gjika	142
Detari	146
Autoportret	148
Fytyra e asaj	149
Pas të vjelave	150

GAVRIL DARA (I RIU)

Kënga e sprasme e Balës (fragment)	157
--	-----

ASDRENI

Vlera e Atdheut	175
Betimi mi flamur	177
Drinit	179
Ardhi dita	184
Balashit	186
Zëri i kryengritësve	189
Krerëve tradhëtorë	193
Lulekuqja	196

NDRE MJEDA

Vaji i bylbylit	201
Liria	212
Malli për atdhe	215
Gjuha shqipe	218
Mustafë Pasha	222

FILIP SHIROKA

Shko, dallëndyshe!	227
Dallëndyshe, eja!	229
Te vorri i Skanderbegut	232
Kombit tonë	233
Kushtrimi	235

LUIGJ GURAKUQI

Dallëndyshta u kthye	239
Zogzës kryezezë	241
T'falun atdhetarit të Kosovës	244
Qindresa	246

HILË MOSI

N'armë, Shqypni!	251
Kënga e shoqërisë «Vëllazëria»	252
Himni i bandës së lirisë	254
Mashkullori	255
Rreth kullës së Dinoshës	256
Dëshmorët e Shqypnisë	258

RISTO SILIQI

Mehmed Shpendi	261
Tradhëtorëve të kombit	265

Dedë Gjo Luli	268
Shumëvojtunit Atdhe	270
Luftari ynë	273

MIHAL GRAMENO

Për mëmëdhenë	283
Uratë për liri	285
Lamtumirë	288
Muaji i majit	290

Fjalët e gjuhës së zjarhtë.

Antologji e poetëve të rilindjes.
[Red.: I. Kadare]. T., «Naim Frashëri»,
1982,

296 f.

(B.m.): 891.983-1-822

(B.v.): 991.983-1-82

F 69

Tirazhi 3000 kopje Format 78x109/32 Stash 2204-79

Shtypur KOMBINATI POLIGRAFIK Shtypshkronja e Re
Tiranë 1982